

ISSN 2091-1629

गौरी

मासिक पत्रिका

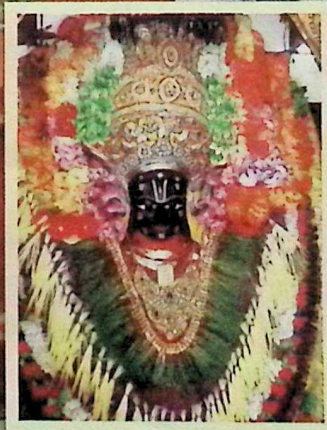
GAURI MASIK PATRIKA

वर्ष १४, अङ्क ६, २०७५ फागुन, पूर्णाङ्क १५६, मूल्य रु. ३०

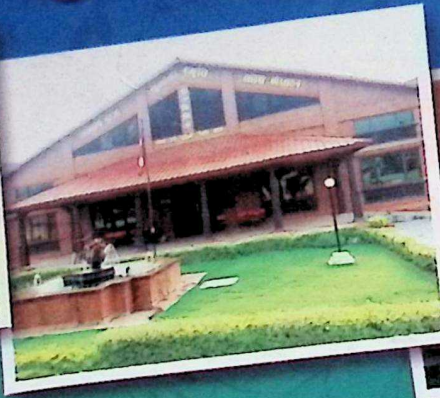
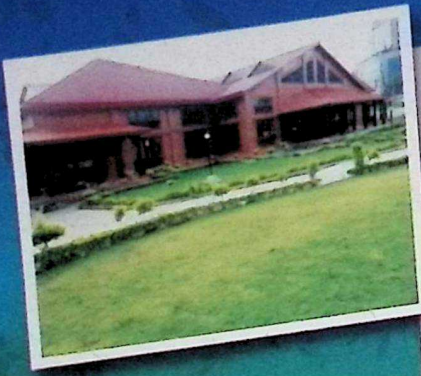
अष्टिकेश मन्दिर

रुरु क्षेत्र

मन्दिर भित्रको मूर्ति

सुमार्गी भवन

शुभकार्य (शुभ विवाह, शुभब्रतवन्ध, चौराशीपूजा, लाखवत्तीपूजा), नेपाली सांस्कृतिक कार्यक्रमहरू, एवम् सभा, सेमिनार गोष्ठी सम्मेलन गर्नु परेमा साथै भागवत् सप्ताह लगायत कुनै पनि कार्यको लागि हामीलाई सम्मन्वितोस् ।

हामीकहाँ शुद्ध शाकाहारी भोजनको मात्र व्यवस्था हुनेछ ।

बनकाली, पशुपति, सम्पर्क: ५८०८५८३७००

ॐ भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

अश्वमेध गायत्री महायज्ञ वीरगंज, नेपाल

(राष्ट्रलाई सक्षम, समर्थ एवं समृद्ध बनाउने उद्देश्यका साथ महान् आध्यात्मिक प्रयोग)

वीरगंज, नेपाल २०७५ फाल्गुन १९ देखि २२ गते सम्म
(तदनुसार दिनांक: ०३ से ०६ मार्च, २०१९)

यहाँहरू सबै सादर आमन्त्रित हुनुहुन्छ ।

आयोजक : अखिल विश्व गायत्री परिवार, वेदमाता गायत्री शक्ति पीठ, वीरगंज, नेपाल
तत्त्वावधान : गायत्री तीर्थ, शान्ति कुञ्ज हरिद्वार, (उतराखण्ड), भारत
स्थान : वीरगंज, पर्सा, नेपाल

अश्वमेध यज्ञ समिति सम्पर्क कार्यालय : वेदमाता गायत्री शक्ति पीठ, गायत्री नगर-१ वीरगंज, नेपाल
मो. : ९८१५२४५५९०, ९८१९२११७५५, ९८५५०२३८८६, ९८२४२१११८३, ९८२४२१११८४, ९८२४२१११८५

संविद् पद्मशर्मिण्डल

आबाल ब्रह्मचारी कविराज देवराज आचार्य

प्रा. शिवगोपाल रिसाल

डा. विनु बाबा अर्याल

सल्लाहकार

श्रीमती गंगा कार्की

श्रीमती माधवी नेपाल

श्रीमती शिवा रिमाल

श्रीमती सीता श्रेष्ठ खड्का

श्रीमती कमला बस्नेत

सुशील अग्रवाल

प्रकाशक/सम्पादक

अर्जुन लामिछाने

उप-सम्पादक

विना अधिकारी

व्यवस्थापक

विदुरप्रसाद अधिकारी

सहयोगी

विनीता पाठक

साजसज्जा : विपीन सोडारी- ९८४९८५६२९०

मुद्रक : किशोर अफसेट प्रेस

अध्यात्म ज्ञान लिनु र दिनु परम धर्म हो ।

एक प्रतिको रू ३०-

वार्षिक सदस्यता शुल्क रू ३५०- (कार्यालयबाट)

रू ५०० (हुलाक मार्फत)

आजीवन सदस्यता शुल्क रू ५०००-

ग्राहक बनेर गौरीको प्रकाशनमा टेवा पुर्‍याई पुण्य कमाउनुहोस् ।
(यस पत्रिकामा प्रकाशित लेख-रचनाहरू लेखकका व्यक्तिगत विचार हुन्- सम्पादक)

कार्यालय

भुवनेश्वरीमार्ग, पशुपति, काठमाडौं ।

फोन नम्बर ९८५१०५३६०१/९८०३०९२४१७

Email : gauri_2062@yahoo.com

वितरक

तिश्व स्वतन्त्र संचार

नयाँबानेश्वर, काठमाडौं, फोन नं.: ९८५१०३०९७२

पूर्वाञ्चलमा प्राप्त स्थान

वैदिक संस्कार तथा सामग्री प्रतिष्ठान

अनारमनी-३, वित्तमोड, भद्रापा ।

फोन: ०२३-५४४४४९

लुम्बिनी पूजा सामाग्री प्रतिष्ठान

बुटवल-८, ट्राफिक चौक, दुर्गा मन्दिर लाइन

फोन: ०७९-५४३४०९

जि. प्र. का. द. नं. ५२/०६२/०६३

हे गौरि शंकरार्धाङ्गि यथा त्वं शंकरप्रिया ।
तथा मां कुरु कल्याणि कान्तकान्तां सुदुर्लभाम् ॥

वर्ष १४, अङ्क ६, २०७५ फागुन, पूर्णाङ्क १५६

फागुन २०७५

बुधबार	१	८	१५	२२	२९
विहीबार	२	९	१६	२३	३०
शुक्रबार	३	१०	१७	२४	गौरी
शनिबार	४	११	१८	२५	गौरी
आइतबार	५	१२	१९	२६	गौरी
सोमबार	६	१३	२०	२७	गौरी
मंगलबार	७	१४	२१	२८	गौरी

पर्व तथा विदा

२ गते द्रोणनवमी

३ गते भीमा एकादशीव्रत

५ गते प्रदोषव्रत

६ गते श्रीपशुपतिनाथमा छायाँदर्शन

७ गते पूर्णिमाव्रत, श्रीस्वस्थानीव्रत समाप्ति, माघस्नानसमाप्ति,

भापा किच्चकवधमेला, प्रजातन्त्र दिवस

१८ गते विजया एकादशीव्रत

१९ गते प्रदोष व्रत,

२० महाशिवरात्रिव्रत (सार्वजनिक विदा)

२२ गते औंसी, द्वापरयुगादि

२३ गते ग्याल्पो लोसार

२४ गते नारी दिवस

३० गते अष्टमीव्रत, गोरखकालीव्रत, चिरोत्थान (होलिकारम्भ)

श्रीमद्भागवतमहापुराण

भौमासुरको उद्धार र सोह्र हजार एक सय राजकन्यासित श्रीकृष्णको विवाह

अघिल्लो अंकबाट क्रमशः

असुर मुरका सात छोरा थिए । उनीहरू आफ्ना पिताको मृत्युको बदला लिन भगवान् श्रीकृष्णमाथि आफ्ना शस्त्रास्त्रले प्रहार गर्न थाले । भगवान्ले पनि आफ्नो शस्त्रप्रहारले सैन्यसमेत ती सातओटाहरूलाई यमलोक पुर्‍याइदिनुभयो । भगवान् श्रीकृष्णका चक्र र बाणहरूले सेनापतिहरूसमेत सेना नाश भएको देखेर भौमासुरले हात्तीहरूको सेना लिएर नगरदेखि बाहिर निस्क्यो र शतघ्नी नामको शक्ति श्रीकृष्णमाथि प्रहार गर्न उसले उठायो । तर त्यसले प्रहार गर्न नपाउँदै भगवान्ले चक्रद्वारा त्यसको शिर काटिदिनुभयो ।

उसको मृत्युले उसको छोरो भगदत्त अत्यन्त भयभीत भएर माता पृथ्वीका साथ भगवान्को शरणमा आयो र आफ्नो कल्याणका लागि उहाँसित प्रार्थना गर्‍यो । त्यसका भक्तिभावपूर्ण प्रार्थनाले प्रसन्न भएर भगवान्ले त्यसलाई अभयदान दिनुभयो ।

परीक्षित ! श्रीकृष्णका प्रत्येक पटरानीबाट रूप, बल इत्यादि गुणहरूमा उहाँभैँ अनेक छोराहरू भए । प्रद्युम्न तिनीहरूमा मुख्य थिए । रुक्मिणीनन्दन प्रद्युम्नका मायाविनी रतिका अतिरिक्त रुक्मीपुत्री रुक्मवतीसित पनि विवाह भएको थियो । रुक्मवतीबाट नै परम बलशाली अनिरुद्धको जन्म भयो ।

राजा परीक्षितले सोधे- मुनिवर ! भगवान् श्रीकृष्णले रुक्मीको घोर अपमान गर्नुभएको थियो । पुनः उसले आफ्नी कन्या रुक्मवतीको विवाह शत्रुका छोरा प्रद्युम्नसित कसरी गर्‍यो ?

शुकदेवजीले भन्नुभयो- राजन ! प्रद्युम्न मूर्तिमान् कामदेव थिए । उनको सौन्दर्य र गुणहरूले मुग्ध भई स्वयंवरमा रुक्मवतीले उनैलाई वरमाला पहिराइदिइन् । त्यहाँ उपस्थित अरूअरू नरपतिहरूले आपत्ति गरेपछि प्रद्युम्नले एकलै सबैलाई जित्नुभयो । हुन त भगवान् श्रीकृष्णबाट

अपमानित हुनाले रुक्मीको क्रोधाग्नि शान्त भएको थिएन तर पनि आफ्नी बहिनी रुक्मिणीलाई प्रसन्न पार्नका लागि उसले आफ्नो भाज्जा प्रद्युम्नलाई आफ्नी छोरी विवाहनिस्ति दियो । रुक्मिणीजीकी चारुमतीनामक एउटी छोरी पनि थिइन् । उनको विवाह कृतवर्माका छोरा बलिसँग भएको थियो । **अनिरुद्ध-उषा विवाह र रुक्मीको वध**

परीक्षितले सोधे- अनिरुद्धजीले बाणासुरकी छोरी उषासित विवाह गर्नुभएको थियो भन्नेकुरा मैले सुनेको थिएँ । कृपा गरी तपाईं मलाई त्यो वृत्तान्त सुनाउनुहोस् ।

शुकदेवजीले भन्नुभयो- राजन् ! महात्मा बलिका सय छोरा थिए । तिनीहरूमा सबभन्दा जेठोछोरा बाणासुर थियो । बाणासुर भगवान् शङ्करको परमभक्त थियो । उसको उदारता र बुद्धिमत्ता साह्रै प्रशंसनीय थियो । ऊ आफ्ना कुराको धनी र दृढप्रतिज्ञ थियो । उसको राजधानी शोणितपुर थियो । शिवका कृपाले देवगणहरू पनि उसको सेवा गर्दथे । एक दिन भगवान् शङ्कर ताण्डवनृत्य गरिराख्नुभएको थियो, अनि त्यति बेला अनेक थरीका बाजा बजाएर उसले शङ्करजीलाई प्रसन्न पार्‍यो । भक्तवत्सल भगवान् शङ्कर प्रसन्न भएर अभीष्ट (इच्छाअनुसारको) वर माग्नुभयो । अनि उसले आफ्नो नगरको रक्षा गर्न उहाँ रहने याचना गर्‍यो । अनि भगवान् शङ्करले उसको याचना स्वीकार गरिहाल्नुभयो ।

एक दिन बाणासुरले शङ्करजीको पाउमा ढोगेर भन्यो- भगवन् ! मानिसको मनोवाञ्छा पूर्ण गर्नमा हजुर साक्षात् कल्पवृक्ष नै हुनुहुन्छ । तीनै लोकमा हजुरलाई छोडी मेरो आफ्नो बराबरीको कोही पनि वीर देखा पर्दैनन्; जसले मसित युद्ध गर्न सकून् ! त्यसका यी गर्वपूर्ण कुरा सुनेर भगवान् शङ्करले भन्नुभयो- हे मूर्ख ! जति बेला तेरो ध्वजा भाँचिएर खस्नेछ, त्यसै बखतमा मेरैतुल्य योद्धासित तेरो युद्ध होला र त्यस युद्धमा तेरो घमण्ड चूरचूर हुनेछ । बाणासुरको बुद्धि यति बिग्रैको थियो कि त्यसले आफ्नो विनाशकारी त्यस भावी युद्धको प्रतीक्षा गर्न थाल्यो । क्रमशः

सम्पादकीय

पावन पाशुपत क्षेत्र

नेपाल शैव भूमिको रूपमा प्रख्यात छ । यहाँका हरेक गाउँ र शहरहरूमा संघर्षका संख्यामा शिव मन्दिरहरू रहेका छन् । देशभर अनेकौं शिव मन्दिर भएता पनि भगवान् पशुपतिनाथको महिमा अन्य मन्दिरहरूको तुलनामा उचो छ ।

भगवान् श्री पशुपतिनाथको प्रादुर्भाव इतिहासले छुट्याउन सक्दैन, पुराणले उल्लेख गर्दैन । पशुपतिनाथसँग पुराणभन्दा पूर्वका घटनाहरू पनि थुप्रै जोडिएका छन् । महाभारतमा अर्जुन र शिवको लडाइ भएको, किराँत र किराँतीको रूपमा भगवान् शिव यहाँ विहार गर्न आएको, सतीदेवीको वियोगमा घुम्न निस्कदा मृगेश्वरको रूपमा विहार गरेको, त्रेतायुगमा रावणलाई दर्शन दिएको यस्ता थुप्रै घटनाहरू पशुपतिनाथ र मृगस्थलीसँग जोडिएका छन् । जात्रा पर्वको इतिहास पनि पुराणकालभन्दा अगाडिका छन् ।

पशुपतिनाथलाई आराध्यदेव र राष्ट्रदेवको रूपमा पुजिँदै आएको पाइन्छ । संसारका सबै तीर्थस्थलको दर्शन गरिए पनि भगवान् पशुपतिनाथको दर्शन नगर्दा तिनको फल प्राप्ति हुँदैन भन्ने विश्वासमा विश्वका सनातन धर्मावलम्बीहरू भगवान् पशुपतिनाथको दर्शन गर्न लालायित हुने गर्दछन् ।

भगवान् पशुपतिनाथको दर्शन सबै दिनमा गर्न सकिने भएर पनि विशेष तिथि र पर्वहरूमा भक्तजनहरूको विशेष उपस्थिति हुने गर्दछ । तिनै विशेष दिनमध्ये फागुन कृष्ण पक्ष त्रयोदशी अर्थात् महाशिवरात्रि प्रमुख दर्शनीय पर्वको रूपमा चिनिन्छ । यस दिन नेपालका विभिन्न स्थानहरू सहित भारत, बंगलादेश, भुटान, इण्डोनेशिया, मलेसिया, लगायतका मुलुकहरूबाट समेत हिन्दु धर्मावलम्बीहरू दर्शनको निम्ति आउने गर्दछन् । अतिथि देवो भव भन्ने उक्तिलाई मनन गर्दै देश विदेशबाट पशुपतिनाथको दर्शनार्थ आउनुहुने समस्त दर्शनार्थीहरूको सहज दर्शनको व्यवस्था मिलाउन पनि उत्तिकै जकरी छ । पर्व व्यवस्थापनको जिम्मेवारी लिएको सबैकाबाला पक्षले यसमा ध्यान आवश्यक छ । अस्तु,

यसभित्र

अविच्छिन्न		
श्रीमद्भागवत महापुराण		२
सम्पादकीय		३
कविता		
पशुपति प्रभात वन्दना	नारायण निरौला	४
दैविक सम्पत्ति		
सरलता	आचार्य खेमराज 'केशवशरण'	५
आध्यात्मिक वार्ता		
जीवनको उद्देश्य...	श्रीमहेन्द्रनाथ गुप्ता 'श्रीम'	७
महिमा		
नेपाल माहात्म्य-२४	मधुसूदन सुवेदी	९
गीताज्ञान		
ज्ञानको प्रयोग	एल. पी. भानु शर्मा	१२
ध्यान योग		
ब्रह्मनाद ध्यान	रमेश सिटौला	१५
समसामयिक		
गायत्री अश्वमेध यज्ञ		१७
अन्तरवार्ता		
शिवरात्रि भगवान्...	प्रेमहरि ढुङ्गाना	१८
देशदर्शन		
शाश्वतधाम.....	अर्जुन लामिछाने	२१
शिवरात्रि विशेष		
❖ कल्याणकारक...	सहप्रा. डा. विनु बाबा अर्चल	२३
❖ शिव र शिवरात्रि	सहप्रा. नवराज घिमिरे	२६
❖ धार्मिक एवम्...	उद्धवप्रसाद भट्टराई 'चैतन्यदीप'	३०
❖ रुद्राक्षको....	अच्युतप्रसाद पौडेल 'चिन्तन'	३२
गतिविधि		३३

पशुपति प्रभात वद्धना

नारायण बिराला

जागुहोस् पार्वतीनाथ ! उठ्नहोस् लौ बिहान भो ।
गर्नुहोस् मङ्गल देव ! कल्याण अब लोकको ॥१॥

हे शम्भो ! करुणानिधान ! भगवान् ! हे लोकनाथ ! प्रभो !
प्यासी दर्शनको हुँदा पशुपते ! आई पुकार्दो छ यो ।
घण्टा घन्घन घन्किए नगरमा यो ब्रह्म बेलाभौं
उज्यालो हुन'गो प्रभो ! पशुपते ! लौ जागुहोस् प्रातमा ॥२॥

लालीमा अब देखियो चहकिलो पूर्वीय आकाशमा
थाले फुल्ल तलाउमा कमल यी शोभा बढाई यहाँ ।
स्वामी हे जगका अनन्त गुणका पूर्वीय संसारमा
उज्यालो हुन'गो प्रभो ! पशुपते ! लौ जागुहोस् प्रातमा ॥३॥

शम्भो शङ्कर नै जपी ऋषिहरू त्यागी तपस्वी जन
हुन्छन् गद्गद लौ विनम्र रहँदै बस्छन् गरी दर्शन ।
भन्छन् है जप पाठ लौ गरिकनै सन्ध्या हुने कालमा
उज्यालो हुन'गो प्रभो ! पशुपते ! लौ जागुहोस् प्रातमा ॥४॥

आए है रविसारथी पनि अहो आभा लिएरै जहाँ
छर्दै मग्मग वासना जगभरी यी वायु आए यहाँ ।
प्रज्ञावान् गुणवान् गुणीजनहरू आएर भन्छन् यहाँ
उज्यालो हुन'गो प्रभो ! पशुपते ! लौ जागुहोस् प्रातमा ॥५॥

माला चम्पक-जाति आदि सब यी बोकेर लौ साथमा
श्रीखण्ड र भस्म कुङ्कुमहरू राखेर लौ हातमा ।
ल्यायौं धूप र दीप भक्तजनले नैवेद्यका साथमा
उज्यालो हुन'गो प्रभो ! पशुपते ! लौ जागुहोस् प्रातमा ॥६॥

गाँजा भाङ् धतुरो र धूप सहितै भस्मादिले शोभित
पूजाका सरजाम लौ लिइकनै यी वेदपाठीसँग ।

आएँ है, अब लौ उठाउँछु दुबै यी हात जोडीकन
उज्यालो हुन'गो प्रभो ! पशुपते ! लौ जागुहोस् प्रातमा ॥७॥

लौ उठ्नोस् अब जागुहोस् पशुपते ! आँखाशनैः खोलुहोस्
आयौं भक्त मिलेर दर्शन भनी जागाभई बस्नुहोस् ।
लालीमा पनि लौ फलक्क अहिले हेर्छे यही रूपमा
उज्यालो हुन'गो प्रभो ! पशुपते ! लौ जागुहोस् प्रातमा ॥८॥

हावा सर्सर चल्ल है प्रतिदिनै यो प्रातको कालमा
मानौं श्वाससरी छ यो भुवनको आनन्दका सारमा ।
मीठो यो छ सुधा समान बहने छिन् वाग्मती साथमा
उज्यालो हुन'गो प्रभो ! पशुपते ! लौ जागुहोस् प्रातमा ॥९॥

हे बाघाम्बर ! चन्द्रशेखर ! प्रभो ! कैलाशकामालिक !
हे गङ्गाधर ! पार्वतीश्वर ! हर ! श्रीचित्राङ्गुप्तेश्वर !
हे विश्वेश्वर ! विश्वनाथ ! शिव ! हे गौरीलिई साथमा
उज्यालो हुन'गो प्रभो ! पशुपते ! लौ जागुहोस् प्रातमा ॥१०॥

सबै रात्री बित्यो तम सब गयो लौ भुवनको
प्रभा भुल्क्यो भल्क्यो भलल गरने लाल रविको ।
सुनौला भै भूल्के दिवसपति लौ पूर्वतिरका
प्रभो ! आँखा खोल्लोस् कनकमयभो लौ गगनता ॥११॥

पशुपतिपद पूजा गर्नलाई बिहानै
मधुर वचनधारा कण्ठबाट बहाएँ ।
जगतभर रहेको अन्धकारै त हट्यो
नयनयुगल खोल्लोस् भक्तको भक्ति जाग्यो ॥१२॥

अर्पित छ बिहानीमा यो स्तुति-कुसुमाञ्जली ।
जान्दैन यो अरु केही नारायण, उमापति ! ॥१३॥ ❖

-चतरा, सुनसरी, हालः काठमाडौं

सरलता

आचार्य खेमराज
'केशवशरण'

'सादा जीवन उच्च विचार' यो हो जीवनको शृङ्गार ।
आध्यात्मिक साधना संसारको अत्यन्त प्रेरक शिक्षा हो यो ।
'थोरै साधन, पूर्ण तृप्ति' यो सुखद स्थिति सिर्जना गर्नु
छ भने सरलताको पवित्र शिक्षालाई जीवनमा ग्रहण गर्नु
बाहेक अर्को उपाय रहँदैन ।

सरलता दैवी सम्पत्तिको नवौं मर्यादा हो । यसलाई
भगवद्गीताको भाषामा 'आर्जवम्' भनिएको छ । ऋजु
शब्दबाट भावप्रत्यय भए 'आर्जवम्' बनेको हो । जसको अर्थ
हुन्छ ऋजुता या सरलता । जब मानिसमा सरलता आउँछ
ऊ सामान्य आत्माबाट महात्मा बन्न लाग्दछ । भनिन्छ
परमात्मालाई प्राप्त गर्न बालकसमान निर्दोष र सरल बन्नु
आवश्यक छ ।

मानिसमा सरलतालाई आउन नदिने- दम्भ, दर्प,
अभिमान र क्रोध नामक चार आन्तरिक विकृति छन् ।
यिनैले मानिसको मनमस्तिष्कमा मैमत्ताको भाव ल्याउँछन्
र ऊ सरलता जस्ता दिव्यगुणहरूबाट पर पुग्दछ ।
भगवद्भक्तिको अभावमा दम्भादि यी चार सरलताबाधक
तत्त्वहरू मानिसमा प्रवेश गर्दछन् । जसमा परमात्माको
सर्वव्यापी सत्ताप्रति विश्वास छ त्यसमा देखावटीपन (दम्भ)
को प्रवेश 'नै' कहाँ सम्भव छ ? जसमा सर्वशक्तिमानको
कणकणव्यापी व्यवस्था र सृष्टिसञ्चालनप्रति अन्तर्दृष्टि
छ, त्यसमा घमण्ड र अभिमान कहाँ सम्भव छ ? जसले
परमात्माको विश्वकल्याणकारी स्वरूपप्रति आस्था जागरित
तुल्याएर परमशान्ति प्राप्त गरिसकेको छ, त्यसलाई क्रोधको
आगोमा जल्ने स्थिति नै कहाँ आउँछ ? सरलताका विरोधी
यी दुर्गुणहरू परमात्माप्रतिको साँचो विश्वासको अभावमा
मानिसभित्र पस्दछन् र मानिस रूखो, अभिमानी, टेढो र
अपटेरो बन्न पुग्दछ ।

अज्ञानले गर्दा मानिसले जीवनको लक्ष्य नै बिर्सिएको
हुन्छ । भौतिक पक्षलाई मात्र उसले जीवनको सर्वस्व
सम्भिरहेको हुन्छ । बाहिरी प्रदर्शनमात्र उसको निम्ति
सबैभन्दा ठूलो कुरा बनिदिन्छ । भौतिक अस्तित्वभन्दा कति

विशाल र कति शक्तिशाली हुन्छ आत्मिक अस्तित्व त्यो
उसले बुझ्नै पाएको हुँदैन । अनि भएभरको शक्ति लगाएर
बाह्य प्रदर्शन गर्दछ । तडकभडक र प्रदर्शन नै सबैथोक
हो भन्ने ऊ ठान्न पुग्दछ । ऊ सकेसम्म खर्चिलो रहन-
सहन देखाउन खोज्दछ । बोलीवचनमा सकेसम्म रवाफ
प्रकट गर्ने उसको रहस्य हुन्छ । अरूप्रतिको व्यवहारमा
पनि ऊ सकेसम्म आफ्नो अदब देखाउने प्रयत्न गर्दछ ।
मानिसमा आध्यात्मिक जीवनको महत्त्वको ज्ञान नहुँदा यो
सबै विकृतिग्रस्त अवस्था प्रकट हुन्छ ।

जब मानिसले बुझ्दछ मानिस त अरू प्राणीभन्दा
आन्तरिक रूपबाट भिन्न छ । अरू प्राणी शरीरमा मात्र
बाँचेका हुन्छन् भने मानिस मन, बुद्धि र आत्मा हुँदै
भित्रभित्रको सत्तामा झनझन विशाल, विशाल र विशालतम
बन्दै प्रकट हुन्छ । आत्मा मनुष्यको सर्वोपरि विशाल सत्ता
हो । यसैले मानिस पशुजंगत्बाट माथि छ । यो सत्य जब
मानिसको मनमा छर्लङ्ग हुन्छ र जब ऊ भौतिक भोकमात्रमा
नभुली आध्यात्मिक भोकको अनुभव गर्न लाग्दछ र त्यसको
तृप्तिदर्प अभिमुख बन्न लाग्दछ, अनि उसको जीवनमा
आर्जव अर्थात् ऋजुता (सरलता) प्रकट हुन्छ । सरलता
मानिसमा प्रकट हुने महत्त्वपूर्ण आध्यात्मिक गुण, दैवी
सम्पत्ति हो । सरलताले बाह्यप्रदर्शनमा होइन आन्तरिक
गुणको विकासमा प्रेरणा प्रदान गर्दछ ।

सरलतापूर्ण जीवन भएको मानिस रहनसहनमा सादा
विचार र व्यवहारमा उच्च बनिरहेको हुन्छ । ऊ थोरै
साधनले धेरै सन्तुष्टि लिन सफल हुन्छ । तडकभडक
प्रेमीले जहाँ बढीभन्दा बढी साधनमा पनि असन्तुष्टिको
ज्वालामा पिल्सन बाध्य बन्नुपर्दछ त्यहाँ सरलताको
अभ्यास भएको मानिस थोरैभन्दा थोरै साधनबीच पनि
बढीभन्दा बढी सन्तोष र तृप्ति लिएर मुस्कुराइरहेको
हुन्छ । सरलताले मानिस लाई होशसाथ जीवन बिताउने
प्रेरणा दिइरहेको हुन्छ भने यसको अभावमा तडकभडक र
प्रदर्शनले मानिसलाई म कुन स्थितिमा छु र मैले कतिसम्म

खर्चिलो व्यवहार गर्नु उचित छ भन्ने सन्तुलन राख्ने समेत होश गायब गरिदिन्छ र मानिस अनावश्यक चिन्ता र पीरमा पाक्न पुग्दछ । सरलता विवेकको बाटो हो ।

हाम्रो देश भौतिक दृष्टिले गरिब छ । नेपाली जनजीवनको ४० प्रतिशत अहिले पनि गरीबीको रेखामुनि बाँचिरहेका छन् । बिहान-बेलुकीको नियमित गाँस र वासको स्थिति पनि कतिको निम्ति ठूलो समस्या बनिरहेको सामाजिक स्थिति छ । यो स्थितिमा हामीले सरलताको अभ्यास गर्नु कति आवश्यक छ भन्ने कुरा भनिरहनु पर्दैन । सादा सरल र सहज तरिकाले जिउने, विलासिता र प्रदर्शन कम गर्नुका साथै थोरै साधनले धेरै सन्तुष्टि र तृप्ति लिन सिक्नु हाम्रो निम्ति वरदान बन्न सक्तछ ।

आज अनावश्यक तडकभडक र प्रदर्शनको बढ्दो भेलमा कति परिवारका निम्ति छोराछोरीको विहे एउटा ठूलो विपत्तिको प्रसङ्ग बनिरहेको देखिन्छ । आफूसँग नभए सबैसबै बेचेर पनि भड्किलो रूपमा साधन जुटाउने पर्ने मिथ्या प्रदर्शनप्रतिको मोहपूर्ण आसक्तिले गर्दा कतिलाई यस्ता अवसरले जीवनभरिको निम्ति चिन्ता र विषादको डढेलो तयार पारिरहेका हुन्छन् । सरलताको बाटो बिर्सेर हिँड्दा समाजबाट अब धर्म-संस्कृतिले निर्देश गरेअनुसारको पवित्र सकारात्मक अनुष्ठानहरू नै लुप्त हुन जाने भय पैदा भइरहेको छ । यो विषम परिस्थितिमा 'सादा जीवन उच्च विचार' को अभ्यासतिर लाग्नु अनिवार्य हुनआएको स्पष्ट हुन्छ ।

भगवद्गीताले दैवीसम्पत्तिको रूपमा सरलतालाई राखेर हाम्रो सामु कल्याणको आदर्श मार्ग दर्शाएको छ । यसको अनुसरण गरेर हामी जीवनका असंख्य संकटहरूलाई पार गर्दै आफ्नो धर्मसंस्कृतिले बताएका पावन संस्कारहरूलाई सुगमतासाथ सेवन गर्न र समाजमा सुव्यवस्थाको सिर्जना गर्न सफल हुनेछौं ।

सरलतापूर्ण जीवन जिउन सिक्दा हामी जीवनका धेरै असजिलाहरूलाई सजिलै पार गर्न सक्तछौं । अनावश्यक आर्थिक बोझबाट हामीलाई छुटकारा मिल्दछ । परिणामस्वरूप चिन्ता र मानसिक असन्तुलनको भयबाट

हामी मुक्त हुन्छौं । हामीमात्र होइन हाम्रा सन्ततिहरूको जीवनमार्ग प्रशस्त बन्दछ । हामीले उनीहरूलाई पनि सम्भावित अनेकौं सङ्कटहरूबाट सरलताको प्रेरणा दिएर बचाउँन सक्तछौं ।

आज सरलताको यो दिव्य पाठ सर्वत्र आवश्यक छ । घरपरिवारको पर्व, उत्सव, संस्कार, समारोहदेखि लिएर सामाजिक एवम् राष्ट्रिय स्तरका समस्त कार्यक्रमहरूमा समेत सरलता, सादापन उदाहरण बन्नुपर्दछ । विशेष गरी सामाजिक सेवामा समर्पित बन्ने रहर राख्नेहरूका निम्ति त सरलता वा सादापन जीवनव्रत नै बन्नु आवश्यक छ । किनभने समाजमा विलासिता र रवाफको विस्तार गरेर होइन सन्तुलित र स्वस्थ-सरल जीवन जिउने प्रवृत्ति जगाएर नै हामी साँचो समाजकल्याण गर्न सक्तछौं । असंख्य जनताको निम्ति छाकछाकको व्यवस्था सङ्कट बनिरहेको समाजका समाजसेवीहरूले आमोदप्रमोदमा खर्चिलो र भड्किलो बन्नु स्वयंमा ठूलो विडम्बना हुन्छ । त्यसैले समाजसेवाको क्षेत्र सरलता र सादापनको निर्वाहमा अग्रणी बन्नुपर्ने कुरा स्वतः स्पष्ट हुन्छ । सरलता दिव्यसम्पत्ति हो । हामीले यसको बढीभन्दा बढी आर्जन गर्नुछ । ❖

आचार्य खेमराज केशवशरण वि.सं. २०७४ साल भदौमा ब्रह्मलीन हुनु भएको हो ।

सादर निमन्त्रणा

श्रीगजेन्द्र मोक्ष नारायण भगवत् प्राण प्रतिष्ठा
महा-महोत्सव एवम् अष्टोत्तरशत श्रीविष्णुपुराण
ज्ञान महायज्ञ- २०७५

मिति: २०७५ फागुन १९ देखि २५ सम्म
स्थान: श्रीगजेन्द्रमोक्ष दिव्यधाम, त्रिवेणीधाम,
विनयी त्रिवेणी गा.पा.- ६ नवलपुर
सम्पर्क: ०७८-५६०१४६

जीवनको उद्देश्यः विषय कर्म अथवा ईश्वरलाभ ?

- श्री महेन्द्रचरण गुप्त 'श्रीम'

म कर्ता, मेरो घर अज्ञान । जीवनको उद्देश्य 'डुबुल्की
मान्नु'

अधिल्लो अंकबाट क्रमशः

मेरो वस्तु, मेरो वस्तु भनेर ती
चिजहरूलाई प्रेम गर्नु नै माया हो । सबैलाई
सम्पूर्णलाई प्रेम गर्नुको नाम दया हो । म
खाली ब्राह्म समाजका मानिसहरूलाई या
आफ्ना परिवारका मानिसहरूलाई प्रेम गर्छु
भने, यो माया हो । खाली आफ्नो देशका
मानिसहरूलाई प्रेम गर्छु भन्नु माया हो ।
सबै देशका मानिसहरूलाई प्रेम गर्नु, सबै
धर्मका मानिसहरूलाई प्रेम गर्नु, यो कुरा
दयाले हुन्छ, भक्तिले हुन्छ ।

'मायाबाट मानिस बाँधिन जान्छ, ईश्वरदेखि
विमुख हुन जान्छ । दयाबाट ईश्वर प्राप्ति
हुन्छ । शुकदेव नारद आदिमा दया थियो ।'

ब्राह्म समाज र कामिनी काञ्चन

प्रताप- महाराज जो मानिसहरू हजुरको नजिक आउँछन्
, के तिनको क्रमशः उन्नति भइरहेको छ ?

श्रीरामकृष्ण- म भन्दछु, संसार गर्नमा के दोष छ ? परन्तु
संसारमा दासी सरह बनेर रहू ।

'दासी आफ्नो मालिकको घरलाई हाम्रो घर भन्दछे । तर
मनै मन जान्दछे कि त्यो उसको घर होइन, उसको घर
त एक अर्कै गाउँमा छ । अनि मालिकको छोराको स्याहार
सुसार गर्छे र भन्दछे, मेरो हरि बडो बदमास भएर गयो, मेरो
हरिलाई मिठाइ मन पर्दैन ।' 'मेरो हरि' भनेर ऊ मुखले
मात्रै भन्दछे मनै मनमा जान्दछे- हरि मेरो छोरा होइन,
मालिकको छोरो हो ।

'यसैले ता भन्दछु, जो यहाँ आउँछन् तिनलाई भन्दछु-
संसारमा रहू, यसमा दोष छैन, परन्तु मन ईश्वरमाथि
राख । ठान्नु कि घर-द्वार, संसार-परिवार तिम्रा होइनन्,

यी सब ईश्वरका हुन् । ठान्नु कि तिम्रो घर ईश्वरकहाँ
छ । म उनीहरूसँग यो पनि भन्छु व्याकुल भएर उहाँको
भक्तिको लागि उहाँको पादपद्म को प्रार्थना गर ।

बेलायतको कुरा फेरि
हुनलाग्यो । एकजना
भक्तले भने, 'महाराज !
आजकाल बेलाइतका
विद्वान्हरू सुनेको
छु, उनीहरू ईश्वर
मान्दैनन् ।

प्रताप- मुखले चाहे
उनीहरू जे भनून्,
तर मलाई विश्वास
हुँदैन कि तिनमा कोही
साँच्चिकै नास्तिक
हुन् । यस संसारको
घटनाहरूको पछाडि

एउटा कुनै महान् शक्ति छ- यो कुरा धेरैलाई मान्नु परेको
छ ।

श्रीरामकृष्ण- त भइहाल्यो नि, शक्तिलाई ता मान्छन् हैन ?
त्यसो भएपछि उनीहरू फेरि नास्तिक किन हुन् ?

प्रताप- यस वाहेक युरोपका पण्डित, 'सत्कार्यहरूका लागि
पुरस्कार र पाप कर्मको लागि दण्ड' यो संसारमा हुन्छ
भन्ने कुरा पनि मान्दछन् ।

धेरैवेरसम्म वातचित गरेपछि प्रताप जान भनेर उठे ।

श्रीरामकृष्ण- (प्रतापसँग) तिमीलाई अरु के भनूँ ? केवल
यति भन्दछु अब वादविवादका बीचमा नपर ।

'अनि अर्को कुरा, कामिनी काञ्चन नै मनुष्यलाई ईश्वरबाट
विमुख गराउँछन्, त्यतातिर जान दिँदैनन् । हेर, न आफ्नी
स्त्रीको सबै जना बढाइ गर्छन् । (सबै जना हाँस्छन्) ।
चाहे ऊ असल होस् या खराब होस् । यदि सोध्यो भने,

क्या हो भाइ, तिम्रो दुलही कस्ती छन् ? ता उलिखेरै जवाफ आउँछ- है, एकदम असल छे ।

प्रताप- त, अब म जान्छु ।

प्रताप त्यहाँबाट गए । श्रीरामकृष्णका अमृतमयी, कामिनी-काञ्चनका त्यागका कुरा सकिएनन् । सुरेन्द्रको बगैचाका रूख र तिनका पात दक्षिणी हावाको भोक्कामा नाचिरहेछन् । अनि मृदुल मरमर शब्द सुनिइरहेको छ । कुराकानी अब त्यसै मर्मर शब्दसँग मिसिएको छ, जुन भक्तहरूका हृदयमा एकपाली धक्का दिएर अनन्त आकाशमा विलीन हुनगयो ।

केहीवेर पछि श्रीयुक्त मणिमल्लिकले श्रीरामकृष्णसँग भने- 'हे महाराज, अब दक्षिणेश्वर जानुपर्दछ । आज त्यहाँ केशवसेनकी आमा र उनको घरका आइमाईहरू हजुरको दर्शनका लागि आउँदैछन् । हजुरलाई त्यहाँ नपाएर, सम्भव छ उनीहरू दुखित भएर फर्केर नजाउन् ।'

केशवले शरीर छोडेको धेरै महिना भएको छ । उनकी वृद्ध माता र घरका आइमाईहरूले श्रीरामकृष्णलाई नदेखेको धेरै दिन भएका कारणले, आज उनीहरू दक्षिणेश्वरमा उहाँको दर्शन गर्न जानेछन् ।

श्रीरामकृष्ण- (मणिमल्लिकसँग) पर्ख बाबू एक ता मेरा आँखा नै लागेनन् । यस्तो हडबड गर्न म नसकूँला । उनीहरू गएका छन् त, के गर्ने अब ? त्यहाँ उनीहरू बगैचामा घुमघाम गर्लान्, यसो आनन्द मनाउलान् ।

केही बिश्राम गरेपछि श्रीरामकृष्ण दक्षिणेश्वर जान लाग्नुभयो । जाने बेलामा सुरेन्द्रको कल्याण कामना गर्नुहुन्छ । सबै कोठाहरूमा एक चोटि जानुहुन्छ । मीठा मसिना स्वरले नामोच्चारण गर्नुहुन्छ । कुनै कुरा अधुरो राख्नुहुन्छ, त्यसैले उभिएर भन्दै हुनुहुन्छ- 'मैले त्यसबेला पूरी खाइन । अलिकति ल्याओ त !' बिल्कुल थोरै पुरी लिएर खानुहुन्छ र भन्नुहुन्छ- 'यसको धेरै अर्थ लाग्छन् । पुरी खाइएन भन्ने सम्झना भयो भने फेरि यहाँ आउने इच्छा होला । (सबै जना हाँस्छन्)

मणिमल्लिक- (सहास्य) वेसै त हुन्थ्यो, हामीहरू पनि आउँथ्यौं । (भक्तमण्डली हाँसिरहेछ) । ❖

अनुवादक प्रा.डा. शङ्करराज पन्त, मैतीदेवी

श्रीरामकृष्ण परमहंसको दैनिकी श्रीरामकृष्णबचनमृतबाट

रुरु (ऋषिकेश) धाम

गुल्मी, पाल्पा र स्याङ्जा जिल्लाको सङ्गम स्थल रुरुक्षेत्र नेपालका चार धाममध्ये दोश्रो धामको रूपमा प्रसिद्ध छ । यस क्षेत्रमा भगवान् विष्णुको गण्डस्थल उत्पत्ति भएको नदी कृष्ण गण्डकी बग्दछिन् । पुराणहरूमा उल्लेख भएअनुसार कालीनदी कलियुगमा महत्त्वपूर्ण नदी मानिन्छ । मुस्ताङको दामोदर कुण्डबाट उत्पत्ति भएकी कालीगण्डकी मुक्तिनाथ धाममा १०८ धाराको रूपमा प्रवाहित छिन् । यहाँबाट बग्दै जाँदा काग नदीसँगको सङ्गममा कागवेनी नामले प्रख्यात छिन् । यसपछि मात्र यो नदीलाई काली गण्डकी नामले पुकारिन्छ । आफू प्रवाहित सबै स्थललाई यी नदीले पवित्र बनाइदिन्छिन् भन्ने धार्मिक मान्यता छ । संसारमै दुर्लभ मानिएको शालग्राम शिला यही नदीमा मात्र प्राप्त हुन्छ । यसर्थ यस नदीलाई चक्रनदी या शालग्राम नदी पनि भनिन्छ ।

शालग्राम उत्पत्तिको प्रसङ्ग अनुसार, रिडीमा रुरु कन्याले गरेको तपस्याबाट प्रसन्न भई भगवान् ऋषिकेश (विष्णु)ले उनको इच्छा अनुसारको वरदान दिने बताउनुभयो । ती कन्याले दुई वर मागिन्- रुरुमा सदैव भगवान् विष्णुको दर्शन मिलोस् र त्यस क्षेत्रको नाम रुरुको नामले प्रख्यात बनेोस् । यसै मागलाई पूरा गर्नको निम्ति भगवान् विष्णु शालग्राम रूपमा कृष्ण गण्डकीमा रहनुभएको हो । 'हृषिकानाम् ईश' इन्द्रियहरूका मालिक भएको कारण भगवान् विष्णुलाई ऋषिकेश भनिएको हो । इतिहासका अनुसार पाल्पाका प्रसिद्ध राजा मणिमुकुन्द सेनले स्नान गरेको समयमा चतुर्वाहु ऋषिकेश भगवान्को मूर्ति प्राप्त गरेपछि त्यही स्थापित गर्नुभएको हो । ❖

नेपाल महात्म्य

चौबिसौ अध्याय

— मधुसूदन सुवेदी

श्रीस्कन्दपुराण हिमवत्खण्ड नेपाल महात्म्यको चौबिसौ अध्यायमा यहाँ गोकर्णमा आएर महाबली राक्षसहरूले र महात्मा विभीषणले गरेका घोर तपस्याका बारेमा साथै ब्रह्माले सरस्वती, पद्माक्षी, पद्मसम्भवालाई स्मरण गर्नुभएको सम्बन्धी विषयका कुराहरू लेखिएको छ ।

अथाब्रवीन्मुनिः श्याम अत्रागत्य महाबलाः ।

आचक्ष्व किदृशं ब्रह्मन् तपस्तेर्मर्हौजसः ॥१॥

अगस्त्यस्त्वब्रवीत् श्यामं भूयः प्रयतमानसम् ।

तांस्तान् धर्मविधींस्तात भ्रातरस्ते समाश्रिताः ॥२॥

कुम्भकर्णस्तदात्यर्थं सत्यधर्मपरायणः ।

अतपद्ग्रीष्मकाले वै सोऽग्निभिः सूर्यपञ्चमैः ॥३॥

मुनि श्यामले अगस्त्य मुनिसँग सोधे- यहाँ गोकर्णमा आएर महाबली राक्षसहरूले कुन प्रकारको घोर तपस्या गरे ? अगस्त्यले श्यामलाई भन्नुभयो- हे तात ! ती राक्षसहरूले धर्मविधिहरूलाई पूर्ण गर्नाका निमित्त अनेक प्रकारको तपस्या गरे । कुम्भकर्णले सत्यधर्मपरायण भएर ग्रीष्मकालमा पनि धूपमा बसेर पञ्चाग्नि तापेर घोर तपस्या गर्‍यो । वर्षाकालमा मेघको पानीले सिंचिएर र शिशिरमा सधैं पानीको बीचमा बसेर वीरासनमा तपस्या गर्‍यो । यस प्रकारले तपमा सत्यधर्मानुरक्त भएर रहँदा उसको दश सहस्र वर्ष व्यतीत भयो ।

नित्य धर्ममा रत, पवित्र, धर्मात्मा, विभीषणले पाँच सहस्र वर्ष एक चरणमा स्थित रहेर तपस्या गरे । उनको तपस्याको समाप्तिमा अप्सराहरू नाच्न लागे । देवताहरूले फूलको वर्षा गरे । पाँच सहस्र वर्षसम्म उर्ध्वशिर र हात समेत गरी, स्वाध्यायसक्त चित्तले सूर्यको सम्मुख भएर तप गरे । यस प्रकार महात्मा विभीषणको तपस्याको ती दिन दस सहस्र वर्ष यसै बित्यो जस्तो ऊ नन्दन वनमा स्थित छ ।

पुनश्च शङ्खमूलस्य सङ्गमे जलमाश्रितः ।

तपश्चचार सुमहन्निराहारो जितेन्द्रियः ॥१०॥

लिङ्गानां कोटिमुत्पाद्य व्रतं कृत्वा महत्तरम् ।

वागवत्या मणिमत्याश्च सङ्गमे पूर्वगे तटे ॥११॥

लिङ्गं संस्थाप्य कोटीनां लिङ्गानामुपरिस्थले ।

दिव्यवर्षसहस्रं तु निराहारो दशाननः ॥१२॥

पूर्णे वर्षसहस्रे तु शीर्षमग्नौ जुहाव सः ।

एवं वर्षसहस्रणि नव तस्यातिचक्रमुः ॥१३॥

फेरि शङ्खमूल प्रदेशका संगममा जलमा स्थित भएर उनले जितेन्द्र भएर, निराहार रही ठूलो तप गरे । वाङ्मती एवम् मणिमतीको संगम स्थलको पूर्व किनारमा एक करोड लिङ्ग रचना गरेर पूजा गरे । त्यस्तै रावणले पनि एक करोड लिङ्ग स्थापना गरेर दिव्य सहस्र वर्षसम्म निराहार रहेर पूजा गर्‍यो । एक दिव्य सहस्रवर्ष बितुन्जेल ऊ आफ्नो एक शिर काटेर अग्निमा होम गरिदिन्थ्यो । यस प्रकार तपमा उसको दिव्य दश सहस्र वर्ष बित्यो तथा नौवटै शिर पनि अग्निमा होम गरिदियो । जब दश सहस्र वर्ष बित्यो तब उसले आफ्नो दशौं शिर काटी हवन गर्ने तत्परमा रह्यो । छेतुकामस्य धर्मात्मा प्राप्तस्तस्य प्रजापतिः ।

पितामहस्तु सुप्रीतः सह देवैरुपस्थितः ॥१५॥

वत्स वत्स दशग्रीव प्रीतस्तेऽस्मीत्यभाषत ।

शीघ्रं वृणीष्व भद्रं ते वरं यत् तेऽभिवान्छितम् ॥१६॥

तत् ते कामं करोम्यद्य न वृथा ते परिश्रमः ।

ततोऽब्रवीद्दशग्रीवः प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥१७॥

प्रणम्य शिरसा देवं हर्षगदगदया गिरा ।

भगवन् प्राणिनां नित्यं नान्यत्र मरणाद्भयम् ॥१८॥

न च मृत्युसमः शत्रुरमरत्वं ततो वृण ।

एवमुक्तस्ततो ब्रह्मा दशग्रीवमुवाच ह ॥१९॥

त्यसै समय ब्रह्माजी देवताहरूका साथ आएर त्यस धर्मात्मालाई रोके र भने- 'हे वत्स, दशग्रीव ! मनले चाहेको वर माग, म तिमीदेखि अति प्रसन्न छु । तिम्रो परिश्रम व्यर्थ हुने छैन । म तिम्रो तपलाई सफल गरिदिने छु ।' तब अन्तरात्माबाटै हर्षित भएर रावणले शिरबाट नै प्रणाम गरेर हर्षयुक्त वचनले भन्यो- 'हे भगवन् ! प्राणीहरूलाई ज्यादा भय गर्नु भन्दा अरू कुनै हुँदैन । मृत्युको समान अरू कुनै शत्रु हुँदैन । अतः अमर रहने वर चाहन्छु । ब्रह्माले भन्नुभयो- 'हे दशग्रीव ! स्वीकार छ । यद्यपि अमरत्वको

पूर्ण वरदान म दिन्न तर तिम्नो कामना सफल होस् ।
हे दशग्रीव ! अरू केही माग ।' हे श्याम ! ब्रह्माले यस
प्रकार भनेपछि रावणले हात जोडेर भन्यो- 'हे प्रजाका
अध्यक्ष ! गरुड, नाग, यक्ष, दैत्य, दानव, राक्षस र सबै
देवताहरूबाट नमारिने होऊँ । हे ब्रह्मन् ! मलाई अरू
प्राणीहरूको चिन्ता छैन । अरू प्राणी मानिस आदिलाई
म घाँस बराबर मान्छु ।' दशग्रीवद्वारा भनेको सबै वचन
सुनेपछि ब्रह्माजीले भन्नुभयो- हे राक्षसेन्द्र ! जुन तिमीले
मागेका छौ ती सबै कुरा हुनेछन्-

शृणु चापि वरं भूयः प्रीतस्य विहितं मम ।
हुतानि यानि शीर्षाणि पूर्वमग्नौ त्वयाऽनघ ॥२५॥
उत्थास्यन्ति पुनस्तानि तव राक्षसपुङ्गव ।
वितरामि वरं सौम्य तव चान्यं सुदुर्लभम् ॥२६॥
छन्दतो विन्द भद्रं ते रूपमन्यद्यदीच्छसि ।
एवं पितामहोक्तस्य दशग्रीवस्य रक्षसः ॥२७॥
अग्नौ हुतानि शीर्षाणि यानि तान्युत्थितानि वै ।
एवमुक्त्वा तु तं श्याम दशग्रीवं प्रजापतिः ॥२८॥
विभीषणमथोवाच वाक्यं लोकपितामहः ।
विभीषण त्वया वत्स धर्मसंहितबुद्धिना ॥२९॥

हे रावण ! सुन म तिमीलाई एक अर्को वर दिनेछु
कि तिमीले आफ्नो रूप मनमानी रीतिले बदल्न सक्दछौ ।
यस प्रकार ब्रह्माले भनेपछि रावणको सबै शिर जुन उसले
आगोमा हवन गरेको थियो फेरि आयो । ब्रह्माजीले
रावणलाई साथै पुनः विभीषणलाई भन्नुभयो- हे व्रतचारिन्
विभीषण ! तिमीले धर्मपूर्वक मेरो सेवा गर्नु । हे धर्मज्ञ !
अब म सन्तुष्ट छु । तिमी वरदान माग ।

सर्वगुणले युक्त सर्वकिरणयुक्त चन्द्रमाको समान
विभीषणले हात जोडेर भने- 'हे ब्रह्मन्, लोकेश्वर यतिले
नै आफ्नो हित मान्दछु कि हजुर म माथि प्रसन्न हुनुहुन्छ ।
यदि हजुर वरदान दिन चाहनुहुन्छ भने सुन्नुहोस् । हे
सुव्रत ! कठिन विपत्तिमा पनि मेरो बुद्धि धर्ममा स्थिर रहोस् ।
हे भगवन् ! अशिक्षित हुनाको कारण पनि म विधिवत्
ब्रह्मास्त्र जान्न सकूँ । मेरो बुद्धि जुन जुन आश्रममा जान्छ
त्यहाँ धर्मले मलाई साथ देवोस् । मेरो परमोदार एक वर
छ- धर्मानुरागीहरूलाई कुनै पनि वस्तु संसारमा दुर्लभ
छैन । तब प्रजापति प्रसन्न भएर यो वचन भन्नु भयो- हे
वत्स ! तिमी धर्मिष्ठ हौ तापनि यी सबै वस्तुहरू तिमीलाई

प्राप्त हुनेछ । तिम्नो उत्पत्ति राक्षस योनिमा छ, अमित्रकर्षण
हुनाले पनि तिमी राक्षसहरूको भाँती अधर्मशील वा अधर्मी
हुने छैनौ । तिमी अमर हुनेछौ । तिम्नो मनमा लागेका कुरा
सधै पूर्ण हुनेछ । अशिक्षित भएर पनि दिव्य ब्रह्मास्त्रको
ज्ञान तिमीलाई प्राप्त हुन जान्छ । हे तपोधन ! कुम्भकर्णको
लागि वर दिने भएका ब्रह्माजीसँग सबै देवगण हात जोडेर
भन्नलागे- हे देव ! कुम्भकर्णलाई यस प्रकार वर हजुरले
नदिनुहोस् -

जानासि हि यथा लोकाँस्त्रासयत्येष राक्षसः ।
नन्दनेऽप्सरसः सप्त महेन्द्रानुचरा दश ॥४०॥
अनेन भक्षिता ब्रह्मन् ऋषयो ब्राह्मणास्तथा ।
तच्छापो वरणादस्मै दीयताममितप्रभो ॥४१॥
लोके वै स्वस्ति चैवं स्याद्भवेदस्या च सम्मते ।
एवमुक्तः सुरैर्ब्रह्माऽचिन्तयत् पद्मसम्भवः ॥४२॥
देवीं सरस्वती देवः पद्माक्षी पद्मसम्भवीम् ।
विलोक्य सर्वभूतेषु जिह्वा बुद्धिर्धृतिः स्मृतिः ॥४३॥
चिन्तिता चोपतस्थौ सा पार्श्वे हृष्टा सरस्वती ।
प्राञ्जलिः प्राह पार्श्वस्था सा तु देवी सरस्वती ॥४४॥
इहमस्यागता देव किं कार्यं करवाणि ते ।
प्रजापतिस्तु तां प्राह देवीं चैव सरस्वतीम् ॥४५॥
वाणी त्वं राक्षसस्यास्ये भव या देवतेप्सिता ।
इत्युक्त्वा सा प्रणम्याथ तं विवेश निशाचरम् ॥४६॥

हे ब्रह्मन् ! हजुरले जान्नु भएकै छ कि यिनले राक्षसहरूलाई
कष्ट दिइरहेका छन् । नन्दनवन (इन्द्रको बगेचा) मा सात
अप्सरा, इन्द्रका दशवटा अनुचर त्यस्तै ऋषि र ब्राह्मणहरूलाई
पनि यसले खायो । हे प्रभो ! यसलाई श्राप दिनुहोस् । यस्तो
गर्नुभयो भने लोकमा शान्ति रहनेछैन । देवताहरूले यस्तो
भनेपछि कमलबाट उत्पन्न भएका देव ब्रह्माले विचार गर्नुभयो
साथै उहाँले कमलजस्तो आँखा भएकी र कमलबाट उत्पन्न
भएकी देवी सरस्वतीलाई, पद्माक्षी, पद्मसम्भवाको स्मरण
गर्नुभयो- किनकि उहाँहरू सबै प्राणीहरूको जिब्रो, बुद्धि, धृति,
स्मृतिमा देखेर तिनको ध्यान गरे, खुशी भएकी उनै सरस्वती
बगलमा उपस्थित भइन् । हात जोडेर सरस्वतीले भन्नुभयो- हे
देव ! म यहाँ उपस्थित छु । आज्ञा दिनुहोस् के काम पन्यो ।
तब ब्रह्माले सरस्वतीलाई भन्नुभयो- हे देवि ! देवताहरूले चाहे
जस्तो बनी तिमी यस कुम्भकर्णको जिब्रामा बसिदेऊ । यति
भनेपछि सरस्वती ब्रह्मालाई प्रणाम गरी त्यस कुम्भकर्णको

मुखमा प्रवेश गरिन् ।

ततो भार्गव तदक्षो ब्रह्मा वचनमब्रवीत् ।

कुम्भकर्ण महाबाहो वरं वरय राक्षस ॥४७॥

कुम्भकर्णस्ततो हृष्टः श्रुत्वा वाक्यमुवाच ह ।

स्वप्नुवर्षसहस्राणि देवदेव ममेप्सितम् ॥४८॥

क्षणमासान्ते भवेद्देव दिनमेकं तु भोजनम् ।

एवमस्त्विति तं चोक्त्वा सह देवैः पितामहः ॥४९॥

अगस्त्यजीले भन्नुभयो- हे भार्गव ! तब ब्रह्माजीले त्यस राक्षससँग भन्नुभयो- हे राक्षस, महाबाहो, कुम्भकर्ण ! वरदान माग । तब प्रसन्न भएर कुम्भकर्णले भन्यो-हे देव ! हजार वर्षसम्म म सुत्न सकुँ केवल छ महिनामा एक दिनको लागि खाना खाना निमित्त बिउँझू । ब्रह्माजीले तथास्तु ! भनी वरदान दिनुभयो । यति भनेर देवताहरूका साथ ब्रह्माजी साथै ती राक्षसलाई छाडेर सरस्वती पनि स्वर्ग जानुभयो ।

ब्रह्माजी तथा देवताहरू पूर्वतर्फ आकाशमा गएपछि सरस्वतीले छोडिएको त्यो पहिल्यैको जस्तो स्थितिमा आएर कुम्भकर्ण दुष्टात्माले दुःखी भएर भन्यो- यस प्रकारको वाक्य, पहिले कहिले पनि नसोचेको कसरी मेरो मुखबाट निक्किल्यो । मूर्खताबाट मैले यस्तो वाक्य भनिदिँ । खान्छु यस्तो भन्नु पर्नेमा मैले सुत्छु यस्तो पो भनेछु । ऊ दुःखी भएर हात पाउ मोल्न लाग्यो । आफ्नै काबुमा नभएको त्यो स्वाँस्वाँ फवाँफवाँ गर्दै लड्यो । यस प्रकार वर पाएको र बल्दो तेज भएका ती सबै भाइहरू त्यही श्लेषान्तक वनमा धेरै समयसम्म बसे । ❖

-सानेपा, ललितपुर

महाशिवरात्रि- २०७५ को पावन
अवसरमा आराध्यदेव भगवान्
पशुपतिनाथको दर्शनार्थ देश विदेशबाट
पाल्नुहुने समस्त भक्तजनमा हार्दिक
स्वागत गर्दछौं ।

श्रीपशुपति सिर्जनशील युवा
क्लव, परिवार
पशुपति, काठमाडौं

पशुपतिनाथ मन्दिरमा सङ्कलित भेटिघाटी (२०७५ माघ)

मिति	रकम	मिति	रकम
क१०-०१	१३९०६४	१०-१६	९९८६२
१०-०२	१३१०४६	१०-१७	१२९२५५
१०-०३	८५७६५	१०-१८	१२४८१८
१०-०४	९३६९१	१०-१९	१३६५०६
१०-०५	१२३१११	१०-२०	१०५८४९
१०-०६	१२९१८१	१०-२१	१७३६००
१०-०७	१७४९३०	१०-२२	१५५५५९
१०-०८	२३३३८०	१०-२३	१४१५२७
१०-०९	८१९३८	१०-२४	११९६५१
१०-१०	१५२४७४	१०-२५	१२२२४५
१०-११	७५१६४	१०-२६	१४७१३३
१०-१२	१०३०६५	१०-२७	२१९८५०
१०-१३	१२३१३०	१०-२८	१८३८७८
१०-१४	१२७४७०	१०-२९	१७८२३३
१०-१५	१३२०१२		

यस महिनाको जम्मा ३९४३३८७

माथि उल्लेखित रकममा दानभेटी (पशुपतिनाथ मन्दिर), दानभेटी (वासुकी), दानभेटी (हुण्डी), बुढानीलकण्ठ/हनुमान, चन्दन वितरणस्थल, नवग्रहमा चढाइएका रकम तथा जुत्ताचप्पल र शौचालयको दानभेटिका जम्मा भएका रकम सङ्कलित छन् ।
स्रोत: आर्थिक प्रशासन शाखा, प.क्षे.विकोव

Bharat Sharma
Managing Director

Spiritual
Travels & Tours (P.) Ltd.

P.O. Box: 21149, Sundhara, Chaina Town-09
Kathmandu, Nepal | Tel: 977-1-4249411
Cell: +977-9851205690
E-mail: spiritualtravels012@gmail.com
Web: www.spiritualtravelsandtours.com

Branch Office
Mega Plaza, Lalbag, Westgate
V.V. puram, Banglor, India
Call: +977-9813255763

पशुपति मन्दिर लगायत यस पावन

पशुपति क्षेत्रलाई सफा र स्वच्छ

राख्न सहयोग गरौं ।

ज्ञानको प्रयोगः निदिध्यासन

एल.पी. शर्मा भानु

श्रुतिविप्रतिपत्ता ते यदा स्थास्यति निश्चला ।

समाधावचला बुद्धिस्तदा योगमवाप्स्यसि ॥५३॥

जब अनेक प्रकारका वचनहरूलाई सुन्नाले विचलित भएको तिम्रो बुद्धि स्वयंमा अचल र स्थिर भएर स्थापित हुन्छ तब तिम्रो योगमा प्राप्त हुनेछौ ।

कृष्णजस्तो परम सद्गुरुले एउटा शिष्यलाई आफूमा कसरी फर्काउँछन्, यो एउटा जीवन्त कहानी हो । गीता एउटा नाटक हो । जुन नाटक भगवानले अर्जुनको लागि मञ्चन गर्नुभयो ता कि उनी आफूभित्रको परम आनन्दमा डुबुल्की मार्न सकून् ।

गुरु या सद्गुरुले शिष्यलाई सर्वप्रथम बाहिरका विषयवासना एवम् फलाकांक्षाहरूबाट तोड्नु पर्दछ । बाहिरका विषयहरूबाट तोड्ने वित्तिकै शिष्यको मन आफूमा फर्किन थाल्छ । आफूमा फर्किएको मनले सबैभन्दा पहिले आफ्ना इन्द्रिय र त्यसपछि बुद्धिलाई अनुभव गर्छ । भगवान् भन्नुहुन्छ; जब तिम्रो बुद्धि मोहरूपी कलिलबाट मुक्त हुन्छ, त्यतिबेला तिम्रो इन्द्रियहरूबाट पनि सहज रूपमा मुक्ति प्राप्त गर्छौ । तिम्रोसँग इन्द्रिय त रहन्छ, इन्द्रियको सुखभोग पनि तिम्रो गर्छौ तर त्यससँग तादात्म्य भने रहँदैन । आकांक्षा भने रहँदैन । इन्द्रियहरू पवित्र हुन्छन् । आफ्नो काम गर्छन् । एउटा गुरुको लागि, सम्बुद्ध व्यक्तिका लागि इन्द्रियहरूको उपयोगिता अझ बढी हुन्छ । इन्द्रियहरू परम पवित्र भएर अझ राम्रोसँग काम गर्छन् ।

एउटा सम्बुद्ध या ध्यानस्थ व्यक्ति इन्द्रियसँग भाग्दैन । इन्द्रियबाट अझ भित्र छिर्छ- जहाँ बुद्धि छ । त्यो बुद्धिबाट भित्र छिर्न सक्थो भने आफूभित्र रहेको परम पद, परमात्माको विशाल साम्राज्य शिष्यले दर्शन गर्न थाल्छ । परमात्माको यो जीवन्त मूर्ति प्रत्येक व्यक्तिभित्र छ । त्यसका लागि सद्गुरुले शिष्यलाई पहिले बाहिरी संसारबाट भित्र पठाउँछन्, त्यसपछि बुद्धिबाट पनि भित्र पठाएर आफूभित्रको त्यो परम चैतन्यको दर्शन गर्न लगाउँछन् ।

यो श्लोकमा कृष्णले अर्जुनलाई भित्र जान प्रेरित गर्दै हुनुहुन्छ । आफूमा फर्किन प्रेरित गर्दै हुनुहुन्छ । गुरुले शिष्यलाई सदा आफूमा फर्काउँछन् । शिष्यको त्यो आन्तरिक गुफामा, त्यो अन्तराकाशमा, आन्तरिक व्योममा स्थिर, परमपद परमात्मासम्म पुर्‍याउनु प्रत्येक सद्गुरुको एकमात्र उद्देश्य हो ।

कृष्ण भन्नुहुन्छ, अर्जुन ! इन्द्रियहरूबाट प्राप्त नाना प्रकारका अनुभवहरूबाट जब तिम्रो बुद्धि विचलित नभइकन आफैमा स्थापित हुन थाल्छ, तब तिम्रो आफूभित्र जे अनुभव गर्नेछौ, त्यसैलाई योग भनिन्छ । बाहिरबाट तोडिएर आन्तरिक जगत्मा रहेको विशाल ऊर्जाको भण्डार जसलाई परमात्मा भनिन्छ, जुन समुच्च ब्रह्माण्डको शक्तिकेन्द्र हो र आन्तरिक गुफाबाट मात्रै जसको दर्शन हुन्छ त्यहाँ जोडिनु योग हो ।

आफूसँग भएको शिक्षाले पुगेन, थप शिक्षा आर्जन गर्दा पो हुन्छ कि, यति धनले पुगेन अरू धन भए पो सुख मिल्छ कि ! यस्तै यस्तै अन्य लोभ, मोह अर्जुनसँग पनि थियो । अर्जुनले यही मोह, बुद्धि प्रयोग गरेर जीवनका सारा दुःखहरूको समाधान बाहिर खोज्छन् कि भन्ने डरले अर्जुनलाई आफूभित्र धकेल्दै भन्नुहुन्छ, अर्जुन धेरै वचनहरू तिम्रोले आजसम्म सुन्थौ, ख्याल गर, यी सबै वचनहरूले तिम्रोलाई विचलित गराए, भड्काए । अब यी वचनहरूबाट नभइकिइकन स्वयंमा स्थापित बन, स्वयंलाई खोज ।

भगवान् भन्नुहुन्छ- बाहिरबाट आयात गरिएको केही पनि काम लाग्दैन अर्जुन ! न संस्कार, न धर्म, न ज्ञान । हाम्रो आफ्नो हुनुपर्छ । आफ्नो आन्तरिक भोगाइबाट जे जस्तो नतिजा प्राप्त भए पनि त्यसैको माध्यमबाट हामी जीवनको परम आनन्दतिर यात्रा गर्न सक्छौ । तर, आफ्नो धर्म, सम्प्रदायभित्र रहेको विकृतिसँग लड्ने क्षमता पनि राख्नुपर्छ ।

धर्म, संस्कृति, परम्परामा रहेका विकृति विरुद्ध लड्नुपर्छ तर धर्म परिवर्तन गरेर विजातीय पराया संस्कृति

अपनाउन हुँदैन । यसो गरेमा नयाँ पिँडीलाई दुरावस्था, विकृति, पाखण्ड र विनाश मात्रै हात लाग्नेछ । कृष्ण भन्नुहुन्छ, अर्जुन ! तिमी पनि यस्ता विखण्डबाट त्यसैगरी मुक्त होऊ । तर, कृष्णको वाणी नै किन नहोस्, गुरुवाणी नै किन नहोस् सुनेर मात्रै चित्त बुझाउन हुँदैन ।

हाम्रो सनातन संस्कृतिले ज्ञानका तीन चरण मानेको छ- श्रवण, मनन, निदिध्यासन । श्रवण मात्र गरेर हुँदैन त्यसलाई मनन अनि निदिध्यासन अर्थात् प्रयोग पनि गर्नुपर्छ । हामी त श्रवण मात्रै गर्छौं । श्रवण मात्रै गर्नु भनेको कुनै भोजनालयमा गएर केवल मेनु पढ्नु मात्रै हो । अब त्यसलाई मनन पनि गर्नुपर्ने कुनै चाहिँ मनपर्छ । र, वेटरलाई अर्डर पनि गर्नुपर्ने अनि भोजन आएपछि त्यसको स्वाद लिँदै ग्रहण गर्नु पर्नेछ ।

श्रवण, मनन, निदिध्यासन तीनवटै चरणमा ज्ञानलाई लिएर जानुपर्छ । सद्गुरुले भन्ने यही नै हो । कृष्ण र गुरुले भन्ने नै यही हो । यसरी आफूभित्रबाट जुन ज्ञान पाकेर जन्मिन्छ, त्यो ज्ञान पो आफ्नो हो । होइन भने सबै ज्ञान पराया हुन्छ । भित्रबाट जुन ज्ञान आउँछ, असली

ज्ञान त्यो मात्रै हो । त्यसैले भगवान् भन्नुहुन्छ, बाहिरी संसारबाट आउने जानकारीले विचलित बनाउँछ अर्जुन, तिमी आफूभित्र खूब ।

आफूभित्रको जुन मन छ, जुन विवेक छ, जुन गुफा छ, जहाँ डुबेपछि सारा ब्रह्माण्ड एकै नजरमा आउँछ । त्यही गुफामा जान कृष्ण प्रेरणा दिँदै हुनुहुन्छ । त्यो गुफा जहाँ डुबेपछि जीवनमा परम सन्तुष्टि आउँछ, जहाँ हरेक धर्मले लिएर जान खोजेका छन् चाहे त्यो पूर्वीय होस् या पश्चिमा, प्रत्येक धर्मले लिएर जान खोजेको आन्तरिक गुफा नै त्यही हो । यति गहिरो प्रेरणापछि अर्जुन जुमुराएको हुनुपर्छ र अर्जुनले केही प्रश्न सोध्नुपर्छ अब । कुनै पनि बुद्धिमान् जिज्ञासु यतिमा मात्रै चित्त बुझाउन सक्दैन । श्रवणले मात्रै चित्त बुझाउन सक्दैन । अब उसले प्रतिप्रश्न गर्न थाल्छ, अब मननको प्रक्रिया प्रारम्भ हुन्छ । हामीले पनि यी श्लोकको मनन गर्दै निदिध्यासनसम्म पुर्‍याउनुपर्छ । यही कारणले नै कृष्णले अर्जुनलाई यी परम सूत्रहरू बुझाउनुभएको थियो । ❖ -जीवन विज्ञान, गणेशस्थान, चावहिल

साल्ट ट्रेडिङ कर्पोरेशन लिमिटेड

द्वारा प्रवर्द्धित

SLC ग्याँस

तौल पूर्ण, सुरक्षा सम्पूर्ण

- ISI स्ट्याण्डर्डको भित्र बाहिर रबर कोट भे बीचमा स्टिलको आली भएको ३ तहको होजपाइप
- उच्च गुणस्तरको रेगुलेटर
- पूर्ण प्रयोग गर्नु अघि नै प्लाष्टिक स्टिल भएको सिलिण्डर
- कम्प्युटर प्राविधिबाट चल्ने प्लागट, तौलमा सोढे आना दुवै हुन्छ

साल्ट ट्रेडिङ समूहका उत्कृष्ट खाद्य बस्तुहरू

ब्रह्मनाद ध्यान

रमेश सिटौला

संस्कृत शब्द 'नाद' को अर्थ 'प्रवाह' भन्ने हुन्छ । यस सन्दर्भमा 'चेतनाको प्रवाह' भन्ने बुझिन्छ । नाद शब्द नाडी शब्दसँग धेरै मिल्दोजुल्दो छ । नाडी भन्नाले मानव संरचना भित्र प्राणवायु प्रवाह हुने मार्गलाई बुझिन्छ । साधारणतया नादको अर्थ ध्वनी भनेर बुझिन्छ किनकि यो ध्वनीसँग सम्बन्धित छ । चाहे त्यो ध्वनी दुई वा दुईभन्दा बढी वस्तुहरूको एक आपस बिचको टकरावबाट उत्पन्न भएको होस् वा बिना वस्तुहरूको टकरावमा उत्पन्न भएको होस् ।

दुई वा सोभन्दा बढी वस्तुहरू आपसमा ठोकिँदा उत्पन्न हुने ध्वनीलाई 'आघात नाद' भनिन्छ । जस्तै तबला, हारमोनियम आदि बजाउँदा उत्पन्न हुने ध्वनी । बिना वस्तुको टकरावमा उत्पन्न हुने ध्वनीलाई 'अनहद नाद' भनिन्छ । जस्तै प्रकृतिको ध्वनी, ब्रह्माण्डको ध्वनी । अनहद नादलाई पनि विभिन्न नामहरूले पुकारिएका छन् ।

अनहद नादलाई कसैकसैले सन्नाटाको ध्वनी (The Sound of Silence), शून्यताको ध्वनी (The Sound of Void) पनि भन्दछन् । कसैले शब्दब्रह्म पनि भन्दछन्, जो नादको रूपमा सारा ब्रह्माण्डमा व्याप्त छ, साथै जसको ध्वनी मधुर सङ्गीत जस्तै छ । कसैले यसलाई अन्तर ध्वनी, दिव्य ध्वनी, दिव्य नाद, अनहद ध्वनी पनि भन्दछन् ।

अनहद नादका विषयमा विश्वभरका वैज्ञानिक सहमत छन् । त्यस्तै, यसका सम्बन्धमा विभिन्न प्रसङ्ग पाइन्छ- युरोपका प्राचीन दार्शनिकहरूलाई पनि यसको अस्तित्वको विश्वास छ र त्यहाँ यसलाई विश्वको मधुर सङ्गीत (Music of the Sphere) भनिन्छ ।

- नासाका वैज्ञानिकले अनेकौं अनुसन्धान पछि Deep Space मा यन्त्रद्वारा सूर्यमा हरेक क्षण हुने एक ध्वनी रेकर्ड गरे । पछि त्यो ध्वनी सुन्दा वैज्ञानिक पनि चकित भए । किनकि त्यो ध्वनी अरू केही नभई सनातन संस्कृतिको वैदिक ध्वनी ओम् थियो ।

- बाइबलमा अनहद नादको बारेमा भनिएको छ- 'शुरुमा एक शब्द थियो, शब्द परमात्माको साथ थियो र शब्द नै परमात्मा थियो । (In the beginning was the word and the word was with God, and the word was God.)

- चीनका लाओत्से भन्नुहुन्थ्यो- Say the great music. अझ भन्नुहुन्थ्यो- Music is the soul can be heard by the Universe.

- जापानका सन्त जेन (Zen) फकिरहरूले एक नाम दिएका छन्- The sound of one hand clapping. (एक हातको ताली) ।

- प्रसिद्ध इसाई सन्त पाइथागोरसले भनेका छन्- The hidden harmony. (छोपिएको लयवद्धता)

- ओशो भन्नुहुन्छ- अनहद नाद न अँकार हो, न मन्त्र हो, न अक्षर हो । यो अन्तरिक्षमा सदा नै विद्यमान छ । यो कुनै ध्वनी होइन, निर्ध्वनी हो । यो मौन छ । तर, यो मौनता कुनै विधि (ध्यान)द्वारा सुन्न सकिन्छ ।

ग्रन्थका अनुसार अनहद ध्वनी अरूद्वारा नभई आफैँ उत्पन्न भइरहेको छ । यो ध्वनी सर्वत्र समान रूपमा आइरहेको छ । यो जगत् यही ध्वनीको कम्पन (Vibration) द्वारा बनाइएको छ । जब कोही पनि थिएन, आजको १० अर्ब वर्ष अघि सूर्यको रचना भयो । ४ अर्ब वर्ष पहिला धर्तीको रचना भयो । जब केही थिएन, त्यहाँबाट केही पैदा भयो (Out of Nothingness something evolved.) । उस समय पनि एक ध्वनी थियो । जो ध्वनी सदा थियो, सदा छ र रहिरहने छ, त्यसैले यसलाई परमात्मा भनिएको हो । परमात्मा मात्र यस्तो शक्ति हो जो सदा थियो, छ र रहिरहन्छ । त्यसैले महर्षि पतञ्जली भन्नुहुन्छ- तस्य वाचक प्रणव । अर्थात्, परमात्माको नाम प्रणव या ओम् हो ।

यो अनहद नाद ब्रह्माण्डमा हरपल गुञ्जायमान

भइरहेको छ । यसबाट नै पूरा ब्रह्माण्डमा स्पन्दन वा शब्दको रचना भएको थियो । त्यसबेलादेखि (अनादि कालदेखि) यो ध्वनी निरन्तर गुञ्जिरहेको छ । त्यसैले कसैले यसलाई शब्द ब्रह्म त कसैले ब्रह्मनाद भन्छन् ।

यो ध्वनी हाम्रो शरीरमा पनि गुञ्जिरहेको छ । योगीजन समाधिको अवस्थामा पुग्नाका लागि यही ध्वनीमा मन लीन गर्दछन् । साधारण अवस्थामा हाम्रो चित्त संसार वा मनमा चलिरहने विचारमा विचलित रहन्छ । जसले गर्दा अनहद नाद सुन्न सकिँदैन । भगवान् शिवले मनलाई लीन गर्ने सबैभन्दा उत्कृष्ट उपाय यही नाद बताउनु भएको थियो ।

यो अनहद नाद हाम्रो शरीरभित्र अनेक प्रकारका मधुर ध्वनीहरू वा संगीतमा गुञ्जिरहेको हुन्छ । जस्तै, झ्याउँकिरी, घण्ट, शंख, वीन, चराचुरुङ्गी, बाँसुरी, डमरु, मेघ गर्जन आदिको आवाजमा । यी ध्वनीहरू केवल संकेत मात्र हुन् । यी ध्वनीहरू साधकको सजकताको गहिराइमा निर्भर रहन्छन् । यही सङ्गीतका आधारमा बाहिरको सङ्गीतको आविष्कार भएको थियो । यो अनहद नाद ध्वनीको श्रोत जड (पाशाण) चेतन (जीव), जीवात्मा, आत्मा, परमात्मा (ब्रह्म) हुन् ।

यो नाद सबैमा व्याप्त छ । र, श्रवणका लागि ब्रह्मनाद ध्यान विधि प्रभावकारी मानिएको छ ।

अनिलं मन्दनेगेन भ्रामरी कुम्भकं चरेत् ।

मन्द विरेचयेद्वायुं भृङ्गनादैः ततो भवेत् ॥९॥

अन्तः स्थं भ्रामरीनादं श्रुत्वा तत्र मनोजयेत् ।

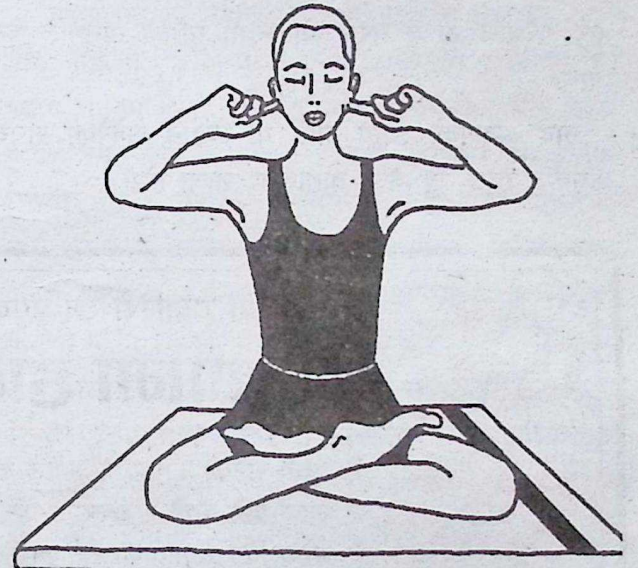
समाधिर्जायते तत्र आनन्दः सोऽहमित्यतः ॥१०॥

(छेरण्ड संहिता, सातौं अध्याय)

अर्थात् सबैभन्दा पहिले श्वासलाई विस्तारै-विस्तारै भित्र तान्नु अनि भ्रामरी कुम्भक प्राणायाम गर्नु त्यसपछि विस्तारै विस्तारै श्वास बाहिर फाल्नु । भ्रमानाद भित्र भृङ्गनाद सुनिएपछि त्यहीँ मनलाई एकोहोरोगरी दिगो गर्नु, त्यसैमा समाधि आउँछ, 'आनन्दमय ब्रह्म म नै हुँ' को अनुभूति हुन्छ ।

नाद श्रवण गर्दा कहिले बायाँ कानबाट त कहिले दायाँ कानबाट ध्वनी आएको अनुभूति हुन्छ । यो सर्वव्यापी नाद हो । यो सहस्रासबाट आज्ञाचक्र हुँदै शरीरभरि

फैलिरहेको हुन्छ । एक पटकमा दुईवटा नाद गुञ्जिरहेको हुन्छ । एक आत्माको अर्को ब्रह्मको । आत्माको जोड आज्ञाचक्रसँग हुन्छ त ब्रह्मको जोड सहस्राचक्रसँग हुन्छ । एक नाद हाम्रो बायाँ कानको माध्यमबाट आज्ञाचक्र हुँदै आत्माको ध्वनीको श्रवण गर्दछ भने अर्को नाद दायाँ कानको माध्यमबाट सहस्राचक्र हुँदै ब्रह्मको ध्वनी श्रवण गर्दछ । बायाँ कानबाट सुनिने आवाज स्थूल छ, जुन मृत्युपश्चात् नष्ट हुन्छ । दायाँ कानबाट सुनिने आवाज शुक्ष्म तथा मिठासपूर्ण छ, जुन मृत्युपर्यन्त पनि गुञ्जिरहन्छ । त्यसैले दायाँ कानबाट आउने ध्वनी श्रवणको लागि आफ्नो चेतनालाई बढी केन्द्रित गर्नुपर्दछ, जसले हामीलाई परब्रह्मसँग जोड्न मद्दत गर्दछ ।

ब्रह्मनाद श्रवणका लागि ध्यानात्मक आसनमा सहज तरिकाले बस्ने । जसका लागि दुई तरिका अपनाउन सकिन्छ- प्राचीन ध्यानात्मक आसनहरू जस्तै: सुखासन, पद्मासन आदि र नादानुसन्धान आसन ।

- कुनै आसन छनोट गरी शरीर तथा मनलाई सुखदायी अवस्थामा राख्ने ।

- मेरुदण्ड सोभो, गर्धन सोभो, अनुहारलाई अगाडि र हल्का खुशी राख्ने । आँखा र मुख बन्द गर्ने ।

- भ्रामरी प्राणायाम गर्ने- दुवै कानलाई दुवै हातका चोरी ओलाले बन्द गर्ने । लामो गहिरो श्वास लिने । श्वास छोड्दा मुख बन्द गरी भ्रमरा जस्तै आवाज गरी बाहिर आवाज

निकाल्ने । आवाज निकाल्दा नाभी भागबाट आवाज उठी शरीरको विभिन्न भागमा विस्तारै फैलिई मस्तिष्कसम्म पुगी शरीर बाहिर पनि त्यो आवाजको तरङ्ग फैलँदै ब्रह्माण्डको ध्वनीसँग मिल्न गइरहेको छ भन्ने अनुभूति गर्ने ।

यो एक चक्र पूरा भयो, यसै गरी केही मिनेट केही चक्र पूरा गर्ने ।

- अब आवाज ननिकाली आफ्नो चेतनालाई त्यस गुञ्जिरहेको ध्वनीप्रति सजग राख्ने ।

- बिस्तारै आफ्नो ध्वनीप्रतिको सजकता बढाउँदै जाने । एक पछि अर्को ध्वनी क्रमिक रूपमा परिवर्तन भइरहन्छ र आफ्नो चेतनालाई पनि ध्वनी अनुरूप एक पछि अर्कोमा लगाइ राख्ने । अभ्यासको क्रम केही दिन, हप्ता या महिना पार गरेपछि आफू परम आनन्दमा पुगेको अनुभूति हुन जान्छ ।

- नाद श्रवणको लागि राति या विहान सबेरैको समय अनुकूल हुन्छ, जुनवेला वातावरण शान्त होस् ।

- प्रारम्भमा प्रत्येक दिन ३० मिनेट ध्यान गर्ने । पछि क्रमशः समय बढाएर ध्यान गर्न सकिन्छ ।

यो ध्यानबाट निम्न फाइदाहरू प्राप्त गर्न सकिन्छ-

- गहन शान्ति तथा परम आनन्दको अनुभूति
- अहंकाररहित अवस्था (State of egolessness)
- एकत्वको भावना या अवस्था (State of Non duality)
- प्रेमप्रति सजकता (Loving awareness)
- तनावको व्यवस्थापन
- अनिद्राबाट मुक्ति
- ध्यानात्मक कृया भएकोले आध्यात्मिक चेतनाको विकास आदि ।

यो ब्रह्मनाद ध्यान विधिमा साधक अव्यस्त भइसकेपछि योभन्दा अलि विशेष तरिकाले पनि साधना गर्न सकिन्छ । यसको लागि अनुभवी गुरुद्वारा परामर्श लिई गुरुको सामिप्यमा गर्नु जरुरी हुन्छ ।❖

-गुरुकुल योगाश्रम, सामाखुशी, काठमाडौं

सडकमा वेवारिसे छाडिएका गाईबाच्छा, साँढेहरूको संरक्षणमा हातेमालो गरौं ।

- ❖ पृथ्वी सबैको साझा हो, सबैले बाँच्न पाउने आधारको सुनिश्चित गरौं ।
- ❖ आफू पनि बाँचौं र अरूलाई पनि बचाऔं ।
- ❖ हरेक दिन गौमाताको सेवाको निम्ति केही रूपैयाँ छुट्याउने बानी बसालौं, तपाईंको वर्षभरिको बचतले गाई संरक्षणमा सहायता मिल्छ ।

मठ मन्दिर गाईबाच्छा बचाउ तथा समाज विकास अभियान

गौशाला काठमाडौं (वनकाली फूलपसल लाइन, पशुपति)

सम्पर्क: ९८०८२९७४८५, ९८४९२०४००६

नेपालमा पहिलो पटक गायत्री अश्वमेध यज्ञ

नेपाल ऋषिभूमि, तपोभूमि, योगभूमि, ज्ञानभूमि हो । सर्वकल्याणको मान्यतामा प्रादुर्भाव भएको सनातन धर्मविज्ञानको उद्गमभूमि यही नेपाल हो । यहाँको हर घरलाई मन्दिर, हर गाउँलाई तीर्थ र हर वृक्षलाई औषधि मानिन्थ्यो । धर्म-अध्यात्म क्षेत्रका इतिहासकारहरू भन्छन् नेपालमा जति घरधुरी हुन्थे, त्योभन्दा बढी यहाँ मठमन्दिर, देवस्थल बनाइन्थ्यो ।

वैदिक दर्शन, योग, आयुर्वेद, भाषा विज्ञान लगायतका कालजयी सत्साहित्य यसै भूमिमा रचना गरिएका प्रमाण जगजाहेर छन् । आज पनि नेपालभित्र बग्ने नदीहरूको नाम भगवान्का नामबाट राखिएका छन् । अधिकांश हिमशिखरहरूको नामाकरण भगवान्कै नामबाट गरिएका छन् । ग्राम, नगर र अञ्चलहरूको नामाकरण महान् वेदकालीन दिव्य चरित्रहरूबाट उद्धृत गरिएका छन् । यस्तो पावन र दिव्यभूमिमा हजारौं वर्ष पश्चात पुनः एकपटक अश्वमेध महायज्ञ सम्पन्न हुन गइरहेको छ ।

प्रकृति र सृष्टिको विधिव्यवस्थालाई सुव्यवस्थित गर्ने महान् ध्येयका साथ गरिने एक दिव्य पुरुषार्थ हो- अश्वमेध । यस किसिमको महाअनुष्ठान दिव्य पुरुषार्थ, अटुट संकल्प र दिव्य संरक्षणमा मात्रै सम्पन्न हुने गर्छ । वैदिक युगमा अश्वमेध जोसुकैले गर्न सक्ने अनुष्ठान थिएन । त्यसैले तपोनिष्ठ ऋषि-महर्षिको संरक्षकत्वमा राष्ट्र या सरकार प्रमुखहरूले मात्रै आयोजना गर्थे । यस अनुष्ठानमा गहन मन्त्र प्रयोग, साधनात्मक त्याग र यथेष्ट व्यय हुने हुनाले इतिहासमा यस्तो यज्ञ अत्यन्तै थोरै सङ्ख्यामा सम्पन्न भएको पाइन्छ ।

शास्त्र कथन छ- सर्वं पाप्मानं तरति यो अश्वमेधेन यजेते । अर्थात्, अश्वमेध यज्ञ गर्ने (भाग लिने) व्यक्ति सबै विकारहरूबाट मुक्त हुन्छ । कुनै न कुनै रूपमा यसमा भाग लिन या समावेश हुन पाउनु एक दुर्लभ अवसर मानिनेछ ।

त्यस्तै, आश्वलायन गृह्यसूत्र (१०/६/१) मा भनिएको छ, सर्वान् कामनात्स्यन् सर्वा विजीतीर्विजिगीयमाणः ।

सर्वा व्युष्टीर्त्याशेवयन्नखमेधेन यजेत् ॥

अर्थात्- अश्वमेध यज्ञ गर्नाले सम्पूर्ण कामना सिद्ध हुन्छ तथा सर्वत्र विजय मिल्नेछ ।

नेपालमा यो 'नेपाल जागरण अश्वमेध महायज्ञ' प्रथम आयोजना हो । हरेक दृष्टिले यो असामान्य र ऐतिहासिक प्रयोग मानिएको छ किनकि यस अश्वमेधको मूल दर्शन गायत्रीसँग जोडिएको छ । गायत्री सनातन संस्कृतिकी जननी हुन् । महामन्त्र, वेदमन्त्र, विश्वमन्त्र, देवमन्त्र, सार्वभौम मन्त्र, परमश्रेष्ठ गायत्री तत्त्वको उपासनाका साथ गरिने अश्वमेध आफैमा अद्वितीय आयोजना हो । विश्व गायत्री परिवार स्वयं यसको आयोजक हो ।

अश्वमेध यज्ञ अनुष्ठानहरूको राजा हो । यसलाई सम्पूर्ण फलप्रदायक मानिएको छ । अश्वमेधको महाप्रयोगबाट जब दिव्य यज्ञऊर्जा प्रष्फुटित हुन्छ त्यसमा सर्वत्र सद्गुण, सद्भाव, सद्दिचार, सत्कार्य र समताभावको स्वप्रेरणा मिल्नेछ । आज नेपाल राष्ट्रलाई यिनै विशेषणहरूको आवश्यकता छ ।

समग्र समृद्धि, स्थायी शान्ति र अखण्ड पहिचान आज नेपाल आमाले खोजिरहेकी छिन् । भनिएको पनि छ -

श्रीर्वे राष्ट्र । राष्ट्रं वै अश्वमेधः ।

तस्मात् राष्ट्री अश्वमेधेन यजेत् ।

सर्वा वै देवताः अश्वमेधे अन्वायता ।

तस्मात् अश्वमेध राजी सर्व दिशो अभिजयति । (शतपथ)

अर्थात्, समृद्धि नै राष्ट्र हो । राष्ट्र नै अश्वमेध हो । राष्ट्रपरायण अश्वमेध गरौं । दैवीयगुणयुक्त व्यक्तिहरू यज्ञमा सम्मिलित हुनेछन् । अश्वमेधको संयोजक सर्वजयी हुनेछ ।

❖

आराध्यदेव भगवान् पशुपतिनाथ विराजित पाशुपत क्षेत्रमा महाशिवरात्रिको अवसरमा लाग्ने मेला सम्भवतः नेपालमा वर्षभरिमै लाग्ने सबैभन्दा ठूलो मेला हो । यस अवसरमा देश विदेशबाट लाखौंको संख्यामा साधुसन्त लगायतका भक्तजनहरू भगवान् पशुपतिनाथको दर्शनार्थ पशुपति क्षेत्रमा आउने गर्दछन् । महाशिवरात्रिको अवसरमा केही दिन पशुपति क्षेत्रमै बिताउने उद्देश्यले समेत हजारौं साधुसन्तहरूको आगमन हुने गर्दछ । महाशिवरात्रि-२०७५ लाई व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गर्दै पशुपति मन्दिरको दर्शनार्थ आउने दर्शनार्थीहरूलाई सहज दर्शन गराउने र समग्र शिवरात्रि मेलालाई सुव्यवस्थित सञ्चालन गर्ने उद्देश्यले पशुपति क्षेत्र विकास कोषले महाशिवरात्रि मेला सञ्चालनको निम्ति एउटा छुट्टै समिति र त्यसै अन्तरगत रहने गरी विभिन्न ८ वटा उपसमिति गठन गरेको छ । तिनी आठ उपसमितिमध्ये

प्रचारप्रसार उपसमितिको सचिवमा मन्दिर तथा संस्कृति महाशाखा प्रमुख प्रेमहरि ढुङ्गाना रहनुभएको छ ।

प्रेमहरि ढुङ्गाना

उपनिर्देशक, पशुपति क्षेत्र विकास कोष

वि.सं. २०१९ साल वैशाखमा रामेछापको भलुवाजोर गाउँमा जन्मनुभएका प्रेमहरि ढुङ्गानाले बुबाकै प्रेरणा र निर्देशनमा संस्कृत व्याकरणको जग मानिने लघुसिद्धान्त कौमुदी अध्ययन गर्नुभएको थियो भने पछि स्वअध्ययनबाटै पुराण उपनिषद्हरूको गहिरो अध्ययन गर्नुभएको छ । विगतमा पशुपति क्षेत्र विकास कोषले नेपाल टेलिभिजनबाट सञ्चालन गर्ने धार्मिक कार्यक्रमका प्रस्तोता ढुङ्गानाले वेद, पुराण र उपनिषद्हरूमा पशुपतिनाथको चर्चा सम्वन्धमा धेरै खोजी समेत गर्नुभएको छ । अर्थशास्त्रमा स्नाकोत्तरसम्मको अध्ययन गर्नुभएका ढुङ्गाना वि.सं. २०४४ साउन २८ गतेबाट पशुपति क्षेत्र विकास कोषमा लेखा अधिकृतको रूपमा प्रवेश गर्नुभएको हो । पशुपति क्षेत्र विकास कोषका पुरानो एवम् अनुभवी कर्मचारी, उपनिर्देशक प्रेमहरि ढुङ्गानासँग महाशिवरात्रि- २०७५ का तयारी सम्वन्धमा सम्पादक अर्जुन लामिछानेसँग भएको कुराकानीका महत्त्वपूर्ण अंश तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

भगवान् शिव स्थूल रूपमा प्रकट भएको रात-शिवरात्रि

पशुपति क्षेत्र विकास कोषले महाशिवरात्रि-२०७५ को उचित व्यवस्थापनका निम्ति के कस्ता तयारी गरेको छ ?

पशुपति क्षेत्र विकास कोष कार्य सम्पादन समितिले परिषद्का सदस्यहरूकै संयोजकत्वमा विभिन्न आठ विषयगत विधाहरूमा उपसमिति गठन गरिसकेको छ । ती उपसमितिमार्फत १. सुरक्षा/ दर्शन व्यवस्था(कोषाध्यक्ष डा. मिलनकुमार थापा), २. चन्दन, मन्दिर प्राङ्गण तथा रात्रिकालीन व्यवस्था (परिषद् सदस्य भगवतिप्रसाद देव), ३. आवास, भोजन तथा भौतिक पूर्वाधार व्यवस्था(परिषद् सदस्य राजकुमार खत्री), ४. साधु सन्त सेवा एवम् धार्मिक कार्यक्रम (परिषद् सदस्य रमेशराज शिवाकोटी), ५. स्वास्थ्य, वातावरण सफाई तथा जुताचपल व्यवस्था (परिषद् सदस्य ध्रुव उप्रेती), ६. प्रचारप्रसार व्यवस्था (परिषद् सदस्य

घनश्याम उपाध्याय), ७. लाइटिङ्ग तथा साजसजावट व्यवस्था (परिषद् सदस्य राजकुमार खत्री) र ८. स्वयंसेवा परिचालन, अनुगमन तथा पास व्यवस्था (परिषद् सदस्य भगवतिप्रसाद देव) रहेका छन् । ती उपसमितिले फागुनको पहिलो साता भित्र प्रथम चरणको बैठक सम्पन्न गरी आ-आफ्नो कार्ययोजना तयार गर्ने र सोही कार्ययोजनाको आधारमा कामहरू अगाडि बढाउने कार्यक्रम रहेको छ ।

यस वर्षको महाशिवरात्रि पर्वका विशेष केही व्यवस्था छ कि ?

पशुपति मन्दिरमा यस वर्ष अन्य विषय त सामान्य रूपले नै रहने छन् । विगत वर्षहरूमा जस्तै सुरक्षाको राम्रो व्यवस्था मिलाइने छ । साथै साधुसन्तहरूको आवास, भोजन व्यवस्था,

दर्शनार्थीहरूको जुत्ताचप्पल व्यवस्थापन लगायतका पूर्वाधारहरूको व्यवस्था मिलाइने छ । दर्शनार्थीहरूलाई दर्शनमा बाधा नपुगोस भनी शिवरात्रिको विहान पशुपतिनाथमा विशेष पूजा राखिएको छैन । त्यो दिनको विशेष पूजा बेलुकीको निम्ति तय गरिएको छ । मन्दिर दर्शनकै निमित्त कुनै प्रकारको विशेष टिकट या पासको व्यवस्था गरिने छैन । राज्यले विशिष्ट मानेका व्यक्तिहरू बाहेक अन्यको हकमा सबैले लाइनबाटै दर्शन गर्नुपर्ने प्रावधान राखिएको छ । अपाङ्ग तथा अशक्त ज्येष्ठ नागरिकको निम्ति भने सम्बन्धित लाइनबाट सिधै दर्शनको व्यवस्था मिलाउने प्रस्ताव राखेका छौं । नित्य दर्शनार्थी र अर्चक, उपासकहरूले निर्धारित समयमा तोकिएको मार्गबाट दर्शन गर्नुपर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ ।

यस पटकको आकर्षण, भारत हैदरावादबाट आउने कलाकारहरूले शिवरात्रिको अघिल्लो दिन 'भरत नाट्यम्' प्रस्तुत गर्ने कार्यक्रम छ । हंस मण्डप, वनकाली प्राङ्गणमा हुने सो प्रस्तुति प्राचीन विधा भएकोले यस सम्बन्धी रूची हुनेका लागि उक्त विशेष हुनेछ । यसै गरी भारतको इलाहाबाद (प्रयाग)मा सञ्चालन भइरहेको कुम्भमेलाबाट साधनामा विशिष्ट स्तरमा पुगेका केही साधुहरू शिवरात्रिका अवसरमा सिधै पशुपति आउने भन्ने सूचना आएको छ । हिमालय क्षेत्र सहित अन्य भूभागका केही सन्तहरू बाहिरबाट आएर भोजन भण्डारा सञ्चालन गर्ने हुनभएको छ ।

शारीरिक रूपमा अपाङ्ग र अशक्त, ज्येष्ठ नागरिकहरूको दर्शनको निम्ति के व्यवस्था छ ?

यस्ता दर्शनार्थीहरूलाई सहज दर्शनको व्यवस्था मिलाउन हामी सुरक्षा निकायसँग समन्वय गर्नेछौं । स्वयंसेवी संस्थालाई यो कार्य जिम्मा दिँदा कस्ताई दिने कसरी दिने भन्ने संशय रहन्छ । यसर्थ गौशालामा यस प्रकारको शिविर राखिने छ भने त्यस्ता व्यक्तिलाई सुरक्षा पोष्टसम्म सहज आगवनको प्रवन्ध मिलाइने छ । फर्कने प्रयोजनको निम्ति प्रयोग हुने मार्गबाट सुरक्षा निकायको सहयोगमा त्यस्ता व्यक्तिहरूको दर्शनको व्यवस्था मिलाइने छ ।

पशुपति क्षेत्रमा केही दिन बिताउने गरी आउने साधुसन्तहरूको आवास र भोजनको निम्ति कोषले के व्यवस्था गर्दैछ ?

बाहिरबाट आएका साधुसन्तको निम्ति पहिलो स्वागत

गुठी संस्थानले नै गर्ने प्रचलन छ । गुठी संस्थानले आफ्नै मापदण्डको आधारमा मानक कायम गरी स्वागत गर्नेछ । साधुको सिद्धि र प्रसिद्धिको आधारमा उहाँहरूको वर्गीकरण गरिएको हुन्छ र सोही आधारमा उचित सम्मानका साथ दक्षिणा समेत प्रदान गरी अन्त्यमा विदाई गर्नुहुन्छ । पछिल्ला वर्षहरूमा पशुपति क्षेत्र विकास कोषले समेत गुठी संस्थानकै वर्गीकरणलाई आधार मानेर सोही अनुसार दक्षिणा दिएर विदाई गर्ने गरेको छ ।

जहाँसम्म आवासको कुरा छ, प्रायः साधुहरू मन्दिरमै जाग्राम बस्ने चलन छ, उहाँहरूलाई गुठी संस्थानले नै धुनी र भोजनको व्यवस्था गर्दछ । यस बाहेक भागवतानन्द सन्यास आश्रम (राममन्दिर), अन्नपूर्ण भण्डार (पशुपति) र गोरखनाथ मन्दिर (भृगस्थली)मा समेत केही विशिष्ट साधुहरू बस्नुहुन्छ । उहाँहरूले शिवरात्रिमा आउने साधुहरूको निम्ति विगत वर्षहरूमा जस्तै यहाँ रहुन्जेलसम्म भोजन भण्डाराको व्यवस्था गर्नुहुनेछ ।

अहिले हामीसँग भारत सरकारले निर्माण गरिदिएको धर्मशाला तयारी अवस्थामा भएको हुँदा आवश्यक परेको खण्डमा केही साधुसन्तहरूलाई सो धर्मशालामा समेत राख्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

पशुपति क्षेत्र विकास कोषले मन्त्रीज्यूकै समुपस्थितिमा मूल समारोह समितिको गठन गर्दथ्यो तर अहिले किन आन्तरिक रूपमा मात्रै गरेको ?

विगत तीन/चार वर्षदेखि नै हामीले यो अभ्यास गर्न लागेका हौं । पशुपतिका मेला पर्वहरू आफैमा गहुँगा हुँदै गए । शिवरात्रि, तीज, बालाचतुर्दशी आदि पर्व त महत्त्वपूर्ण पर्वको रूपमा छँदै थिए अहिले आएर मेष सङ्क्रान्ति, मकर सङ्क्रान्ति र साउनका सोमबार समेत महत्त्वपूर्ण पर्वको रूपमा स्थापित हुँदैछन् । मन्दिरमा भक्तजनको यस प्रकारको उपस्थिति रहन थालेकाले व्यवस्थापनले कुनै एक पर्वलाई लक्षित गरेर मूल समारोह समिति गठन गर्नुको अलवा यसलाई कुनै सिष्टमबाटै सञ्चालन गर्ने सोच लिएर कार्यसम्पादन समिति तहमा ल्याइएको छ र कार्य सम्पादन समितिले गरेको निर्णय अनुसार सेवा गर्न उपसमिति रहने व्यवस्था मिलाइएको छ । हिजोका दिनमा मूल समितिमा धेरै मानिसका नामहरू रहने तर सेवा गर्न कोही पनि नआउने परिस्थिति

भएकोले हामीले यो निर्णय गरेका हौं। कामै गर्ने संघसंस्थाहरू उपसमितिमा रहन्छन्, उपसमितिको नेतृत्व सञ्चालन समितिका सदस्यले गर्नुहुन्छ भने त्यसको समन्वयकारी भूमिका सदस्य सचिव र कार्यकारी निर्देशक सहित सबैले गर्ने गरी योजना बनाएका छौं।

नाम मात्रै लिएर काम नगर्दा पाप लाग्ने हुनाले काम गर्ने मानिसमात्र उपसमितिमा रहून् भन्नका निम्ति पनि यो व्यवस्था गरिएको हो। यसको सकारात्मक भाव पनि देखिएको छ। जस्तै हामीले दर्शन गर्ने प्रयोजनका निम्ति पासको व्यवस्था बन्द गर्न सफल भयौं। यद्यपि भारतीय दुतावास, मलेशियन दुतावास आदि स्थानबाट आउने पाहुनाहरूका निम्ति हामीले अलग्गै रूट दिएका छौं। यो रूटमा उहाँहरूले दर्शन गर्न जाँदा बाहिरबाट आउने कुनै पनि लाइनका दर्शनार्थीहरूलाई वाधा पुग्दैन। छोटो समयका लागि पशुपति आएका विदेशी दर्शनार्थीहरूलाई समेत हामीले त्यही पूर्वतर्फको दर्शनमार्ग निर्धारण गरेका छौं। अहिलेको हाम्रो व्यवस्था सफल र अविवादित बनेको छ। राज्यले सुरक्षा दिएर त्याउने व्यक्तिहरू बाहेक हामीले दर्शन गराउने दर्शनार्थीको दर्शन व्यवस्थाले अन्य दर्शनार्थीहरू र साधुसन्तहरूको आसनमा कुनै प्रभाव पर्दैन।

फरक विषय, शिवरात्रिमा पशुपतिनाथ मै किन आउने ?

पशुपतिनाथ के हो भन्ने कुरा पहिला बुझ्न शिवको पशुपति स्वरूपको चर्चा गर्नेपर्छ। नेपालमा पशुपतिको उत्पत्ति कसरी भयो भन्ने नबुझाइ यसको महिमा बताउन सकिन्न। सांकेतिक रूपमा शिवपुराणले ज्योति पैदा भएको र ब्रह्मा र विष्णुको अज्ञानमा उत्पन्न द्वन्द्वबाट उनीहरूले आदि र अन्त्य खोज्दै जाँदा भगवान् शिवले पहिला बाणीमा 'तप' भन्ने शब्द आकाशबाणी भएपछि उनीहरू लामो समयसम्म तपस्या गर्न थाले। लामो समयको तपस्या पछि पहिलो चोटि जुन स्वरूपको उनीहरूले दर्शन पाए, त्यो पशुपति स्वरूप थियो। त्यो रातिको समय थियो र शिवरात्रि थियो। त्यसै कारणले शिवरात्रिमा पशुपतिमा ठूलो मेला हुने र विशेष पर्व मानिने चलन भएको हो।

भगवान् पशुपतिनाथको साकार स्वरूपको अवतरण शिवरात्रिको दिन भएको हो। यसमा पहिलो चोटि ब्रह्मा र विष्णुले देख्दा पञ्चवक्र (पञ्चमुखी) स्वरूपमा देखेका थिए। त्यही पञ्चवक्रस्वरूप पशुपतिनाथमा छ। पुराणकै सन्दर्भ

अनुसार ब्रह्मा र विष्णुले हजुरको यो सुन्दर विग्रह सधैं दर्शन गर्न पाऊ ! कहाँ राख्न सक्छौं भनी सोध्दा शिवजीले हिमालयको क्षेत्रमा श्लेश्मान्तक वनमा लगेर राख, सिद्धाचल पर्वतमा लगेर राख (यहाँको पौराणिक नाम सिद्धाचल पर्वत हो) भनेपछि यसै स्थानमा त्याएर विष्णुले ईन्द्रनीलमणिको शिवलिङ्ग स्थापना गरेपछि नेपालमा पशुपतिनाथको प्रादुर्भाव भएको हो।

यसपछि विभिन्न कालखण्डमा यहाँको भूगोलले पुरिने र पुण्यमान व्यक्ति या प्राणीहरूको सकृयतामा पुनः उत्थान हुने भइरह्यो। त्यसमा पछिल्लो काल इतिहासले नै भनेको छ- निव राजाको गाईले आएर दूध चढाएको देखेर ग्वालाहरूले खने, त्यहाँबाट तेज निस्केर ग्वालाहरू भष्म भए भन्ने कुरा गोप वंशावलीको ऐतिहासिक घटना पाइन्छ। त्यो बेला पनि ऋषिमुनिहरूले त्यो तेजलाई यही गर्भस्त गरेर शालिग्राम शिलाको शिवलिङ्ग बनाए र यस्तो खालको शिवलिङ्ग बन्यो। जहाँसम्म मुखलिङ्ग छ, संसारमा अन्यत्र छैन, पशुपति फिलोसोफीमा मात्र छ।

पहिलोचोटि ब्रह्मा र विष्णुले देखेको शिवलिङ्ग पञ्चवक्र मुखलिङ्ग नै भएकोले पशुपतिनाथको स्वरूप त्यही हो। त्यसै दिन (शिवरात्रि)मा ब्रह्मा र विष्णुले षोडशोपचारले शिवजीको पूजा गरेका थिए र ज्ञान प्राप्त गरी सृष्टि गर्न सफल समेत भएका थिए। ब्रह्माजीले शुरुमा चार प्रहरमै षोडशोपचारले पूजा गरेका मान्यताको आधारमा पशुपतिनाथमा शिवरात्रिको चारै प्रहर सोही अनुरूप पूजा गरिन्छ।

अन्त्यमा, गौरीको निम्ति कुनै सुझाव छ कि ?

गौरी पत्रिकाले असाध्यै राम्रा धार्मिक विषयहरूलाई समेटेको छ। हरेक अंकको अध्ययन गर्दैजाँदा पाठकले पशुपतिनाथको इतिहासलाई बुझ्ने मौका पाएका छन्। यो कार्यको निरन्तरता रहोस् ! अर्को कुरा, आगम पहिला हाम्रो प्रयोगात्मक विद्या थिए। शिवका कुन कुन मुखबाट कुन कुन आगम उत्पत्ति भएका हुन् ? लगायतका कुराहरूको हामीसँग अभिलेख छ। विभिन्न सन्तमहात्माहरू यहाँ आएको समयमा उहाँहरूका अनुभवलाई अभिव्यक्तिको रूपमा प्रकाशन गर्न सकियो भने पशुपतिनाथको महत्त्व सधैं उजागर हुन्छ भन्ने मलाई लाग्छ। साथै गौरीमा 'धार्मिक पर्यटनमा पाशुपत सभ्यता' पनि एउटा स्तम्भ हुनसक्छ भन्ने मलाई लाग्छ।❖

शाश्वतधाम दर्शन

- अर्जुन लामिछाने

गत माघ २२ गते देवघाटधामस्थित महेश संन्यास आश्रमको रजत जयन्तीको अवसरमा आयोजित देवघाटधाम विराट ज्ञान महायज्ञ- २०७५ को समुद्घाटनको कार्यक्रम थियो । २१ गते मौनी औसी भएकोले प्रातः देवघाट स्नान गर्ने उद्देश्यले २ दिन अघि २० गते श्री शक्ति महिला समूहकी अध्यक्ष श्रीमती सीता श्रेष्ठ, खड्काको नेतृत्वमा ३३ जनाको टोली विहान ९ बजे देवघाटको निम्ति प्रस्थान गरेका थियौं । दुई बजे मलेखुमा खाना खाएर हामी सिधै शाश्वतधाम, देवचुली, नवलपुर पुग्दा अपरान्हको साढे चार हुनै लागेको थियो । यो धाम पूर्व-पश्चिम राजमार्ग अन्तरगत चितवनको नारायणघाटबाट करिव २३ कि.मी. पश्चिम देवचुली नगरपालिका, दुम्कौली, नवलपुरमा पर्दछ ।

हुन त तीन दिन अगाडि चौधरी ग्रुपका जनरल म्यानेजर मधुसुदन पौडेलसँग २१ गते शाश्वतधामको दर्शन गर्ने आफ्नो योजना सुनाउँदा उहाँले कार्यालयबाटै शाश्वतधाममा रामचन्द्र धितालजीसँग सम्पर्क स्थापित गरी त्यहाँ दर्शन, अवलोकन र बेलुकी बस्ने सम्मको व्यवस्था मिलाइदिनुभएको थियो । तर हाम्रो यात्रा एक दिन अगाडि र समूहमा भएकोले मैले रामचन्द्रजीलाई हामीहरू समूहमै आउने र नियमानुसार आफ्नै अनुकुलमा दर्शन भ्रमण गर्ने कुरा अवगत गराएको थिएँ । त्यसैले धाममा पुगेर बुझ्दा उहाँ अर्को कार्यालयमा व्यस्त रहनुभएको सूचना प्राप्त भएपछि

उहाँलाई दुःख दिन उपयुक्त मानिन ।

शाश्वतधाम परिसरमा पुगेपछि बाँयातर्फ लकर सेवा सञ्चालन गरिएको रहेछ, मूल द्वारसँगै भित्र संग्राहलय अवलोकनको निम्ति टिकटको व्यवस्था मिलाइएको रहेछ । धाम परिसर भित्र छिर्नु अघि सूचना बोर्डमा लेखिएको 'धार्मिक स्थलको भ्रमण गर्दा मर्यादित पोशाक प्रयोग गरौं' भन्ने वाक्यले मेरो मन छोयो ।

हामी लकरमा व्यागहरू राखेर भित्र प्रवेश गर्नुभयो । भित्र प्रवेश गर्ने बित्तिकै दायाँतर्फ रथमा बसेको भगवान् कृष्ण र अर्जुनको मूर्ति स्थापित थियो । मूर्तिले कृष्ण र अर्जुन महाभारतको युद्धमा जान लागेको जस्तो सङ्केत गर्थ्यो । त्यस्तै, बायाँतर्फ साँढेका आकृतिस्वरूपका धाराबाट जल निरन्तर बहेको देखियो । धाराको पछाडितिर शौचालयको व्यवस्था रहेछ । हामी त्यता मोडिएनौं । सिधै अगाडि पार्क जस्तो स्थानमा गयौं । जहाँ धेरैले मूल मन्दिरको अगाडि बसी तस्विर खिचाउँदा रहेछन् । त्यहाँबाट केही बायाँतर्फ मोडिँदा भगवान् कृष्णलीलाका केही मूर्तिहरू स्थापना गरिएको रहेछ, साथमा गोपिनीहरूको आकर्षक मूर्तिहरू स्थापित छन् । त्यहाँभन्दा अगाडि बुद्ध भगवान्को विशाल मूर्ति रहेछ । त्यहाँबाट समेत अगाडि बढ्दा एउटा आकर्षक चैत्य देखियो, जहाँ जुत्ताचप्पल प्रवेश निषेध रहेछ । त्यही नजिकै न्याकमा चप्पल राखेर चैत्य परिसरमा प्रवेश गर्दा सोही चैत्यको

पश्चिमतर्फ सङ्ग्रहालय निर्माण गरिएको देखियो ।

यहाँसम्म आइपुग्दा मेरो साथमा आउनुभएका दिदी बहिनी सबै पछाडि छुटिसक्नुभएको थियो । दिदीहरूले सङ्ग्रहालयको अवलोकन नगर्ने भनेकोले म पनि त्यसको अवलोकनतर्फ लागिन । चैत्य परिसरबाट उत्तरपूर्वमा एउटा पार्क देखें । सो पार्कमा हिँड्दा ज्यादै आनन्दको अनुभव भयो, त्यो त 'अकुप्रेसर पार्क' रहेछ ।

नजिकै भजन कीर्तन र प्रवचनको कार्यक्रम सञ्चालन गर्न मिल्ने मञ्च देखें जहाँ केही भक्तजनहरूले भजन गाउँदै पनि थिए । भक्तजन (श्रोताहरू) बस्ने स्थानमा ढुङ्गा होइन हरियो घाँस रोपिएको पाइयो ।

त्यहाँबाट फर्केर पुनः पूर्वतर्फ केही अगाडि जाँदा चौसठ्ठी शिवलिङ्गको स्थापना गरिएको देखेर त्यहाँको पनि दर्शन गरें । दर्शन मार्ग एकतर्फि बनाइएको रहेछ । त्यहीँ नजिकै हनुमानजीको (मूर्ति) पनि दर्शन गर्ने अवसर मिल्यो । सँगै यज्ञशाला पनि थियो । यति दर्शन गरिसक्दा मूल मन्दिरको पूर्वी मोहोडामा पुगिसकिएको थियो ।

मन्दिरको मूल द्वारमा यसभन्दा भित्र तस्विर खिच्न मनाइ भनिएको छ । जुत्ता चप्पल पनि निषेध गरिएको छ । खजुरा शैलीमा निर्माण गरिएको एकाम्बेश्वर शिव मन्दिर शाश्वत धामको आकर्षणको मूल केन्द्र हो । मन्दिरको भित्री भाग ज्यादै आकर्षक छ । बीचमा विशाल शिवलिङ्ग स्थापना गरिएको छ भने मन्दिरको भित्री भित्ताहरूमा विभिन्न देवदेवीका आकर्षक तस्विरहरू सजाइएको छ । मन्दिरको दक्षिणतर्फ एक जना ब्राह्मणले रुद्रि वाचन गरेर बसिरहनुभएको पाइयो । त्यहाँ कुनै प्रकारको फूल अक्षता वा बेलपत्र चढाउने व्यवस्था रहेनछ । छेउमा पारदर्शी दानपत्र राखिएको रहेछ । शिवलिङ्गको अधिल्लिर वास्नादार विगुत (भष्म) राखिएको रहेछ, उक्त भष्म आफैँले मस्तकमा लगाएर मन्दिरबाट बाहिर निस्किएँ । यो मन्दिरको चारैतर्फ सुन्दर पोखरीले घेरिएको छ । आफ्नै समय अभावका कारणले साँझको समयमा पोखरीबाट छोडिने पानीका फोहरा र रङ्गीचङ्गी बत्तीको प्रकाश भने देख्न पाएँनौं ।

एकाम्बेश्वर मन्दिरको केही अगाडि लुनकरण चौधरी (यस धामका संस्थापक विनोद चौधरी एवम् वसन्त चौधरीका पिता)को अर्धकदको शालिक राखिएको रहेछ । शालिकको नजिकै पिउने पानीको धारा रहेछ । धाराको अधिल्लिर आराम

गर्नको निम्ति मेचहरू राखिएको छ । त्यहाँबाट अधिल्लिर लामो सतलमा देवता दानवबीच भएको समुद्र मथनको याद गराउने मूर्तिहरू स्थापना गरिएको छ । त्यहाँबाट समेत अगाडि बढेपछि आध्यात्मिक पुस्तकालय (पुस्तक विक्री केन्द्र) राखिएको छ जहाँ विश्व प्रसिद्ध दार्शनिक रविशंकरका धेरै पुस्तकहरूका साथमा अन्य आध्यात्मिक पुस्तकहरू राखिएको पाइयो । त्यसै पुस्तक विक्री कक्षसँगै खाना नास्ताको निम्ति सात्विक भोजनालयको पनि व्यवस्था गरिएको पाइयो । उक्त भोजनालय मन्दिर परिसर प्रवेशद्वारबाट दाहिनेतर्फ रहेको छ ।

यसै धाम अन्तरगत आध्यात्मिक शिविर आयोजना भइरहने ध्यान र योग केन्द्रका साथै गुरुकुल, गौशाला, दशद्वार लगायत अन्य दर्शनीय क्षेत्र छन् भन्ने जानकारी भएर पनि समयाभावले हामीले अवलोकन गर्न सकेँनौं । तर जति दर्शन र अवलोकन गरियो त्यसैबाट पूर्वीय सनातन धर्मप्रति आस्थावान सबैको भावनाको यस शाश्वत धाममा कदर गरिएको महसुस भयो । वास्तवमा, यो धामको निर्माण जगद्गुरु शंकराचार्यको प्रेरणाबाट झण्डै १५ वर्ष लगाएर गरिएको थियो । जुन कुरा चौधरी ग्रुपका अध्यक्ष विनोद चौधरीले धामको उद्घाटनकै अवसरमा बताउनुभएको थियो ।

बिहान सात बजेदेखि राति आठ बजेसम्म सर्वसाधारणको लागि निःशुल्क दर्शन भ्रमण गर्न सकिने यस धाममा विशेष पूजाका निम्ति भने निश्चित शुल्क तिर्नुपर्ने नियम रहेछ । सामान्य दिनको तुलनामा विदाका दिनहरूमा भक्तजनहरूको बाक्लो उपस्थिति रहने यस धाममा नयाँ वर्ष लगायतका विशेष दिनहरूमा भने असाध्यै भीड हुने यहाँ खटिएका एक कर्मचारीले बताए ।

पट्यार लाग्दो यात्रामा थकित यात्रुहरूले यहाँ केही समय बिताउँदा अवस्य पनि मानसिक शान्ति र दिव्य आनन्दको अनुभव गर्न सक्नेछन् । बाह्य आँखालाई शितलता प्रदान गर्ने तथा भित्री मनलाई आनन्दित तुल्याउने यहाँको वातावरण नै रमणीय छ । धाम परिसरमा कायम गरिएको हरियाली वातावरण यहाँको अर्को एउटा मुख्य विशेषता हो ।

यस्तो दिव्य स्थानमा यो मेरो दोश्रो पटकको भ्रमण थियो । जति पटक आएँ, उति पटक नौलोपनको अनुभव गरेको छु । फेरि फेरि पनि यस्तै दिव्य अनुभवका लागि शाश्वत धामको दर्शन गर्ने मनोकांक्षा राख्दै म समूहसँग देवघाटतर्फ प्रस्थान गरें । ❖

कल्याणकारक शिवः श्रीपशुपतिनाथ

सह प्रा. डा. विनु बाबा अर्याल

वर्तमान संविधानले धर्म निरपेक्ष भनेर नेपाललाई धर्मबाट विमुख गराए पनि यो विश्वको एक मात्र हिन्दु अर्थात् सनातन धर्मावलम्बी भएको राष्ट्र हो। जहाँ स्वतन्त्र रूपमा हिन्दुत्वको विमल धारा प्रवाहित हुन्छ। नदी, नाला, वन, पर्वत हिन्दुत्वको गीत गाइरहन्छन्। यहाँ शताब्दीदेखि हिन्दुत्वको प्रभुत्व रहेको छ। यहाँका मान्यताहरू, विश्वास, साहित्य आदिमा हिन्दुत्वको छाप छ।

हिन्दु संस्कृति हाम्रो इतिहासको जग हो। यही खुड्किलोमा टेकेर पुर्खाले हामीलाई अहिलेको उन्नत युगमा ल्याइदिएका छन्। कर्नल कर्क पैट्रिकले आफूले गरेको नेपाल भ्रमण वृत्तान्तमा 'नेपालमा जति पनि घर छन् त्यति नै मन्दिर छन्, जति निवासीहरू छन् त्यति नै देवताहरू छन्' भन्ने वर्णन गरेका हुँदा यहाँको हिन्दुहरूको श्रद्धालाई राम्ररी नै अनुमान गर्न सकिन्छ। अतः हामी आर्य हौं, सनातन धर्मी अँ, गौ, तुलसी, रुद्राक्ष, शालग्राम मान्ने हामी हिन्दु हौं।

वैदिक वाङ्मयमा शिवतत्त्वको महिमा सर्वत्र वर्णित छ। हाम्रो राष्ट्रदेव श्री पशुपतिनाथ अर्थात् रुद्र देवताको नाम स्वरूप र गुणहरूको वर्णन गर्नु असम्भव प्रायः छ। अखिल ब्रह्माण्डका कारण तत्त्व पनि उनैलाई मानिन्छ। यस्ता ब्रह्माण्डका नायक, भगवान् श्रीपशुपतिनाथ, नेपालको मुख्य पीठस्थान पाशुपत क्षेत्रमा अवस्थित राष्ट्रदेव श्री पशुपतिनाथ हुनुहुन्छ। यहाँ पञ्चाननम् (सद्योजात, तत्पुरुष, वामदेव, अघोर एवम् ईशान मुख) पशुपतिनाथको प्रधान स्वरूप मानिन्छ। वामदेव स्वरूपको उत्तर मुखबाट 'अ'कार, तत्पुरुष स्वरूपको पश्चिम मुखबाट 'इ' कार, अघोर स्वरूपको दक्षिण मुखबाट 'म'कार, सद्योजात स्वरूपको पूर्वी मुखबाट 'विन्दु' र ईशान स्वरूपको मध्य या उर्ध्व मुखबाट नाद उत्पन्न भयो। यस प्रकारको अँकार पाँच प्रकारबाट प्रकट भयो। यी सबै एककृत भएर 'अँ' को ध्वनी गुञ्जायमान भयो। यसैबाट पञ्चाक्षरात्मक अँकारको उत्पत्ति भयो। जसले समस्त संसारलाई बुझाउँछ।

'अ' कारबाट नकार, अँकारबाट मकार, मकारबाट

'शि,' विन्दु 'व'बाट 'वा', नादबाट 'य' प्रकट भयो। 'अँ नमः शिवाय'। पाँच प्रकारका स्वर प्रकट भए, यसैबाट गायत्री प्रकट भइन्। गायत्रीबाट वेद प्रकट भयो। जसबाट करोडौं मन्त्र प्रकट भए। यस्तो सिद्धिदायक पञ्चाक्षर मन्त्र 'अँ नमः शिवाय' विश्वकल्याणकारी छ। त्यही एकमात्र शिवतत्त्व निर्गुण निराकार रूपमा ब्रह्म, सगुण निराकार रूपमा परमेश्वर र सगुण साकार रूपमा भगवान् नामले पुकारिन्छ।

भगवान् शिवले आफ्नो आद्यशक्ति उमालाई पनि ५ वटा स्वरूप या मूर्तिहरूमा स्थापित गर्नुभयो। यी शक्तिहरूमा पश्चिम मुख सद्योजातको शक्ति कुब्जेश्वरी, उत्तरमुख वामदेवको शक्ति गुह्येश्वरी, दक्षिणमुख अघोरको शक्ति दक्षिणकाली, पूर्वमुख तत्पुरुषको शक्ति पूर्णेश्वरी, उर्ध्वमुख ईशानको शक्ति कामेश्वरी या बज्रेश्वरी रहेकी छिन्। निराकार, निर्विकार, व्यापक पुरुषतत्त्वको प्रतीक लिङ्ग हो भने अनन्त ब्रह्माण्डोत्पादिनी महाशक्ति प्रकृति नै योनी हो। यसरी मूर्ति पूजाको तात्त्विक रहस्य नै दृष्यबाट अदृष्यको पूजा हो।

पाँच मुख भएको श्रीपशुपतिनाथ सृष्टिको आदिकालदेखि नै वाग्मतीको पश्चिम किनारामा श्लेषमान्तक वन नजिक ज्योतिर्लिङ्ग स्वरूपमा बस्नुभएको छ- वाग्मत्याः पश्चिमे तीरे सर्वदेव ममक्षितौ ज्योतिरूपी मुनेः साक्षात् पशुपतिर्विराजते अनन्तं परम लिङ्ग प्रकाशते त्वहनिशम् दीप शिखा वृतिश्व योगि भिरेव दृश्यते। (हिमवतखण्ड. अ. ६९)

पुराणमा बताइएअनुसार पाशुपत क्षेत्रमा रहेको लिङ्ग ज्योतिर्लिङ्ग हो। लिङ्गको उत्पत्तिको वारेमा ब्रह्मा विष्णुको आफ्नो महत्त्व कायम गर्ने अभिमान घटाउन शिवले बीचमा ज्योतिर्लिङ्ग खडा गरेर दुष्पो र फेदको अन्त्य नदिएको प्रसङ्ग पुराणहरूमा पाइन्छ।

पञ्च ब्रह्मस्वरूप शिवको मुखबाट प्रकट भएका 'अ', 'उ' 'र' 'म' लाई ब्रह्माले आफू र विष्णु बीच को ठूलो भन्ने विवाद समाधान गर्न प्रकट भएको ज्योतिर्लिङ्गको

दाहिनेतिर 'अ' देब्रेतिर 'उ' र बीचमा 'म' देखे भन्ने कुरा शिवपुराणको रुद्रसंहिताको सृष्टिखण्डमा पाइन्छ । ब्रह्मा विष्णुले ओंकार नादको श्रवण, ओंकारबाट ब्रह्माण्डको उत्पत्ति, शब्दब्रह्मको वर्णन, ब्रह्मा, विष्णुको गर्व नाश भइ ब्रह्मस्वरूप परमात्माको दर्शन पाएको वर्णन पाइन्छ ।

फागुन कृष्ण चतुर्दशी यही स्तम्भ स्वरूप ज्योतिर्लिङ्ग प्रकट भएको दिन हो । त्यसैले यस दिनलाई महाशिवरात्रि भनिन्छ । यस दिन भगवान् शिवको ज्योतिर्मय लिङ्गको पूजा, अर्चना, व्रत दान हुन्छ । भगवान् शिवले स्वयं भन्नुभएको छ- अ उ र म तीन अक्षर मिलेर ओं कारको उत्पत्ति हुन्छ । अः शिव, उ शक्ति, म दुईटैको एकता ओं प्रणवाक्षर -

ओमित्यकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन् मामनुस्यमरन्
ओमकार विन्दु संयुक्तं नित्यं ध्यायन्ति योगिनः ।
कामदं मोक्षदै चैव ओंकाराय नमोनमः ॥

वस्तुतः स्वप्रकाश तथा सर्वाश्रय शिवको सच्चा स्वरूपको नाम नै शिव हो । शुद्ध, बुद्ध, नित्य, निरञ्जन, शान्त तथा स्वयं प्रकाश भनिएको छ । प्रकाशरूपी ज्ञानले नै संसारबाट तार्दछ । अतः उहाँ त्यही हो । उहाँ नै समस्त प्राणीहरूको अन्तिम विश्राम स्थान हो भनिन्छ । शेरैते प्राणिनः यत्र स शिवः । अर्थात् असंख्य प्राणीहरू जहाँ गएर विश्राम पाउँछन्, समस्त ताप, पाप, मृत्यु भयादिबाट मुक्त भएर आनन्दको साथ विश्राम गर्दछन् त्यही सर्वधिष्ठान

सर्वाश्रयको नाम नै शिव हो । समस्त जीवहरूको निर्माण गरेर पालन गर्ने र प्रलयमा सबैलाई समेट्ने शिव र रुद्र ब्रह्मको पर्यायवाची शब्द हो । शिव तत्त्व नै सिर्जनाको वेलामा ब्रह्मा, रक्षाको वेलामा विष्णु र संहारको वेलामा रुद्ररूपमा पुकारिनुहुन्छ । ब्रह्मा, विष्णु र रुद्र जे नाम राखे पनि तत्त्व एउटै नै हो ।

सृष्टिदेखि संहारको यात्राबाट थाकेका जीवको सम्पूर्ण इन्द्रिय सिथिल भइसकेको अवस्थामा नवीन शरीर दिने, मृत्यु जसरी कल्याणकारी उपकारी नै ठहरिन्छ, त्यस्तै पापरूपी पाशबाट पीडित भएको संसार पनि वास्तवमा भगवान् शिवको अनुकम्पा नै हो । अर्थात् यो भौतिक जगत्का पावन कुराहरू जसबाट उत्पन्न हुन्छन् र जिउँछन्, मरेर पनि जसमा लीन हुन्छन्, त्यही नै सत्य हो । सत्य नै ब्रह्म हो, ब्रह्म नै ज्योतिर्लिङ्ग हो ।

प्रलयबाट नै सृष्टि र स्थिति हुन्छ र फेरि प्रलयवस्थामा टुङ्गिन्छ । भगवान् शिव नै ब्रह्मा, विष्णु आदि सबैको कारण हुनुहुन्छ भने शिव नै आदिमा हुनुहुन्छ, उहाँ नै अन्त्यमा हुनुहुन्छ । त्यो नै महत्त्वपूर्ण हुन्छ, त्यो नै कल्याणकारक हुन्छ । कल्याणकारक नै शिव हुनुहुन्छ ।

समस्त चराचर जगत्को कल्याण गर्ने भगवान् शिव नेपालमा श्री पशुपतिनाथको रूपमा विराजमान हुनुहुन्छ । देवाधिदेव महादेव पशुपति सम्पूर्ण धर्म परायण नेपालीका आराध्यदेव हुनुहुन्छ । पशुपति शब्दमा आएको पशु शब्दले

शरीर अज्ञान जीव जड इत्यादिलाई बुझाउँछ भने पति शब्दले शरीरको मालिक, ज्ञान, ब्रह्म, चेतन इत्यादिलाई बुझाउँछ। वास्तवमा जीवात्मा, परमात्मा, माया सनातन तीन तत्त्व छन्। माया जीवात्मा र परमात्माको बीचमा रहन्छ। जीवात्मालाई मायाको आज्ञानरूपी आवरणले ढाकिदिन्छ अनि जीवात्मा आफ्नो आफ्नो चेतन स्वरूप बिसरेर पशु बन्दछ। त्यस मायाको आवरणबाट जीवात्मालाई मुक्त गर्ने सामर्थ्य भगवान् शिवमा हुन्छ। जीवात्माको उपासना र भक्तिको भावबाट प्रसन्न भएपछि उनै शिव जीवात्मालाई मायाको बन्धनबाट छुटाएर स्वरूपको बोध गराउनु हुन्छ।

मोहको क्षय नै मोक्ष हो। ज्ञानद्वारा नै अविद्या अर्थात् अज्ञानरूप नष्ट हुन्छ। शिवको अनुग्रहले मायातत्त्वलाई हटाएपछि मात्र जीवात्मा चैतन्यस्वरूपको हुन्छ। शिवतत्त्व प्राप्त गर्दछ। जडभाव अथवा अज्ञान जीवको गुण हो। ईश्वर वा पतिको सान्निध्यबाट जीवको पशुत्व अथवा जडभावको अन्त्य हुन्छ। अर्को शब्दमा भन्नुपर्दा पशु, पाश पति भनेको पुरुष, प्रकृति र परमात्मा हुन्। पुरुष चाहिँ जीवात्मा हो। प्रकृति भनेको माया हो। मायाले ढाकिएको अवस्थाको पुरुष पशु हो। प्रकृति र पुरुष दुवैलाई परमात्माले दिशा निर्देशन गराउँछन्।

पुरुष अथवा जीवात्मा चैतन्य स्वरूप हुँदाहुँदै पनि मायाले ढाकिदिने हुनाले ऊ पशु बनेको हुन्छ। आफ्नो स्वरूपको बोध गर्न सक्तैन र पशु बन्दछ। ज्ञान प्राप्त भए मात्र मनुष्यको जीवले सफलता प्राप्त गर्दछ। त्यसैले भनिएको छ- तमेव विदित्वतिभुत्युमेति, नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय अर्थात् ईश्वरसँग साक्षात्कार भएपछि मात्र मनुष्यले मुक्ति प्राप्त गर्दछ याने पशुत्वबाट हट्दछ। यसको लागि ब्रह्म नै परमश्रेष्ठ तत्त्व हो।

भगवान् शिवको शर्व, भव, रूद्र, उग्र, भीम, पशुपति, ईशान तथा महादेव यी अष्टमूर्तिहरू प्रसिद्ध छन्। पौराणिक भनाइअनुसार पशुपतिको मूर्तिको स्थापना स्वयं भगवान् विष्णुले गर्नुभएको थियो। भगवान् शिवको लिङ्ग रूपमा पूजा गर्ने, आराधना गर्ने परम्परा ज्यादै प्राचीन छ र व्यापक लिङ्गहरूमा पनि मुखलिङ्गको महत्त्व ज्यादा छ। भगवान् श्रीपशुपति मुखलिङ्गको रूपमा विराजमान हुनुहुन्छ। मन्दिरको गर्भगृहमा वेदीमाथि विराजमान यो भव्य, दिव्य विग्रहमा चारैतर्फको चारमुखमा भक्तजनहरूले

सजिलैसँग दर्शन गर्न पाउँछन्। भगवान् श्रीपशुपतिनाथ पूर्ण ज्योतिर्लिङ्ग भएकोले पञ्चवक्त्र धारण गरेर विराजमान हुनुहुन्छ। यी पाँच मुख सृष्टिशक्ति, स्थितिशक्ति, लयशक्ति, निग्रहशक्ति र अनुग्रहशक्तिले सजिएको हुनुहुन्छ।

पश्चिम ढोकाको भित्र गर्भगृहमा नै भगवान्को श्रीविग्रहतिर हेरेर धर्मरूपी नन्दी विराजमान छन्। पाशुपत क्षेत्र हरप्रकारका मनुष्यहरूको लागि गन्तव्य स्थान हो। सनातनी धर्मावलम्बीहरूको पवित्र तीर्थस्थल हो। यसै क्षेत्रमा पवित्रताकी द्योतक वाग्मतीको किनारमा बनेको श्मशान घाटले आफ्नो स्वरूपद्वारा जनमानसमा संसारको असार तत्त्व एवम् क्षणभङ्गुरताको आदेश दिइरहेको छ। जन्ममरणको दुःखबाट छुटकारा दिने बाबा आशुतोष पशुपति, कल्मषनाशिनी वाग्मती गङ्गाले यस क्षेत्रलाई आध्यात्मिक महत्त्वले सजाइरहेका छन्।

अतः श्रीपशुपतिनाथ नेपाल र नेपालीका लागि मात्र नभएर विश्वका सम्पूर्ण सनातन धर्मीहरूको आराध्यदेव हुनुका साथै नेपाल भूमि समस्त भूमण्डलको तीर्थस्थल एवम् देवताहरूको त्रिडास्थल समेत मानिन्छ। यहाँ ठाउँठाउँमा शिव मन्दिर, पर्वतहरूको नामाकरण पनि शिवको आधार माथि छ। जस्तो कैलाश पर्वत, शिवपुरी पर्वतमाला। शिवको जटाबाट निकलेकी गङ्गाप्रति यहाँका निवासीहरूलाई गहिरो आस्था छ। यो भूमि सती र पार्वतीको त्रिडास्थल हो। शिवको तपोस्थल हो। कणकणमा परमात्मा परमेश्वरको निवास रहेकोले यहाँको वातावरणमा शिव शिव गुञ्जिइरहन्छ।

शिवका अनेक स्वरूपमा श्रीपशुपतिनाथलाई दिइएको प्रमुखताका विषयमा विचार गर्नु अत्यावश्यक छ। पूर्खाको दूरदर्शितालाई हामीले बुझ्नुपर्दछ, किनभने पूर्खाहरूले हामीलाई वेद दिए, श्रुति दिए, पुराण दिए। अनगिन्ति धार्मिक जगत्का सर्वोत्कृष्ट कृति, मिमांसाको हामीलाई शिवोऽहंको उद्बोध गराएको छ। यसैमा हाम्रो कल्याण छ। हाम्रो कल्याणदायी शिवमा सहर्ष नमन छ। नमः शम्भवाय च नमो भवाय च नमः।

शङ्कराय च मयस्वराय च नमः

शिवाय च शितराय च (शुक्ल यजुर्वेद अ. १६/४१) ❖

-बत्तीसपुतली, काठमाडौं

शिव र शिवरात्रि

सहप्रा. नवराज घिमिरे

भगवान् शिव ईश्वरका ईश्वर महेश्वर, देवताका पनि देवता अर्थात् महादेव हुन् । समस्त हिन्दुका आराध्यदेव पशुपति नै सर्वेश्वर हुन् । सबै स्वामीका स्वामी सबैका स्तुत्य हुन् । उनी नित्य अनादि र अजन्मा, भासमान ज्योतिको मूलभूत प्रकाशक हुन् । उनी सबै पवित्रकारी पदार्थलाई पनि पवित्र गर्ने, मङ्गल र विशुद्ध ज्ञानपुञ्जका मूलकारण हुन् । त्यसैले भगवान् शिव सर्वोपरि परात्पर तत्त्व हुन् । उनी दिग्वसन भए पनि भक्तलाई अतुल ऐश्वर्य प्रदान गर्दछन् । अनन्त राशिका अधिपति भए पनि भष्म विभूषण, श्मशानवासी भनिए पनि त्रैलोक्याधिपति, योगिराजाधिराज भए पनि अर्धनारीश्वर, सदा कान्तासँग आलिङ्गन गरेर पनि मदनजित्, अज भए पनि अनेक रूपमा आविर्भूत, गुणहीन भए पनि गुणाध्यक्ष, अव्यक्त भए पनि व्यक्त तथा सबैका कारण हुँदाहुँदै पनि अकारण छन् । भगवान् शिवका भक्त अनन्त छन्, देवता हुन् या राक्षस या मानव सबैका आराध्य भगवान् शिव नै हुन् ।

भगवान् शिवको महिमा श्रीकृष्णले यसरी वर्णन गर्नुभएको छ-

शिवेति शब्दमुच्चार्य प्राणांस्त्यजति यो नरः ।

कोटिजन्मार्जितात् पापान्मुक्त मुक्तिं प्रयाति सः ॥

(ब्रह्मपुराणकृतिख. ६/४७)

भगवान् शिवको महिमा यजुर्वेदले यसरी गाएको छ-
नमः शम्भवाय च मयो भवाय च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च
नमः शिवाय च शिवतराय च ॥ (शुक्लयजुर्वेद १६/४१)

शम्भु - कल्याणकारी सुख प्रदान गर्ने भगवान् शिवलाई नमस्कार छ । यो मन्त्रमा स्पष्ट रूपमा शम्भु, शिव, शङ्कर आदि नामले शिवको स्तुति गरिएको छ । एवं प्रकारेण अथर्ववेदमा -

मुखाय ते पशुपते याति चक्षुषि ते भव ।

त्वचे रूपाय संदृशे प्रतीचीनाय ते नमः ॥

अङ्गेभ्यस्त उदराय जिह्वाय आस्याय

ते दद्भ्यो गन्धाय ते नमः ॥ (अथर्व वेद ११/२/५-६)

अर्थात् हे पशुपते ! तपाईंको मुखलाई, नेत्रलाई, त्वचालाई, रूपलाई, पृष्ठदेशलाई, अङ्गलाई, उदरलाई, जिह्वालाई र आस्यमण्डल आदि समस्त अङ्गलाई नमस्कार ।

शैव सिद्धान्त अनुसार शिवका दुई शक्ति छन्- समवायिनी र परिग्रहरूपा । जीवको जगत् बन्धनको कारण अज्ञान नै हो । गुरुद्वारा ज्ञान प्राप्त भएपछि शिवोऽहं भन्ने ज्ञान हुनु नै आत्मस्वरूप शिवत्वको साक्षात्कार हो र यसले जीव जीवन्मुक्त बन्दछ । संक्षिप्त शैवदर्शनको

मूल सिद्धान्त पनि यही हो ।

भगवान् शिवको स्थिति, पालन, संहार, निग्रह र अनुग्रह यी पञ्चकृत्य सबै आगममा प्रसिद्ध छन् । संसारको रचनालाई 'सृष्टि' भनिन्छ । सृष्टिको स्थिरता नै 'पालन' हो । सृष्टिको पालन पश्चात् विनष्ट हुनु 'संहार' हो । प्राणको उत्क्रमणलाई 'तिरोभाव' भनिन्छ । यी चारकृत्यबाट मुक्त हुनु 'अनुग्रह' हो । यी पाँच मध्ये अगाडिका जो चार कृत्य छन् अर्थात् सृष्टि, पालन, संहार र तिरोभाव यी संसारको विस्तार गर्दछन् र अन्तिम पाँचौँ कृत्य अनुग्रह मोक्षको हेतु हो । मोक्ष सदा शिवमा स्थिर रहन्छ -

सर्गः संसारसंरम्भस्तत्प्रतिष्ठा स्थितिर्मता

संहारो मर्दनं तस्य तिरोभावस्तदुत्क्रमः ॥

तन्मोक्षो नुग्रहस्तन्मे कृत्यमेव हि पञ्चकम्

सर्गादि यच्चतुः कृत्यं संसारपरिजृम्भणम् ॥

पञ्चमं मुक्तिहेतुर्वै नित्यं मयि च सुस्थिरम् ॥

(शिवपु. विद्येश्वर सं. १०/३-५)

स्वयं भगवान् शिव आप्ना पाँच मुख रहेको यथार्थतालाई प्रकट गर्नुहुन्छ-

पञ्चकृत्यमिदं बोद्धुं ममास्ति मुखपञ्चकम् ।

चतुर्दिक्षु चतुर्वक्त्रं तन्मध्ये पञ्चमं मुखम् ॥ (शिवपु. विद्येश्वर सं. १०/९)

पाँच कृत्य मेरा पाँच मुखद्वारा धारित छन् । चार दिशामा चारमुख र पाँचौं मुख मध्य भागमा छ ।

१) सद्योजात- भगवान्को पश्चिम वक्त्र सद्योजात नामले प्रसिद्ध छ । जसको वैदिक ध्यान यस प्रकारको छ-

ॐ सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजाताय वै नमो नमः

भवे भवे नाति भवे भवस्व मां भवोद्भवाय मनः ॥

(नारायणोपनिषद् १५)

२) वामदेव- उत्तर वक्त्र वामदेव नामले प्रसिद्ध छ । जसको वैदिक ध्यान यस्तो छ-

वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रूद्राय नमः ।

कालाय नमः कलविकरणाय नमो बलविकरणाय नमः ॥

(नारायणोपनिषद् १६)

३) अघोर- भगवान् सदाशिवको दक्षिण वक्त्र अघोर हो । जसको ध्यान गर्ने वैदिक मन्त्र यसप्रकार छ-

ॐ अघोरेभ्योऽथ घोरेभ्यो घोरघोरतरेभ्यः ।

सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यो नमस्तेऽस्तु रूद्ररूपेभ्यः ॥

(नारायणोपनिषद् १७)

४) तत्पुरुष - भगवान् शिवको पूर्व वक्त्र तत्पुरुष हो । वेदमा यिनको ध्यान यसरी गरिएको छ-

ॐ तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि ।

तन्नो रूद्रः प्रचोदयात् ।

(नारायणोपनिषद् १)

५) ईशान- भगवान् आशुतोषको ऊर्ध्वमुखको नाम ईशान हो । यसको वैदिकमन्त्र यसप्रकार छ-

ॐ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदाशिवोम् ॥ (नारायणोपनिषद् १९)

यसरी पञ्चवक्त्र रूपमा रहनुभएका शिवको ध्यान ब्रह्मा विष्णुले एकै साथ गर्नुभएको छ-

नमः प्रणववाच्याय नमः प्रणवलिङ्गिने

नमः सृष्ट्यादिकर्त्रे च नमः पञ्चमुखाय ते

पञ्चब्रह्मस्वरूपाय पञ्चकृत्याय ते नमः

आत्मने ब्रह्मणेतुभ्यमनन्त गुणशक्तये

सकलाकलरूपाय शम्भवे गुरवे नमः

इति स्तुत्वा गुरुं पद्मैर्ब्रह्माविष्णू च नेमतुः ॥

(शिवपु. विद्येश्वर सं. १०/२९-३१)

शिव शब्दमा प्रयुक्त शकारको अर्थ नित्यसुख र आनन्द, इकारको अर्थ पुरुष र वकारको अर्थ अमृतस्वरूपा शक्ति हो । यी सबैको सम्मिलित रूप शिव हो ।

शं नित्यसुखमानन्दमिकारः पुरुषः स्मृतः ।

वकारः शक्तिरमृतं मेलनं शिव उच्यते ॥ (शिवपु. विद्येश्वर सं. १८/७६-७७)

रूद्रहृदय उपनिषद्मा लेखिएको छ विष्णु कार्य, ब्रह्मा क्रिया एवम् महेश्वर कारण हुन् । वास्तवमा ब्रह्मा, विष्णु, महेश एकै हुन् ।

कार्यं विष्णुः क्रिया ब्रह्मा कारणं तु महेश्वरः

प्रयोजनार्थं रूद्रेण मूर्तिरिका त्रिधास्मृता ॥

(रूद्रहृदय उपनिषद् १५)

परब्रह्मपरमेश्वरको नाम नै शिव हो । पाश संयुक्त पशुतुल्य अशिव जीवलाई पाशमुक्त गर्ने उपासना नै शिवोपासना हो ।

अशिवाः पाशसंयुक्ता पशव सर्वचेतनाः ।

यस्माद् विलक्षणातेभ्यस्तस्मादीशः शिवः स्मृतः ॥

(शिवोपनिषद् १/१०)

भगवान् विष्णु र परात्पर शिवको महत्त्व वर्णन गर्ने क्रममा इन्द्राणी इन्द्रसँग भन्नुहुन्छ-

नासाध्यमस्ति तपसो नासाध्यं यज्ञकर्मणः ।

नासाध्यं लोकनाथस्य विष्णोर्भक्त्या हरस्य च ॥

(ब्रह्मै. १२९/५०)

अर्थात् तपस्या गरे केही असाध्य छैन । यज्ञ-कर्म गरे केही कुरो असम्भव हुँदैन । भगवान् विष्णु र शङ्करको भक्ति गरे सिद्ध नहुने कुरा केही छैन ।

भगवान् भोलेनाथकी प्रथम आदिशक्ति सतीदेवी हुन् । आप्ना पिता दक्षप्रजापतिले आयोजना गरेको यज्ञमा आप्ना स्वामीको यज्ञभाग नदेखी र शिव निन्दा सुनी प्राण त्यागेकी सती देवीले हिमालयकी पुत्री पार्वतीका रूपमा पुनः शिवलाई प्राप्त गरेकी हुन् ।

कार्तिकेय प्रथम पुत्र हुन् भने आदिपूज्य देवता भगवान् गणपति दोस्रा पुत्र हुन् । जसका अद्भुत लीला गणेशपुराण र मुद्गल आदि पुराणमा सविस्तार वर्णन गरिएको छ । भगवान् शिवको परिवार विशाल छ । एकादश रूद्र, रूद्राणी, चौसठ्ठी

योगिनी, मातृका, भैरवादि, यिनका सहचर, सहचरी, सबैका रूद्रगणका अध्यक्ष वीरभद्र हुन् । माता पार्वतीका जया-विजया नामक सखिहरू छन् । पुत्र गणेशका पत्नीहरू- ऋद्धि, सिद्धि, पुत्रहरू- क्षेम, लाभ, पुत्री सन्तोषी माता, वाहन मुसो । कार्तिकेयकी पत्नी देवसेना, वाहन मयूर । पार्वती, वाहन सिंह तथा स्वयं भगवान् शिव धर्मावतार नन्दीमाथि आरूढ हुन्छन् । अनेकौं शिव पार्षदहरू बाण, चण्डी, शृङ्गि-भृङ्गी द्वाररक्षक कीर्तिमुख आदि ।

शिवलिङ्गको उत्पत्तिका बारेमा शिवपुराणमा चर्चा गरिए अनुसार एकदिन शेषशय्यामा शयन गरिरहेका विष्णु समीप ब्रह्मा पुगी अभिमान युक्त वचन भन्नुहुन्छ-
कस्त्वं पुरुषवच्छेषे दृष्ट्वा मामपि दृष्टवत्
उत्तिष्ठ वत्स मां पश्य तव नाथमिहागतम् ॥ (शिवपु. विद्ये. ६/३)

तिमी को हो जो आफ्ना पितालाई देख्दा पनि उद्वेगित ?
उठ । यी अभिमानी वचन सुनी विष्णु भन्नुहुन्छ-
मत्स्थं जगदिदं वत्स मनुषे त्वं हि चोरवत्
मन्नाभिकमलाज्जातः पुत्रस्त्वं भाषसे वृथा ॥ (शिवपु. विद्ये. ६/७)

मेरा नाभिकमलबाट जन्मिएका तिमी के बोल्दैछौ ?
तिमी मेरा छोरा हो । यसरी विवाद गर्दा गर्दै यो विवादले विकराल रूप लियो । काटाकाट मारामारको स्थिति भयो । दुवै युद्धशास्त्र विशारद हुनाले घनघोर युद्ध शुरू भयो । अन्त्यमा यो विवाद मिलाउन परात्पर शिव ज्योतिर्लिङ्ग रूपमा प्रकट हुनुभयो । जसको आदि अन्त्य नै थिएन ।

ब्रह्मा उपरि भागमा र विष्णु अधोभागमा गए । धेरै समय व्यतीत हुँदा पनि फेद टुप्पो पाउन सकेनन् । विष्णु हताश र निरास भएर रिक्तो हात फर्किए पनि सत्य बोले तर, ब्रह्माले आफू विजयी हुने विचार गरी साक्षी बकाई भुटो बोल्ने निश्चय गरे । कामधेनु गाई र केतकी पुष्पलाई साक्षीका रूपमा उभ्याए । दुवैले भुटो बोलेका कारण गाईको मुख अपवित्र हुने र केतकी पुष्प शिवलाई अर्पण नहुने श्राप पाए । आखिर भुटो साक्षी बकाउने ब्रह्माले पनि विशेष पूजा अर्चना नहुने श्राप पाए । यसरी ज्योतिर्लिङ्गको प्रादुर्भाव भएको कथा शिवपुराणको विद्येश्वर संहिताअन्तर्गत छैटौं अध्यायमा छ । ब्रह्मा र विष्णुको झगडा मिलाउन ज्योतिर्लिङ्ग प्रकट भएको दिन नै शिवरात्रि हो ।

दिनमेतत्ततः पुण्यं भविष्यति महत्तरम् ।

शिवरात्रिरिति ख्याता तिथिरेषा मम प्रिया ॥ (शिवपु. विद्ये. ९/१०)

भगवान् शिव शिवरात्रिको महिमा यसरी वर्णन गर्नुहुन्छ-
यत्फलं मम पूजायां वर्षमेकं निरन्तरम् ।
तत्फलं लभते सद्यः शिवरात्रौ मदर्चनात् ॥

(शिवपु. विद्ये. ९/१३)

वर्षभरि मेरो पूजा गर्दा जुन फल प्राप्त हुन्छ त्यो केवल शिवरात्रिका दिन पूजाआजा गर्दा प्राप्त हुन्छ ।

लिङ्ग शब्दको साधारण अर्थ चिह्न या लक्षण हो । देवचिह्न अर्थमा लिङ्ग शब्द शिवलिङ्गका लागि मात्र प्रयुक्त हुन्छ । अन्य प्रतिमालाई मूर्ति भनिन्छ । वास्तवमा शिवलिङ्ग सम्पूर्ण वेदमय, समस्त देवमय, समस्त भूधर, सागर, गगनमिश्रित सम्पूर्ण विश्वब्रह्माण्डमय मानिन्छ । त्यो शिव शक्तिमय त्रिगुणमय र त्रिदेवमय सिद्ध हुनाले उनी सबैका उपास्य हुन् । स्कन्दपुराणमा शिवलिङ्गलाई यसरी व्याख्या गरिएको छ ।

आकाशं लिङ्गमित्याहुः पृथिवी तस्य पिठिका

आलयः सर्वभूतानां लयनाल्लिङ्गमुच्यते ॥

आकाश नै लिङ्ग हो, पृथिवी नै उसको पीठिका हो । सबै देवताको आलय हो । यसैमा सबैको लय हुन्छ । त्यसैले यसलाई लिङ्ग भनिन्छ ।

कालकूट विष सेवन गरी नीलकण्ठ नामले प्रसिद्ध हुनुभएका भगवान् शिवको महिमा अपार छ । हरेक समयमा आफ्ना भक्तहरूको रक्षा गर्न तत्पर आशुतोष भगवान्को जति महत्त्व गाए पनि सकिँदैन किनकि वेद जस्को गुण गाउन नसकी लज्जित छन्, शेषनाग जस्का बाजुबन्ध छन्, गङ्गा जस्का शिरमा विराजित छिन्, चन्द्रमा जस्का मस्तकमा सुशोभित छन् उनको महिमा हामी जस्ता अज्ञानीले के वर्णन गरौंला ।

रातमा चार प्रहर हुन्छन्, चारै प्रहरमा विशेष रूपले शिव पूजन गरिन्छ । शिवरात्रिको व्रत लिनेले त्रयोदशीदेखि नै चोखो नितो गर्नु पर्दछ । सके जीवनभरि, नसके यो व्रत चौध वर्षसम्म लिने विधान छ ।

चतुर्दशाब्दं कर्तव्यं शिवरात्रिव्रतं शुभम् ।

एकभक्तं त्रयोदश्यां चतुर्दश्यामुपोषणम् ॥ (शिवपु. विद्ये. १०/३)

शिवरात्रिको व्रत अन्जानवश एउटा शिकारीबाट प्रारम्भ भएको पाइन्छ । गुरुद्रुह नामक एउटा शिकारी मृगादि पशुपक्षिको मासुले परिवारको भरण-पोषण गर्दथ्यो । उसका निम्ति वन्यजन्तु मार्नु सामान्य थियो । एकदिन शिकारका

निम्ति वन गएको, उसले दिनभर प्रयास गर्दा पनि शिकार फेला पारेन । भोको प्यासो निरास भई पानीको खोजमा निकै बेर भौँतारियो । अन्तत एउटा तलाउ फेला पयो । तलाउ देखासाथ उसले 'अवश्य कुनै जीव पानी पिउन यहाँ आउनेछ' भन्ने सम्झी छेउमा रहेको रूखमा चढ्यो । संयोगवश त्यो बिल्व (वेल) वृक्ष रहेछ ।

वेलको रूख मुनि एउटा शिवलिङ्ग रहेछ । ऊ वन्यजन्तुको प्रतिक्रिया त्यसै रूखमा छटपटाइरह्यो । केही क्षण पश्चात् जल पानार्थ एउटी हिरणी त्यस तलाउमा आई । प्रफुल्लित शिकारीले धनुष उठायो । हिरणीले भनी- हे व्याधा ! यदि मेरो शरीरको मासुले तिम्रो परिवार तृप्त हुन्छ भने, म आफूलाई धन्य सम्झन्छु, कमसे कम यो तुच्छ देह कसैको काम त लाग्यो, तर अहिले जान देऊ । मेरा बालबच्चा एकलै छन् । कि बहिनी, कि स्वामीको जिम्मा लगाई फर्किने छु । तिम्रो विश्वास म कसरी मानौं भन्ने शिकारीको वचन सुनी हिरणी भन्दछिन्-

स्थिता सत्येन धरणी सत्येनैव च वारिधिः ।

सत्येन जलधाराश्च सत्ये सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ (शिम.पु.को.रू.४०/२९)

अर्थात्, 'सत्यमा सबै थोक अडिएको हुन्छ, म पनि सत्य बोल्दै छु । मलाई जान देऊ, झुटो बोले गाई मारेको पाप लागोस् । फर्की आउने छु । विश्वास गर ।' यी वचनले विश्वस्त शिकारीले जान दियो ।

यो घटना प्रथम प्रहरको थियो । दोस्रो प्रहरमा त्यसै हिरणीकी बहिनी जल पिउन त्यहाँ आइपुगी । हिरणी देखासाथ मार्न तयार शिकारीलाई अनेकौं शास्त्रोक्त वचनले प्रभाव पारी फर्की आउने वाचा गरी ऊ पनि हिँडी । तेस्रो प्रहरमा शिकारी निकै छटपटायो । केही समय पश्चात् अचानक ऊ हर्षित भयो । उसले एउटा मृग आफूतिर आइरहेको देख्यो । हृष्टपुष्ट मृगलाई देखी तत्काल हातमा धनुष बाण लिएर मार्न उद्यत भयो । शिकारीलाई देखी मृग भन्दछ- म धन्य रहेछु, मेरो यो नाशवान् शरीर तिम्रो तृप्तिकालागि हुनु नै मेरो सौभाग्य हो ।

धन्योऽहं पुष्टिमानद्य भवतृप्तिर्भविष्यति ।

यस्याङ्ग नोपकारार्थं तस्य सर्वं वृथा गतम् ॥ (शि. म.पु.को.रू.४०/५६)

मृग र शिकारीका बीचमा भएको संवादले प्रभावित शिकारीले मृगलाई पनि फर्की आउने शर्तमा जाने अनुमति दियो । वाचा हारेको मृग परिवार एकत्रित भई परस्पर

छलफल गरी सपरिवार चतुर्थ प्रहरमा व्याधा भएका ठाउँमा आए । शिकारी छक्क पयो । चारै प्रहरमा उ छटपटाउँदा भर्न गएका बेलपत्र र दुःखित हुँदा बगेका अश्रुधाराले बेलपत्रको रूखमुनि रहेको शिवलिङ्गको चारै प्रहरको पूजा सम्पन्न भएछ । दिन तथा रातभरिको भोको र अनिदो हुनाले उपवास र जाग्राम भएछ । त्यो दिन शिवरात्रि रहेछ । यस पुण्यका प्रभावले उसको अन्तःस्करण शुद्ध भयो । मृगहरूसंग क्षमा मागी, पशुमा भएको ज्ञान र मानव भएर पनि आफूमा रहेको अज्ञानतामा ऊ निकै पछुतायो । रूखबाट ओर्लिएर शिवलिङ्गलाई अंकमाल गरी खुब रोयो । भक्तवत्सल भोलेनाथ प्रकट भई दर्शन दिनुभयो । त्यस शिवलिङ्गलाई व्याधेश्वर भनिन्छ । गुरुद्रुह नामक व्याधा आशुतोषका कृपाले शिवभक्त भई अन्त्यमा कैलाशवासी भयो । यसरी शिवरात्रिको पहिलो व्रत लिने सौभाग्य व्याधालाई जान्छ ।

यथार्थमा जीवात्मा नै व्याधा हो । इन्द्रियरूप तीरद्वारा विषयरूपी पशु-पक्षिको शिकार गर्नु नै यसको कार्य हो । प्राकृत जीवनको श्रोत जब रुद्ध हुन्छ, जब ऊ आफ्नो समस्त कर्मफल भगवान्मा समर्पण गर्न सिक्छ, जब देहरूप विल्ववृक्षको त्रिगुणरूप त्रिपत्र गुणातीत शिवमा अर्पित हुन्छ, जीव आसक्ति शून्य भई जीवन्मुक्त हुन्छ ।

शिव भन्नु नै कल्याण हो । जीवको कल्याण गर्ने हुनाले उनलाई शिव भनिएको हो । शिव नै एक त्यस्ता देवता हुन्, जसले जीवलाई यथार्थ ज्ञान प्रदान गर्दछन् । नाङ्गो शिवरूपले- हरेक जीव नाङ्गै आयो नाङ्गै जान्छ, तसर्थ अभिमान नगर भन्ने सन्देश दिन्छ । उनी सदा श्मशानमा बस्नु पनि मानवलाई चेतना होस् एकदनि सबैले खरानी हुनुपर्छ भन्ने नै हो । शिव परिवार षडानन, गजानन, मूसो, मयूर, बाघ, गोरु, गङ्गा, पार्वती यी सबै भिन्न भिन्न विचारधाराका भएर पनि एकै ठाउँमा मिलेर बस्नुले मानव समुदायलाई गहिरो सन्देश दिएको पाइन्छ ।

शिवको महिमा चार वेद, अष्टादशपुराण, अष्टादश उपपुराण, अष्टादश औपपुराण, १०८ उपनिषद्, महाभारत आदि समस्त ग्रन्थले गाएका छन् । वेलपत्र, भाङ, धतुरो, भस्म, रुद्राक्ष, गङ्गाजल तथा श्रद्धा र भक्तिले प्रसन्न भएर भक्तहरूको समस्त मनो इच्छा पूर्ण गर्ने भगवान् भोलेनाथले सबैको कल्याण गरुन् ।❖

-वाल्मीकि विद्यापीठ, प्रदर्शनीमार्ग

धार्मिक एवम् वैज्ञानिक दृष्टिकोणमा महाशिवरात्रि

उदयप्रसाद भट्टराई 'चैतन्यदीप'

जीवनका चार अवस्था छन्- जाग्रत, स्वप्न, तुरिय र तुरियातित । तुरिय भन्दा पर रहेको तुरियातित अवस्थालाई सच्चिदानन्द, परब्रह्म, सदाशिव, सर्वज्ञ अर्थात् प्राणीहरूको अन्तिम विश्रामस्थलको रूपमा लिइन्छ । जसरी एउटै गगनस्थित सूर्य अनन्त संसारमा प्रतिविम्बित भइरहेछ, त्यसरी नै निर्विकार, निराकार, चिदानन्द, नित्यानन्द परमात्मा शिवको आभा अनन्त संसारका प्राणीको अन्तःकरण र वस्तुमा प्रतिविम्बित भइरहेको हुन्छ । यसैले शिवका अनेक रूप र रहस्य छ भन्ने गरिन्छ ।

शिवलाई अर्धनारीश्वर, शंकर, गौरीपति, महेश्वर, महादेव, अम्बिकेश्वर, पञ्चानन, महाकाल, नीलकण्ठ, पशुपतिनाथ, दक्षिणामूर्ति, महामृत्युञ्जय आदि हजारौं नामले पुकार गरिएको छ । शिवमात्र यस्तो देवता हुनुहुन्छ, जसलाई संसारका समस्त धर्मावलम्बीहरू हिन्दु, बुद्ध, जैन, शिख, वैष्णव, सौर्य, गणपत्य आदि सबैले उच्च स्थान दिएका छन् ।

शिव सदा कैलाश पर्वतमा बस्न रुचाउनु हुन्छ । शिव उच्च हिमपर्वतमा बसेर संसारी मानवलाई उच्चज्ञान र शितलताको शान्ति सन्देश दिइराख्नु भएको छ । उच्च ज्ञान र चरित्रमा रहने साधकको शिवजी कल्याण गर्नु हुन्छ भन्ने यसको संकेत हुन्छ । शिवलाई मान्ने, कल्याण चाहने तथा श्रेयमार्गमा हिँड्ने व्यक्तिको जीवनमा अनेक कठिनाई आउनसक्छ, अनेक संकटलाई व्यहोर्न पर्ने हुनसक्छ । त्यस्ता कठिनाई र संकटबाट विचलित नभइकन अगाडि बढ्न सक्ने साधक नै शिवको सच्चा उपासक बन्नसक्छ । विना कठिन साधना शिवत्व प्राप्त हुनसक्दैन । शिवत्वको सानो भन्दा सानो फलक पाउनको लागि पनि साधनाले निकै उचाईलाई छुन सकेको हुनुपर्दछ ।

शिवको अर्थ ज्ञान, त्याग, विद्या, चैतन्यता र बुद्धिको सर्वोच्च स्थिति हो । ज्ञानको आँखाले संसारलाई हेर्‍यो भने त्यहाँ प्रेम र करुणा भेटिन्छ । यसैले शिवलाई प्रेम, करुणा र कल्याणकारी देव मानिन्छ । भगवान् शिवको चरित्र दिगम्बर, खरानी घस्ने, वाघको छाला ओड्ने, श्मशानमा बस्ने,

दुःखीदरिद्रहरूका साथमा बसेको देखाउनुको अर्थ यसभित्र मायातित, यज्ञको फलदाता, अहिंसा, अहंकारलाई जितेको, मृत्युलाई बसमा राख्ने, समानता, न्यायप्रदाता भन्ने दार्शनिक भाव लुकेको भेटिन्छ । भगवान्ले त्रिशुलधारण गर्नुको अर्थ संसारको दुःख रूपी त्रिताप नाश गर्न सक्ने, सज्जनको रक्षा गर्ने एवम् दुर्जनलाई भयभित तुल्याउने पुरुष हुनुहुन्छ भन्ने हो । शिव सज्जनको रक्षाको लागि चौविसै घण्टा जाग्रत हुनुहुन्छ भने दुर्जनलाई समन गर्न सदा तत्पर हुनुहुन्छ । सिधासाधा एवम् सज्जनहरूको रक्षा गर्ने र अनाथको नाथ भएकोले उहाँलाई भोलेनाथ पनि भनिएको छ ।

डमरुले ज्ञानरूपी नाद सङ्गीतको धुनको संकेत गर्दछ । गलामा सर्प, शिरमा सर्प, साथमा गोरु आदि देखिनाले काललाई बसमा राख्ने, निष्काम कर्ममा सदा तत्पर रहने एवम् काम, क्रोध र लोभरूपी विषयलाई नियन्त्रण गर्न सक्ने पुरुषको अर्थ लाग्छ । सर्प जस्तो विषै विषले भरिएको जन्तुलाई पनि आफ्नो बसमा राख्नाले विषलाई पनि सहज रूपमा धारण गर्नसक्ने वा विषलाई पनि सम्हालेर राख्न सकेमा त्यो कुनै दिन काममा आउँछ भन्ने संकेत गरेको छ ।

सुख, आनन्द, अमृतलाई भोग्न सबै तत्पर हुन्छन् तर संसारमा विष उत्पत्ति भयो भने सबै भाग्छन् । भगवान् शिवले कालकुट विष उत्पन्न हुँदा त्यसलाई पिएर संसारको रक्षा गर्नुभयो र दुःखलाई आत्मसात् गरेर अरुलाई कल्याण गर्नुभयो । कालकुट विषलाई पिउँदा हृदयमा रहेको परमात्मालाई पीडा होला भनेर कण्ठमा राख्नु भयो । यसको अर्थ अरुको दोष आफ्नो गलामा धारण गरेर सुख र आनन्द बाँड्ने काम शिवले गर्नुहुन्छ भन्ने भाव लुकेको छ । शिवको नाम नीलकण्ठ रहनुको अर्थ दुष्ट विचारलाई हृदयमा नपुर्‍याई कण्ठमै धारण गर्नु हो । अरुले गाली गरे भने त्यसको जवाफ नदिनु अर्थात् गलत विचार भित्र जान नदिई कण्ठमै राखी विष फैलिन नदिनु भन्ने आदर्श ज्ञान शिवले दिइरहनु भएको छ । शब्द वाणले कसैलाई

पनि प्रहार गर्नुहुन्न र अरुको शव्द वाणलाई पनि लिनु हुँदैन भन्ने संकेत नीलकण्ठ शिवले गर्नुभएको छ ।

शिवलाई त्रिलोचन भन्छन् । त्रिलोचनको अर्थ प्रत्यक्ष दुई आँखासहित तेस्रो आँखा भएको भन्ने जनाउँछ । शिवको तीनआँखामा चन्द्र र सूर्य प्रत्यक्ष छन् भने अग्नि अप्रत्यक्ष छ । चन्द्रले संसार, सूर्यले आत्मा र अग्निले दिव्यज्ञान र विवेक दृष्टिको प्रतीक जनाउँदछ । शिवमा यिनै तीन तत्त्वज्ञान रहस्य लुकेको छ । शिवको निधारमा लुप्त रूपमा रहेको तेस्रो आँखा (अग्नि रूप)को अर्थ ज्ञान रूपी अग्नि नै काम, क्रोध, लोभ, राग, द्वेष, तृष्णा, कामना र आसक्तिको नाश गर्नसक्छ भन्ने हो । आसक्ति र वासनाले ज्ञानको ज्योतिमा पर्दा लाग्दछ । यसैले कामना नत्यागिकन सच्चा ज्ञान मिल्न सक्दैन । कामना र आसक्ति नै राक्षसी शक्ति हो । यसैले होला संसारमा राक्षसी शक्तिले ज्यादै दुःख दिएको अवस्थामा ब्रह्मा र विष्णुले पनि भगवान् शिवको आराधना गरेको कथा सुन्नमा आउँछ ।

भगवान् विष्णुले शिवजीलाई प्रशन्न बनाउनका लागि सहस्र कमलको फूल चढाउनु भयो । सहस्र कमलको फूल चढाउँदा एक फूलको कमि भयो । एक फूलको सट्टा विष्णुले आफ्नै नेत्र कमल फूलको रूपमा चढाउनु भयो । यसो गर्नाले विष्णुदेखि शिव प्रशन्न भएर सुदर्शनचक्र र कमलको फूलजस्तै आँखा प्रदान गर्नु भई विष्णुलाई कमलनयन, त्रिलोकपति र लोकनाथ आदि नामले प्रख्यात बनाई दिनु भयो । वास्तवमा शिवजी ज्ञान-विज्ञानका अधिष्ठान् देव हुनुहुन्छ भने विष्णु शान्ति, प्रेम र ऐश्वर्यका अधिष्ठान् देव हुनुहुन्छ ।

साधारण विचारले बुझ्दा ज्ञान मात्र भएर हुँदैन । ज्ञानसँगै प्रेम पनि भयो भने त्यहाँ संसारका सम्पूर्ण ऐश्वर्यहरू प्रकट हुन्छन् । त्यसैले उपासना गर्दा शिवको सँगसँगै विष्णुको पनि उपासना गर्नु पर्दछ । ज्ञानीलाई प्रेमको आवश्यकता छ भने प्रेमीलाई ज्ञानको आवश्यकता छ । त्यसैले शिव विष्णुको आराधना गर्नुहुन्थ्यो भने विष्णु शिवको आराधना गर्नुहुन्थ्यो । ज्ञानवान् व्यक्तिले संसारमा प्रेमी आँखाले दृष्टि लगायो भने संसारमा कल्याण नै कल्याण हुन्छ । यसैले शिव र विष्णुको महानता संसारमा पुज्यनीय एवम् दर्शनीय छ । ज्ञान विना प्रेम अधुरो हुन्छ भने प्रेम विना ज्ञानको पनि कुनै अर्थ छैन । त्यसैले ज्ञान र प्रेम एकअर्काका परिपुरक हुन् ।

भोग अनि मोक्ष पाउनका लागि शिवको व्रत एवम् उपवास

गर्नु पर्दछ भने ऐश्वर्य र सामर्थ्यको अखण्ड भण्डार पाउनु छ भने विष्णुको उपासना गर्नुपर्दछ ।

शिव प्रशन्न बनाउने अनेक उपायमध्ये शिवरात्रि व्रत र उपासना प्रमुख मानिन्छ । शिव मर्त्य, अन्तरिक्ष र स्वर्ग तिनै लोकमा निवास गर्नुहुने भएकोले उहाँलाई त्रिपुरारी भनेर पुकारिन्छ । जहाँ शिव त्यहाँ सम्पन्नता, ज्ञान र प्रशन्नता स्वतः प्राप्त हुन्छ भन्ने विश्वास गरिन्छ । वास्तवमा आध्यात्मिक ज्ञान प्राप्तिको प्रमुख आधार गुरु नै शिव हुनुहुन्छ । ज्ञान प्राप्ति गर्नु नै मानवजीवनको उच्चतम लक्ष्य पनि हो ।

शिवलाई प्रशन्न पारेर दर्शन पाउने पर्व शिवरात्रिमा थुप्रै अनौठा क्रियाकलापहरू हुने गरेका छन् । उक्त रात्रिमा शिव खुशी हुनुहुन्छ भनेर मन्दिर, चौबाटो, तीर्थ, नदीकिनारहरूमा शिवध्वनि जगाउने, गाँजा वा भाँग खाने चलन छ । त्यस्तै नेपालमा नेपाली सेनाद्वारा टुँडिखेलमा बडाई गर्ने चलन छ । शिवरात्रि वास्तवमा जाडो मौसम समाप्तिकै अवसरमा आउँछ । शिवरात्रिताका पशुपतिक्षेत्रमा असाध्यै जाडो हुन्छ भन्ने मान्यता राखिन्छ ।

साधना गर्नको लागि नाँगाबाबा, योगी, साधकहरू पशुपतिमा आउने गर्दछन् । त्यस्तै भक्तजनहरू पर्वको वहानामा पशुपतिनाथ दर्शन गर्नको लागि आउने गर्दछन् । पर्वको गुह्य अर्थ भगवान्प्रति आस्था र विश्वास निरन्तर जगाइ राख्नु हो । पर्वले भगवान्को सम्झना जगाइ राख्न मद्दत पुऱ्याउँछ । यसैले प्रसिद्ध तीर्थहरू जस्तै द्वादश ज्योतिर्लिङ्ग, बाबाधाम, बद्री, केदार, विश्वनाथ, जगन्नाथपुरी, द्वारका, रामेश्वर, अमरनाथमा तपस्यारत योगीहरू पनि शिवरात्रिमा पशुपतिनाथको दर्शन गर्न आउने गर्दछन् । उक्त पर्वमा नाँगाबाबा तथा तपस्वी योगीहरूले ध्वनि जगाएर रातभर शिवको आराधना गर्ने गरेको पाइन्छ ।

मनुष्य चोलामा जन्म लिएर धर्मको ख्याल गर्न सकिएन भने जीवन व्यर्थमा जान्छ । पर्व मनाउनु ठूलो कुरो होइन, पर्वको मर्म अनुसार आफूलाई त्यस बाटोमा हिँडाउन सक्नु महान हो । साधना सँगसँगै शिवउपासनाको आनन्द र तीर्थ भ्रमण गर्ने इच्छा पनि पुरा हुने भएकोले शिवरात्रिपर्वलाई कल्याणकारी मान्नु पर्दछ । यसबाट राष्ट्रधर्म र संस्कृतिको संरक्षण एवम् संबर्द्धन हुन्छ । ❖

—कुमारीगाल, काठमाडौं

रुद्राक्षको महिमा

—अच्युतप्रसाद पौडेल 'चिन्तन'—

रुद्राक्षको उत्पत्तिको सम्बन्धमा विभिन्न शास्त्रहरूमा वर्णन पाइन्छ । शास्त्रोक्त वर्णन अनुसार— एक पटक शिवजी मनलाई सयंम गरी तपस्यामा रत हुनुभएछ । तपबाट नेत्र खुल्दा नेत्रपुटबाट जलका थोपा झरेछन् । शिवका आँखाबाट झरेका आँसुबाट वृक्ष पैदा भएछ । त्यही वृक्षलाई 'रुद्राक्ष' नामाकरण गरियो ।

प्रिय रुद्राक्ष भगवान्ले गौड देशमा उत्पन्न गराउनुभएको रहेछ । मथुरा, अयोध्या, लंका, मलयाचल महागिरी, काशी र अन्यत्र क्षेत्रमा त्यो वृक्षको अंकुर वदन्थालेछ । भक्तका अनुग्रहका लागि स्थावर भावमा प्राप्त भएको रुद्राक्ष, भगवान्ले वैष्णवहरूलाई अर्थात् विष्णुका भक्तलाई बाँडिदिनुभएछ ।

त्यो रुद्राक्ष ४ वर्णका सबैलाई बाँडिन्छ । वर्ण भेदका अनुसार ब्राह्मणलाई सेतो रंगको, क्षत्रीयलाई रातो वर्णको, वैश्यलाई पहेलो र शुद्रलाई कालो वर्णको रुद्राक्ष तय भएछ । शिव पुराणका अनुसार आ-आफ्नो वर्णन अनुसार रुद्राक्ष धारण गर्नुपर्ने बताइएको छ ।

रुद्राक्षको धारणले भोग र मोक्ष दुवै मिल्छ । अमलाको आकारको रुद्राक्ष श्रेष्ठ बताइएको छ । बयरको गेडा जत्रो रुद्राक्ष मध्यम, चनाको आकारको रुद्राक्ष निम्न कोटीको हुन्छ । बयरको गेडा आकारको रुद्राक्ष मध्यम भए पनि यसले सुख र सौभाग्य प्राप्ति गराउँछ । अमलाको गेडा आकारको रुद्राक्षले सबै अरिष्टको नाश गर्छ । सानो सानो दाना, हेर्दा काँडा जस्तो देखिने रुद्राक्षले अभिलक्षित

फल दिन्छ । टुटेफुटेको, किराले खाएको, प्वाल परेको, पुरै गोलाकार नभएको यस्तो रुद्राक्षलाई स्वीकार्नु उत्तम हुँदैन । रुद्राक्षमा जसले प्वाल पारेको हुन्छ त्यो मध्यम श्रेणीको हुन्छ ।

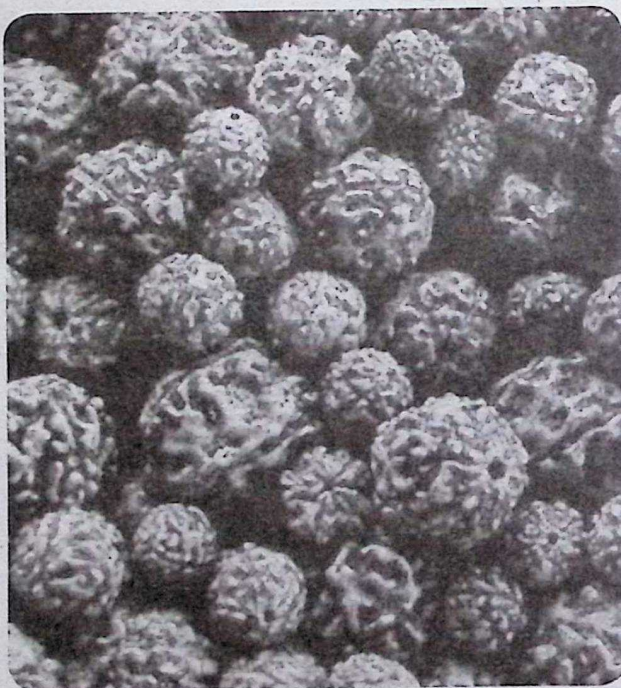
रुद्राक्ष धारण गर्नाले शरीरका पाप नाश हुन्छन् । सबै किसिमका अभिष्ट मनोरथ पूर्तिका लागि साधकले रुद्राक्षको धारण गर्नु उत्तम हुन्छ । ११०० रुद्राक्ष धारण गर्ने व्यक्तिको सयौं वर्षसम्म पनि पुण्य वर्णन गर्न सकिँदैन ।

साढे पाँच सय रुद्राक्षको दानाको मुकुट बनाएर शिरमा धारण गर्नाले, साँढे तीन सय दानाको हार बनाएर माला लगाउनाले, जनै बनाएर लगाउनाले साच्चै शिवमय बनिन्छ । रुद्राक्ष धारण गर्ने व्यक्तिले मदिरा, मांस भक्षण गर्न नहुने बताइएको छ ।

एक मुखे रुद्राक्ष शिवको साक्षात् स्वरूप हो । यसले भोग र मोक्ष दिन्छ । जहाँ रुद्राक्षको पूजा हुन्छ, त्यहाँ लक्ष्मी स्थीर हुन्छिन्, रुद्राक्ष वरिपरि रहेमा सारा

उपद्रवहरू नाश हुन्छन् । मानिसका सबै कामना परिपूर्ण हुन्छन् । दुई मुखे रुद्राक्षलाई देवेश्वर भनिन्छ । यसले कामना तृप्ति गराउँछ ।

तीन मुखे रुद्राक्षले साक्षात् साधनाको फल दिन्छ । यसबाट विद्या प्रतिष्ठित हुन्छ । चार मुखे रुद्राक्ष स्वयं ब्रह्माको रूप हो । यसको दर्शन स्पर्श गर्नाले शीघ्र धर्म, अर्थ, काम, मोक्ष, चार पुरुषार्थ प्राप्त हुन्छ । पाँच मुखे

रुद्राक्ष साक्षात् कालाग्नि रुद्र स्वरूप हो । यसले सबै कार्य सिद्धि गराउँछ । यसले जीवको सबै पाप हरण गर्छ ।

छ मुखे रुद्राक्ष कार्तिकेयको रूप हो । दायाँ हातमा यसलाई धारण गर्नाले ब्रह्महत्या आदि दोष मेटिन्छ । सात मुखे रुद्राक्ष अनङ्ग स्वरूप हो । यो धारण गर्नाले दरिद्रता नाश हुन्छ । व्यक्ति ऐश्वर्यशाली बन्छ । आठ मुखे रुद्राक्ष अष्टमूर्ति भैरवको रूप हो जसको धारण गर्नाले मानिसको पूर्ण आयु हुन्छ । मृत्यु पछि जीव शुलधारी शिव हुन्छ । नौ मुखे रुद्राक्ष भैरव र कपिलमुनिको प्रतीक हो, जसको धारण गर्नाले माहेश्वरी देवी दुर्गा प्रशन्न हुन्छिन् । दायाँ हातमा यसलाई धारण गर्नाले व्यक्ति सर्वेश्वर बन्न जान्छ । दश मुखे रुद्राक्ष विष्णुको रूप हो । जसलाई धारण गर्नाले व्यक्तिले कामना तृप्ति गर्न सक्छ । एघार मुखे रुद्राक्ष रुद्र स्वरूप हो । यसलाई धारण गर्नाले मानिसले सर्वत्र विजय प्राप्त गर्नसक्छ । बाह्रमुखे रुद्राक्ष टाउकोमा धारण गर्नुपर्छ । यसो गरेमा बाह्र सूर्यको तेज प्राप्ति हुन्छ । बाह्र मुखे रुद्राक्ष आदित्य स्वरूप हो । तेह्र मुखे रुद्राक्ष विश्वदेव स्वरूप हो जसको धारण गर्नाले मनुष्यलाई अभिष्ट पूर्ति हुन्छ । सौभाग्य र मंगल प्राप्ति हुन्छ, परमलाभ प्राप्त हुन्छ । चौध मुखे रुद्राक्ष परम शिवमय हो । भक्तिपूर्वक मस्तकमा धारण गर्नाले सबै पाप नाश हुन्छ । यसरी रुद्राक्षको चौध भेद देखिन्छ ।

चौध किसिमका रुद्राक्ष धारणाका अलग अलग मन्त्रहरू छन्-

१ मुखेको लागि ॐ ह्रीं नमः	२ मुखेको लागि ॐ नमः
३ मुखेको लागि ॐ क्लीं नमः	४ मुखेको लागि ॐ ह्रीं नमः
५ मुखेको लागि ॐ ह्रीं नमः	६ मुखेको लागि ॐ ह्रीं हुं नमः
७ मुखेको लागि ॐ हुं नमः	८ मुखेको लागि ॐ हुं नमः
९ मुखेको लागि ॐ ह्रीं हुं नमः	१० मुखेको लागि ॐ ह्रीं नमः
११ मुखेको लागि ॐ ह्रीं हुं नमः	१२ मुखेको लागि ॐ क्रौं क्षौं ह्रीं नमः
१३ मुखेको लागि ॐ ह्रीं नमः	१४ मुखेको लागि ॐ नमः

रुद्राक्षको धारणले पाञ्चायन देवता- शिव, गौरी, गणेश, विष्णु, सूर्य खुशी हुनुहुन्छ । पञ्चतत्त्वको शरीर शुद्धीकरण हुन्छ । ❖ -मैजुबहाल, काठमाडौं

‘स्वच्छता मेरो अभियान : सफाइमा मेरो योगदान’ भन्ने नाराका साथ गत माघ २६ गते शनिबार वाग्मती सफाई महाअभियानको ३०० औं हप्ता सम्पन्न भएको छ । ३०० औं हप्ताको अवसरमा शंखमुलमा आयोजित कार्यक्रमलाई सम्बोधन गर्नुहुँदै खानेपानी तथा सरसफाई मन्त्री बिना मगरले वाग्मती सफाई महाअभियानले निर्दिष्ट नदी मात्र सफा नगरेर देशभरका नदीहरूको सफाइमा जागरण पैदा गरेको बताउनुभयो । महाअभियानले वाग्मती नदीसँगै अन्य नदीहरूको सफाइमा पनि प्रभावकारी भूमिका खेलेको खानेपानी तथा सरसफाई मन्त्री मगरको भनाइ थियो ।

कार्यक्रममा शहरी विकास मन्त्रालयका सचिव रमेशप्रसाद सिंहले नागरिकस्तरबाट शुरु यो महाअभियान आगामी दिनमा मन्त्रालयको नेतृत्वमा सञ्चालन हुने बताउनुभयो । मन्त्रालयले नेतृत्व लिई कार्ययोजना तयार गर्ने र यसमा सरोकारवाला निकाय तथा अभियन्ताहरूलाई सहभागी गराइ महाअभियान सञ्चालन गरिने शहरी विकास मन्त्रालयका सचिव सिंहको भनाइ थियो ।

कार्यक्रममा सफा अभियन्ता डक्टर राजु अधिकारीले वाग्मती नदी सफा नभएसम्म अभियान निरन्तर रहने बताउँदै अबत्रो नेतृत्व भने राज्य पक्षले लिइदिनु पर्ने धारणा राख्नुभयो ।

सोही कार्यक्रममा वाग्मती नदी अन्तर्गत शंखमूल नदी करिडोरमा जडान गरिएका सौर्य बत्तीहरूको औपचारिक उद्घाटन गरियो । त्यस खण्डमा ४ सय ४० वटा सौर्य बत्तीहरू जडान गरिएका छन् । त्यस्तै, नेपाल टेलिकममार्फत अधिकार सम्पन्न वाग्मती सभ्यता एकीकृत विकास समितिलाई सफाइमा उपयोगी सामग्रीहरू प्रदान गरियो ।

वाग्मती नदी सफाई महाअभियान नागरिकस्तरबाट स्वस्फूर्त रूपमा अभियन्ताहरू भेला भई शुरु गरिएको सफाई अभियान हो । विक्रम सम्वत २०७० जेठ ५ गते शनिबारबाट शुरु सफाई अभियान साप्ताहिक रूपमा सञ्चालन हुँदैआएको छ । अभियानमा काठमाडौं महानगरपालिका, वाग्मती सभ्यता एकीकृत विकास समिति, नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी लगायतका निकाय, विभिन्न संघसंस्थाको सहभागिता रहेको छ । अभियान शुरु भएयता हालसम्म वाग्मती नदीबाट १८ हजार मेट्रिक टन फोहर व्यवस्थापन गरिएको अभियन्ताहरूको भनाइ छ । ❖

गतिविधि

जनमत संग्रह गर्न माग

राष्ट्रपति विद्यादेवी भण्डारीसमक्ष धर्मका लागि जनमत संग्रह गर्न माग गरिएको छ । 'देवघाटधाम विराट ज्ञान महायज्ञ २०७५' समुद्घाटन गर्न गत माघ २२ गते देवघाटधाम पुग्नु भएकी राष्ट्रपति समक्ष धर्मका लागि जनमत संग्रह गर्न माग गरिएको हो । महायज्ञमा समुद्घाटन मन्तव्य राख्ने क्रममा अधिकांश वक्ताहरूले नागरिकको भावनालाई कदर नगरी धर्म निरपेक्ष राष्ट्र घोषणा गरिएको बताउँदै नेपाली जनताको चाहना बुझ्नको लागि जनमत संग्रह गरिनु पर्ने माग गर्नुभयो । मन्तव्यका क्रममा गलेश्वर आश्रमका पिठाधीश आत्मानन्द गिरीले नेपाललाई एकाएक धर्म निरपेक्ष बनाइएकाले पनि जनमत संग्रह गरिनु पर्ने बताउनुभयो । उहाँले भन्नुभयो- 'चाहे धर्म निरपेक्ष होस् या हिन्दु धर्मको राष्ट्र होस्, जनमत संग्रह एक पटक हुनुपर्छ ।' सबैभन्दा बढी हिन्दु धर्ममा आस्थावान नागरिक नेपालमा बस्ने बताउँदै यसबारेमा सोचिनुपर्ने उहाँको भनाइ थियो ।

कार्यक्रममा हरिहर संन्यास आश्रमका पिठाधीश ज्ञानानन्द सरस्वतीले वैदिक धर्मको रूपमा रहेको हिन्दु धर्ममा रहेका साधु, सन्त, महात्मा, प्राज्ञलाई नसोधी एकाएक धर्म निरपेक्ष बनाउँदा दुःख लागेको बताउनुभयो । धर्मले नै मानिसलाई अनुशासित बनाउने भन्दै उहाँले धर्म निरपेक्ष घोषणा गरिएको निर्णयलाई सच्याउन समेत आग्रह गर्नुभयो । उहाँले भन्नुभयो- 'वैदिक धर्म राष्ट्रविकासको बाधक होइन, साधक हो । पुरानो धर्म- वैदिक धर्मले मानिसलाई अनुशासित बनाएको छ ।'

महेश संन्यास आश्रम तथा महेश संस्कृत गुरुकुलको रजत वर्षको अवसरमा महायज्ञ आयोजना गरिएको हो । महायज्ञसँगै राष्ट्रपति भण्डारीले महेश संस्कृत गुरुकुलको ४२ कोठाको चार तले शिक्षण भवन पनि उद्घाटन गर्नुभयो थियो ।

संस्कृत अनुसन्धानमा सहयोग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय संस्कृत केन्द्रीय विभाग र कुलचन्द्र गौतम स्मृति संस्थाबिच संस्कृत शिक्षाको अध्ययन तथा अनुसन्धानका विषयमा सहकार्य हुनेभएको छ । संस्थाले संस्कृत केन्द्रीय विभागको नाममा बहुउद्देश्यीय भवन निर्माण गरी संस्कृत, साहित्य, वेद, योग लगायतका

विधाहरूमा अध्ययन-अनुसन्धानमा सहयोग गर्ने भएको हो । गत माघ २४ गते सम्झौतापत्र हस्तान्तरण गर्नुहुँदै त्रिविविका उपकुलपति प्रा.डा. तीर्थराज खनियाले समाजका महत्त्वपूर्ण व्यक्तित्वसँग जोडिएर विश्वविद्यालयका शुभचिन्तकहरूले अनुसन्धान केन्द्र खोल्ने प्रयत्न गर्नु आफैमा पवित्र काम भएको बताउनुभयो । विद्वानहरूको नाममा स्थापित संघसस्थाले विश्वविद्यालयका केन्द्रीय विभागहरूसँग सहकार्य गर्दा प्राज्ञिक गतिविधि बढ्नुका साथै ज्ञान उत्पादनमा महत्त्वपूर्ण सहयोग प्राप्त हुने उहाँको भनाइ थियो ।

त्रिवि संस्कृत केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुख प्रा.डा. नारायणप्रसाद गौतमले विद्वान् कुलचन्द्र गौतमको नाममा प्राप्त सहयोगले संस्कृत केन्द्रीय विभागमा योगमा स्नातक विषय सञ्चालनमा ल्याउने र संस्कृत विषयका प्राज्ञिक अनुसन्धान कार्यलाई अघि बढाउने बताउनुभयो ।

संस्थाका अध्यक्ष डा. प्रसन्नचन्द्र गौतमले संस्कृत र नेपाली साहित्यका विद्वान् कुलचन्द्र गौतमको नाममा त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा प्राज्ञिक अध्ययन एवम् अनुसन्धानको थलो हुनु मुलुककै लागी गर्वको विषय रहेको बताउनुभयो । उहाँले ४ हजार वर्गफिटको भवन निर्माण गरी प्राज्ञिक एवम् अनुसन्धानका कार्य अगाडि बढाउने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्नुभयो ।

सम्झौतापत्रमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय संस्कृत केन्द्रीय विभागको तर्फबाट विभागका प्रमुख प्रा.डा. नारायण प्रसाद गौतम र कुलचन्द्र गौतम स्मृति संस्थाका अध्यक्ष डा.प्रसन्नचन्द्र गौतमले हस्ताक्षर गर्नुभएको छ ।✽

प्रविभारा जिम्मा लगाउनुहोस् ।

- वृद्धवृद्धाको जीवनभरीको लागि रमणिय प्रावास ।
- ज्येष्ठ नागरिक सरक्षण थलो ।
- सम्पूर्ण सुविधा जेष्ठ नागरिकलाई ।
- प्रब वृद्धवृद्धाले एकलौ रहनु पर्दैन ।
- दिवा तथा रात्रि सेवा

Care
Compassion
Healing
Respect

National Aged & Community Care Nepal

Int'l Contact: +61 451483934 (AU)
Head Office: Sitapaila, Kathmandu, Cell: 9818014610
Branch Office: Baneshwor, Contact: 01 4104316, 9851030972
E-mail: saharanepal@naccn.org.np | Facebook: www.facebook.com/NACCNepal

बालविवाह, बहुविवाह र
अनमेल विवाहलाई प्रश्रय
नदिऔं, स्वस्थ समाजको
निर्माण गरौं ।

नेपाल सरकार
सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय
सूचना तथा प्रसारण विभाग

पणवानन्द आश्रम

गृह्येश्वरी अगाडि, कुमारीगाल

१) भोजनको व्यवस्था

क) साधारण भोजनको रु. ४००९/-

ख) विशेष भोजनको रु. ५००९/-

ग) पनिससहित रु. ७,००९/-

२) अन्य सहयोग: दाल, चामल, शैक्षिक सामग्री आदि

सम्पर्क:

फोन: ०१-४७१२०७६, मोबाइल: ९८४१९६२१२२

नोट: एक पटकमा २९ हजार वा सो भन्दा बढी अथवा कोषको दान गर्ने दाताहरूको नाम शिलालेखमा राखिनेछ ।

निर्माणचित्र भवन निर्माणमा सहयोगको आभार

महाकाली तान्त्रिक विद्या आश्रम

जयबागेश्वरी-८, पशुपतिमार्ग, काठमाडौं
माता-शान्ति ठकुरी पाल, सम्पर्क : ८८१८६६०३७६

यहाँ माटोबाट फोटोबाट अक्षताबाट र अनुहार देखेर पनि जोखाना हेरिन्छ ।
साथै जडिबुटी र दैविक शक्तिद्वारा विभिन्न रोगहरूको उपचार गरिन्छ ।

अरुणसिंह पण्डालवाला
प्रोपाइटर

अरुणसिंह पण्डालवाला

गौरीघाट काठमाडौं, मोबाइल: ९८४१२४४२२४, ९८४१७४२०९६, ९८४१७८४५०५

सेवाहरू:

वाटरपुफ पण्डाल, पाल, गेट, गऊँचका साथै सजावटका लागि सम्पर्क गर्नुहोला
साथै बत्ती, जेनेटर र साउन्डसिस्टमका निमित्त समेत सम्पर्कनुहोला ।

द.नं. १०९८६१०

विजृता उपचार केन्द्र प्रा.लि.

ॐ जयश्वरी घुर्मा-माइ तान्त्रिक उपचार

जयबागेश्वरी मन्दिर (५० मिटर परिचमवर्त)

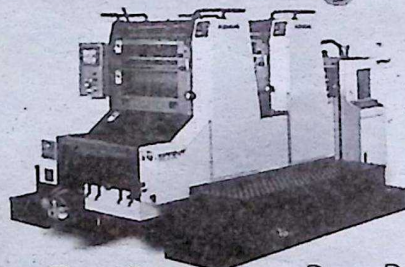
सम्पर्क नं. ९८४१०६७८८०, ९८१३०४७८०६

तपाईंको कुनै पनि समस्याहरू चामलबाट, कोडाबाट, भालाबाट,
पातबाट, चिनाबाट, नङबाट जोखना हेरी समस्या समाधान गरिन्छ ।

समय: बिहान ७ बजेदेखि १२ बजेसम्म रेलुका ३ बजेदेखि ८ बजेसम्म
प्रत्येक बुधबार उपचार केन्द्र बन्द हुनेछ ।

Your Printing Solution

“गुणस्तरीय छपाई,
सुपथ मुल्य”

किशोर अफसेट प्रेश प्रा. लि.

गोल्कोपाखा, ठमेल, काठमाडौं, फोन: ०१-८०२२५४८

बनौ आदर्श नागरिक

बाइ बाइ

जसले अरुको भलाईमा आफ्नो खुशी खोज्दछन्
उसलाई वाइ वाइ सलाम गर्दछ ।

#banauadarshnagarik
#बनौआदर्शनागरिक

श्रीरत्नाकण्ठाय नमः

प्रमुख वाचक एवम् संकल्पकर्ता

श्रीगणेशाय नमः

हार्दिक आमन्त्रण

श्रीकृष्णाय नमः

'समय आउछ पखिदैँन बगेको खोला फकिदैँन'

ऋषिकेश भगवान्को पावन सान्निध्यमा यही २०७५ फागुन २९ देखि चैत्र ७ गतेसम्म १०८ भागवतको दिव्य एवं पवित्र आयोजना गरिएको छ । गण्डकीको पवित्र तट रुकु क्षेत्र धाममा पुरश्चरणात्मक भागवतको कर्ता बन्न सौभाग्यले मात्र प्राप्त हुन्छ ।

आउनु होस्, १०८ भागवतको कर्ता बन्नुहोस् !

१०८ भागवतमा सहभागी बनेर श्रवण गरौं !

सहयोग गरौं !! पुण्य प्राप्त गर्नुहोस् !!!

कर्ता बन्न इच्छुक महानुभावहरूले शीघ्र फोन सम्पर्क गर्नुहोला-

फोन- ९७४८०१३१९६, ९८४८०६५६९०, ९८१५५९६७०८

प्रमुख वाचन: आचार्य श्रीहरिप्रसाद अर्याल

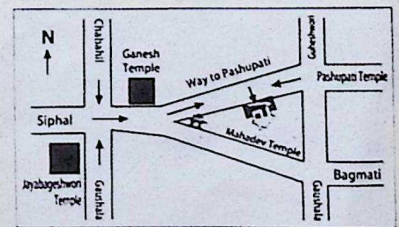
श्री गणेशाय नमः

प्रमाण पत्र नं-८/२५

प्रीती जडीबुटी औषधालय तथा अनुसन्धान केन्द्र

जण्डिस, कालो जण्डिस क्यान्सर, कलेजो सम्बन्धी, ग्यास्ट्रिक, गानोगोला, अल्सर, बाथ, दम, मधुमेह, कब्जीयत, पक्षघात, पिनास, हाइड्रोसिल, सुन्तिएको आदि रोगहरूको सफल उपचार गरिन्छ ।

बिहान ७:०० देखि १०:०० बजे । दिउसो ३:०० देखि ७:००

अनुसन्धानकर्ता

डा. जीता बैद्य सम्पर्क नं. ९८४९६६००४०

दशुटोल, पशुपति (मछिन्द्र जणेशबाट ४० मिटर अगाडि पशुपतिदर्फ)

बैद्यराज शारदा कुमार बैद्य
सम्पर्क: ९७४९९८२९५९
(आर्यघाट सेवा केन्द्रमा सेवारत)

महाशिवरात्रि- २०७५

का अवसरमा भगवान् श्रीपशुपतिनाथको दर्शनार्थ पाल्नु हुने भक्तजनहरूलाई अनुरोध

१. भगवान् श्रीपशुपतिनाथको दर्शनार्थ पाल्नु हुने दर्शनार्थीहरूले बहुमूल्य गर-गहना लगाएर नआउनु हुन अनुरोध छ ।
२. मन्दिर आउंदा भोलाहरू सकभर नल्याउनु हुन र पशुपति क्षेत्रको मापदण्ड बमोजिम प्लास्टिक भोला, कप, प्लेट आदिको प्रयोग निषेध गरिएकोले त्यस्ता सामानको प्रयोग नगरिदिनु हुन अनुरोध छ ।
३. दुध, गंगाजल जस्ता सामाग्रीका लागि टुट-फूट हुने कांच(सिसा)का भाँडा प्रयोग नगरिदिनु हुन अनुरोध छ ।
४. श्रद्धालु भक्तजनहरूको सुविधाको लागि दर्शनमार्ग पिच्छे छुट्टाछुट्टै स्थानमा जुत्ता-चप्पल सुरक्षा कक्षको व्यवस्था गरिएकाले तोकिएको कक्षमा जुत्ता-चप्पल राखेर मात्र मन्दिर प्रवेश गरिदिनु हुन अनुरोध छ ।
५. आराध्यदेव भगवान् श्रीपशुपतिनाथको दर्शन गरिसकेपछि छिटो भन्दा छिटो मन्दिर परिसर बाहिर निस्कदिनु भई भिड हुन नदिन सहयोग गर्नुहुन अनुरोध छ ।
६. श्रीपशुपतिनाथका मन्दिर प्राङ्गणमा सबै प्रकारका मोबाइल फोन, क्यामरा आदि सामाग्रीको प्रयोग निषेध गरिएको व्यहोरा सम्पूर्ण भक्तजनहरूमा सादर अनुरोध गरिन्छ ।
७. छालाका सामान, जुत्ता, चप्पल, ज्याकेट, कम्मरपेटी लगाएर मन्दिरमा प्रवेश निषेध भएकोले त्यस्ता सामानहरू तोकिएको सुरक्षित स्थानमा राखेर मात्र मन्दिर दर्शन गर्नुहुन अनुरोध छ ।
८. पाकेटमारादेखि सावधान रहनुहोला र आफ्नो सामानको सुरक्षा आफै गर्नुहोला ।
९. कुनै पनि तीर्थयात्री अस्वस्थ भएमा स्वास्थ्य शिविरमा सम्पर्क राख्नुहुन अनुरोध छ ।
१०. कुनै सामान वा व्यक्ति हराएमा तुरुन्त प्रहरी शिविर वा खोजखबर कक्षमा सम्पर्क राख्नुहुन अनुरोध छ ।
११. तीर्थयात्रीहरूलाई कुनै समस्या आइ परेमा तुरुन्त स्वयंसेवक र सुरक्षाकर्मीसँग सम्पर्क गर्नुहुन अनुरोध छ ।
१२. मन्दिर र मेला क्षेत्रलाई स्वच्छ र सफा राख्न जथाभावी फोहोर नगरौं, निर्दिष्ट स्थानमा रहेका शौचालयहरूको प्रयोग गर्नुहोला ।
१३. शारीरिक रूपमा असक्त, जेष्ठ नागरिकहरूलाई सहज दर्शनको निम्ति सहयोग पुऱ्याइ दिनुहुन अनुरोध छ ।
१४. मन्दिर दर्शनको निम्ति कुनै प्रकारको विशेष टिकट या पासको व्यवस्था नगरिएको हुँदा पङ्तिबद्ध भएर दर्शन गरिदिनुहुन भक्तजनहरूमा अनुरोध छ ।
१५. पङ्तिबाट दर्शन गर्दा समेत अरूको अधिकारको हनन हुने व्यवहार नगर्नुहुन अनुरोध छ ।

पशुपति क्षेत्र विकास कोष
गौशाला, काठमाडौं, फोन नं. ४४७१८२८